

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Ивона Г. Лађевац

**СТРАТЕШКО ПАРТНЕРСТВО
РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ
И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ
У КОНТЕКСТУ ГЛОБАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

докторска дисертација

Београд, 2018.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

Ivona G. Ladjevac

**STRATEGIC PARTNERSHIP
OF THE RUSSIAN FEDERATION
AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA
WITHIN GLOBAL SECURITY CONTEXT**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2018.

Ментор: проф. др Мирослав Младеновић, Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Чланови Комисије за одбрану докторског рада:

Проф. др Зоран Јефтић, ванредни професор, Факултет безбедности

Проф. др Жарко Обрадовић, ванредни професор, Факултет безбедности

Проф. др Бранислав Ђорђевић, ванредни професор, Институт за међународну политику и привреду

Доц. др Милан Липовац, доцент, Факултет безбедности

Датум и место одбране:

2018. године, Београд

СТРАТЕШКО ПАРТНЕРСТВО РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ У КОНТЕКСТУ ГЛОБАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Сажетак

Међународни односи обилују примерима разнородних околности и фактора који утичу на државе да се, уместо односа конфронтације, одреде за односе савезништава и/или партнерстава. У позадини таквих одређења увек лежи интерес очувања територије и становништва, као и, у оној мери у којој је то могуће, политичке стабилности.

Сем тога, савремени међународни односи, под утицајем глобализације и њоме узроковане растуће међузависности, државе, али и њихово становништво, суочавају са новим изазовима и претњама на које није увек лако наћи одговор. Управо ти нови изазови и начини њиховог превазилажења показују колики је значај партнерских односа. Један од таквих примера је стратешко партнерство између Русије и Кине чијим су закључивањем обе државе предупредиле многе потенцијалне ризике и претње.

У првом делу рада, даје се преглед постојећег научног фонда о предмету истраживања и указује да приближавање Русије и Кине није изненађујуће нити неочекивано. Две суседне државе повезују економски, геополитички и безбедносни интереси. Иако се обе и по појединачним географским, економским и војним показатељима, као и по политичком значају, убрајају у водеће земље света, њихов партнерски однос их чини далеко снажнијим у односу на остале. Сем тога, обе земље деле исте ставове у вези са реформама међународних политичких и финансијских институција, али и са потребом очувања и поштовања принципа међународног права који се односе на територијални интегритет и суверенитет, другим речима поштовањем Повеље Уједињених нација.

Апсолутна доминација једне државе, или макар утисак да таква доминација постоји, у међународним односима, представља изазов осталим државама, те се оне, уколико већ не могу саме да достигну такмаца, одређују за савезе са себи сличнима како би осујетиле актуелног хегемона.

У савременим међународним односима, ову хипотезу потврђују односи Русије и Кине. Нема сумње да је непосредан узрок убрзаног развоја свеобухватних односа између ове две земље њихово незадовољство светским поретком предвођеним Сједињеним Америчким Државама (САД).

САД свој доминантан положај утврђују било ангажовањем сопствених војних капацитета, било кроз акције НАТО-а који је, опет под њиховим пресудним утицајем, у последње две и по деценије знатно проширио не само чланство, већ и сферу утицаја. Границе овог савеза значајно су померене ка Русији премда су овој држави непосредно пре уједињења две Немачке дата обећања да се, у замену за њено непротивљење том чину, НАТО неће ширити на исток.

У другом делу рада дат је историјски преглед развоја односа између Руске Федерације и Народне Републике Кине од почетка XX века на овамо. Њихови међусобни односи кретали су се циклично-периодично, али, и поред повремених озбиљних заостравања, никада нису ескалирали у отворени сукоб. Опште стање у међународним односима је, такође, имало утицаја на њих. Најупечатљивије промене наступиле су са крајем хладног рата и наговештајима униполарног света. Темељи стратешког партнерства између Русије и Кине управо су и постављени деведесетих година XX века. Најпре је 1992. године, приликом посете тадашњег руског председника Бориса Николајевича Јељцина (Борис Николаевич Ельцин) Кини, донета заједничка изјава о пријатељским односима, да би 1994. године, током узвратне посете кинеског председника Ђанга Цемина (Jiang Zemin) Москви, оба председника изјавила да су успоставили „конструктивне партнерске односе оријентисане ка 21. веку“ (“constructive partnership relations oriented toward the 21st century”). Приликом наредне посете Јељцина Кини, априла 1996. међусобни односи су подигнути на ниво „стратешких, односа сарадње, партнерства...“ (“strategic, cooperative, partnership relations...”). Том приликом донета је и Заједничка декларација којом је, између осталог, указано, да је, због чињеница да и даље делују “хегемонизам, политика силе и притисака“, неопходан развој мултиполарног света.

Већ наредне, 1997. године, на самиту одржаном у Москви, двојица председника објавила су „Заједничку декларацију о мултиполарном свету и стварању новог међународног поретка“ (Росийско-Китайска Совместная Декларация о Многополярном Мире и Формировании Нового Международного Порядка). Са нарочито великом пажњом Декларација је пропраћена у Сједињеним Америчким Државама. По мишљењу многих стручњака за међународне односе она је представљала директан изазов њиховом положају хегемона у постхладноратовском добу. Таква реакција углавном је изазвана деловима декларације у којима Русија и Кина објављују да ће „у духу партнерских односа, радити на промовисању мултиполарног света и успостављању новог светског поретка“. По њиховој замисли, такав поредак би се морао заснивати на односима разумевања и узајамног поштовања свих земаља, једнакости, дијалога и сарадње, док би хегемонизам, политика моћи, конфронтација и сукоби били искључени. Истовремено, у Декларацији се истиче да није прихватљива ни подела држава на „велике и мале, јаке и слабе, богате и сиромашне“, будући да су све оне равноправне чланице међународне заједнице. У том духу, ниједна држава нема право да, користећи политку силе, намеће себе као хегемона, нити да монополизује светски поредак.

Бојазан Кине и Русије да се свет суочава са хегемонизмом и променом међународног поретка *in statu nascendi* потврђена је 1999. године одлуком НАТО-а да, без сагласности Савета безбедности, другим речима противно Глави VII Повеље УН, бомбардује територију СРЈ због наводне хуманитарне катастрофе и кршења људских права житеља Косова и Метохије албанске народности. Обе државе биле су изричите у осуди овог чина нарочито због чињеница да би се оваква ситуација, у перспективи, могла догодити и са територијом Чеченије и/или Тибета. Могло би се рећи да је управо бомбардовање СРЈ определило и Русију и Кину да истрају у намери да постану противтежа Америци.

Ова намера је, након периода у којем је развој односа Русије и Кине обележило доношење декларација, сазрела и довела до тога да се прокламовано стратешко партнерство за 21. век и формално озваничи.

Уговор о добросуседству, пријатељству и сарадњи (Договор о добросуседстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой) потписан је 16. јула 2001. године.

На основама Уговора о добросуседству, пријатељству и сарадњи, односи између две земље су достигли изузетно висок ниво. Најбоља илустрација ове тврдње је чињеница да су, на десетогодишњицу његовог потписивања, представници обе земље изјавили да се међусобно сматрају „главним и најважнијим стратешким и кооперативним партнером“ (“each other’s principal and most important strategic, cooperative partners”). О високом степену сарадње говори и чињеница о великом броју потписаних додатних уговора којима су регулисана питања економске размене, енергетске сарадње, као и трговине наоружањем.

Након избора за председника Кине, Сји Ђипинг (Xi Jinping) је, 2013. године, за своје прво путовање одабрао Москву. Будући да је донео исту одлуку као и његов претходник, Ху Ђинтао (Hu Jintao), када је ступио на дужност, јасно је да се спољнополитички курс не мења и да партнерство за 21. век остаје приоритет. С друге стране, Пекинг је био прва дестинација Владимира Путина, председника Руске Федерације (2012).

Учестале посете на највишим нивоима довеле су и до склапања нових уговора у областима од стратешког значаја и на њиховим темељима биће развијани односи две земље у будућем периоду.

Трећи део, Главни изазови савремених односа Руске Федерације и Народне Републике Кине, посвећен је, на шта упућује и сам назив, главним безбедносним изазовима јачања моћи Руске Федерације и Народне Републике Кине са којима се оне срећу, како у њиховим међусобним односима тако и у односима са водећим светским центрима моћи. Као најзначајнији изазов у билатералним односима издваја се регион Централне Азије. Од водећих центара моћи, у фокусу су САД и ЕУ.

У четвртм делу, Сарадња Руске Федерације и Народне Републике Кине, обрађени су резултати сарадње у областима економије, енергетици, војно-техничкој сарадњи, сарадње у области науке, образовања, културе и екологије, као и сарадњи у мултилатералним форумима (Шангајској

организацији за сарадњу, БРИКС, Русија Индија Кина – РИК и Организацији Уједињених нација). Мултилатерална сарадња за Русију и Кину представља значајну компоненту.

Домети, могућности и ограничења стратешког партнерства Руске Федерације и Народне Републике Кине, као пети део, разматрају досадашње резултате стратешког партнерства, могућности које још увек нису искоришћене, али и постојећа ограничења.

Закључним разматрањима дат је осврт на истраживање и презентовани су најважнији резултати.

Кључне речи: Руска Федерација, Народна Република Кина, стратешко партнерство, међународни постхладноратовски поредак, безбедносни изазови, регион Централне Азије, САД, ЕУ

Научна област: Друштвено-хуманистичке науке

Ужа научна област: Науке о безбедности

УДК број: 327.56(470+571:510)

STRATEGIC PARTNERSHIP OF THE RUSSIAN FEDERATION AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA WITHIN GLOBAL SECURITY CONTEXT

Abstract

International relations are rich in examples of various circumstances and factors that make countries to choose instead of relations of confrontation, the relations of cooperation and or partnership. Behind those orientations usually lies the interest of preserving territory and population and, to the extent that is possible, political stability.

Besides, the contemporary international relations, influenced by globalization and by it caused growing interdependence, states and their people are facing with new challenges and threats that is not always easy to be addresses to. Particularly those new challenges and ways for their overcoming indicate how important partnership relations are. One of such examples is strategic partnership between Russia and China. Concluding such partnership these countries avoided many potential risks and threats.

In the first part of this research is given an overview of the research topic and referred that mutual approaching of Russia and China is neither surprise nor something unexpected. Two neighboring countries are connected by economic, geopolitical and security issues. Although each of these two countries along with single geographic, economic and military aspects as well along political significance, are considered as the leading countries of the world, their partnership relation made them even powerful compared to others. Apart from that, both countries share same attitudes regarding necessary reforms of the international political and financial institutions, but also related to the need to preserve and to respect principles of the international law related to territorial integrity and sovereignty, in other words respect of the UN Charter.

Absolute dominance of one state or at least the impression that such dominance exists, in international relations represents threat to other states because of which they, if incapable to reach the competitor, decide to create an alliance with self-liked in order to endanger hegemon. In contemporary international relations this thesis is confirmed by Russia-Chinese relations. It is

out of any doubt that direct cause of this prompt development is their disagreement with the world order led by the USA.

The USA its dominant position confirms either by engaging its own military capacities either using NATO that under its influence in last two decades significantly enlarged not only membership but sphere of influence, too. Boundaries of this alliance are significantly moved towards Russia in spite of promise given to Russia before the Germany's unification that in favor of Russian non protest against it, the NATO won't spread to the East.

In the second part of research was given a historical development of relations between Russian Federation and People's Republic of China since beginning of the XX century until now. Their bilateral relations went cyclizing-periodically but in spite of occasional severe worsening they never entered into an open conflict. Their bilateral relations were influenced by general international relations.

The most visible changes happened with the end of cold war and introducing unipolar world order. The fundamentals of the strategic partnership between Russia and China are set in nineties of the XX century. Firstly, in 1992 during the then Russian president Jelcin to China was brought the joint statement about friendly relations. After that, in 1994, during the return visit of Chinese president Jang Zemin to Moscow, both presidents said that they have set up "constructive partnership relations oriented toward the 21st century". During the next Jelcin's visit to China, in April 1996, their mutual relations were rose to the level of "strategic, cooperative, partnership relations..." On that occasion Joint declaration was brought. One of the messages of this declaration was that because of persistent hegemonism, politics of the force and pressures dvelopment of the multipolar world is a must.

In following 1997, at the Moscow Summit, two presidents presented Joint declaration on multipolar world and creating the new international order. Declaration arisen a lot of interest particularly in the USA. According to many of international relations experts this Declaration represented direct challenge to USA position as a hegemon in post-cold war era. Such reaction mostly was caused by parts of declaration in which Russia and China announce state that "in spirit of

relations of partnership will work on promotion of multipolar world and introducing of the new world order". As they envisaged, such order should be based on the relations of understanding and mutual respect for all countries, equality dialogue and cooperation while hegemonism, politics of power, confrontation and conflicts would be excluded. At the same time in Declaration it is point out that division between countries as "a big and small, strong and weak, rich and poor" is unacceptable because each country is equal member of the international community. In that spirit, none of these states has a right to, by using the power politics, impose itself as a hegemon neither to monopolize world order.

Fear of China and Russia that world is facing with hegemonism and international world order change in statu nascendi was confirmed in 1999 by the NATO decision to bomb FRY without a prior consent of Security Council and against Chapter VII of the UN Charter because of allegedly humanitarian catastrophe and breaching of human rights of the Albanian population in Kosovo and Metohija. Both countries were directly against it because such situation could easily address territory of Chechnya or Tibet. It can be said that bombing of FRY made Russia and China persistent in their intention to be a counter balance to America.

This intention after the period that was marked by bringing the Declaration, ripped and brought to formalization of the proclaimed strategic partnership for 21 Century. The Agreement on neighboring relations, friendship and cooperation between Russian Federation and People's Republic of China was signed on July 16, 2017.

On the basis of this Agreement, relations between two countries reached extremely high level. It is best illustrated with a fact that one decade after its signing representatives of both countries said that consider "each other's principal and most important strategic, cooperative partners". In favor of high level of cooperation speaks number of signed additional contracts that regulate questions of economic exchange, energetic cooperation and arms trade.

After being elected for President of China, Xi Jinping in 2013, for his first official visit chose Moscow. Since the same decision was brought by his ancestor Hu Jintao it is clear that there is no change in the foreign policy course and that

partnership for XXI century remains priority. From the other side, Beijing was the first destination for Russian president in 2012.

Frequent visits at the highest levels led to conclusion of new contracts in the strategically important arrears and on its basis will be developed relations between two countries in the forthcoming period.

Third part, *The Main Challenges of the contemporary relations between Russian Federation and People's Republic of China*, is dedicated, as it follows from the title, to main security challenges of strengthening of the power of the Russian Federation and People's Republic of China that they are facing with in their mutual relations but also in relations with the leading world centers of power. As the most important challenge in their bilateral relations it is the Central Asia region, while among the worlds' power centers, the USA and the EU are in focus.

In fourth part, *Cooperation between Russian Federation and People's Republic of China*, it is dealt with results of cooperation in the areas of economy, energetics, military-technical cooperation, science, education, culture and ecology, as with cooperation in multilateral forums such SCO, BRICS, Russia-India-China and the UN. Multilateral cooperation both for Russia and China represent very important component.

Achievements, possibilities and limitations of the strategic partnership between Russian Federation and People's Republic of China as a fifth part considers results of partnership, possibilities that are not used yet, as well the possible limitations.

In concluding remarks it is given an overview over the research and the most important results presented.

Key words: Russian Federation, People's Republic of China, strategic partnership, international post-cold war order, security challenges, the Central Asian region, the USA, the EU

Scientific field: Social Sciences and Humanities

Scientific subfield: Security Sciences

UDC number: 327.56(470+571:510)

САДРЖАЈ

1. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА	1
1.1. Проблем истраживања	1
1.1.1. Одређивање научног и друштвеног значаја проблема истраживања	1
1.1.2. Резултати досадашњих истраживања (извори података)	1
1.2. Предмет истраживања	5
1.2.1. Прелиминарно одређење предмета истраживања	5
1.2.2. Теоријски оквир истраживања	14
1.2.3. Операционално одређење предмета истраживања	18
1.2.3.1. Садржинско одређење	18
1.2.3.2. Просторно, временско и дисциплинарно одређење	20
1.3. Циљеви истраживања	20
1.3.1. Друштвени циљ истраживања	20
1.3.2. Научни циљ истраживања	21
1.4. Оправданост истраживања	21
1.4.1. Друштвена оправданост истраживања	21
1.4.2. Научна оправданост истраживања	22
1.5. Основна истраживачка питања	22
1.6. Методе истраживања	23
2. ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД И РАЗВОЈ ОДНОСА РУСИЈЕ И КИНЕ	26
2.1. Односи Совјетског Савеза и Народне Републике Кине током XX века – од другарства, преко конфронтације и нормализације, до стратешког партнерства	26
2.1.1. Развој партнерских односа Руске Федерације и Народне Републике Кине	26
2.1.2. Заједничка декларација о мултиполарном свету и стварању новог међународног поретка	36
2.1.3. Уговор о добросуседству, пријатељству и сарадњи	38
2.1.4. Појам стратешког партнерства	42

3. ГЛАВНИ ИЗАЗОВИ САВРЕМЕНИХ ОДНОСА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ	46
3.1. Односи РФ и НРК са САД и ЕУ	47
3.2. Регион Централне Азије као безбедносни изазов Руске Федерације и Народне Републике Кине	58
3.2.1. Одређење/дефинисање појма Централноазијског региона (ЦАР)	59
3.2.2. Државе Централноазијског региона и њихови односи са Руском Федерацијом и Народном Републиком Кином	62
3.2.2.1. Казахстан	62
3.2.2.2. Узбекистан	68
3.2.2.3. Туркменистан	73
3.2.2.4. Киргистан	76
3.2.2.5. Таџикистан	79
4. САРАДЊА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ	83
4.1. Економска и трговинска сарадња	83
4.2. Сарадња у сектору енергетике и значај енергетске безбедности у односима две земље	91
4.3. Војно-техничка сарадња	98
4.4. Сарадња у области науке, образовања, културе и екологије	101
4.5. Сарадња у пограничним областима	103
4.6. Руско-кинески односи у оквиру мултилатералне сарадње	106
4.6.1. Шангајска организација за сарадњу	106
4.6.2. БРИКС	111
4.6.3. Русија Индија Кина – РИК	114
4.6.4. Организација уједињених нација	116
5. ДОМЕТИ, МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА СТРАТЕШКОГ ПАРТНЕРСТВА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ	120
5.1. Домети стратешког партнерства	120

5.2. Могућности унапређења стратешког партнерства	130
5.3. Ограничења стратешког партнерства	136
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	145
Литература	149
Биографија	179
Изјава о ауторству	180
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада	181
Изјава о коришћењу	182

**СТРАТЕШКО ПАРТНЕРСТВО РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ
И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ У КОНТЕКСТУ
ГЛОБАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

1. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

1.1. Проблем истраживања

1.1.1 Одређивање научног и друштвеног значаја
проблема истраживања

Значај проблема истраживања, стратешког партнерства Руске Федерације (РФ) и Народне Републике Кине (НРК) у контексту глобалне безбедности, истовремено је и научне и друштвене природе.

Полазећи од значаја Руске Федерације и Народне Републике Кине у светским оквирима, као и улоге коју те две државе имају у водећим међународним организацијама, утолико је већи значај стратешког партнерства које су оне успоставиле.

Са становишта наука о безбедности, али и међународних односа уопште, од изузетног је значаја преглед досадашњих сазнања, њихова систематизација, али и сагледавање законитости које би се могле применити и у случају неких других стратешких партнерстава.

Друштвени значај проблема истраживања, стратешког партнерства РФ и НРК у контексту глобалне безбедности, огледа се у његовом приближавању широј јавности, али истовремено, и у могућности да се његови резултати примене и у креирању спољне политике Републике Србије чије су Русија и Кина, два од четири, водећа спољнополитичка партнера.

1.1.2 Резултати досадашњих истраживања (извори података)

С обзиром на савременост теме, као и на динамичност развоја односа Руске Федерације и Народне Републике Кине, резултати досадашњих

истраживања и извори података су битно одређени савременошћу и актуелношћу проблема истраживања. Такође, резултати досадашњих научних истраживања испољавају велики утицај на садржај, начин формулисања и методе истраживања стратешког партнерства Русије и Кине у контексту глобалне безбедности.

У овом истраживању, користиће се подаци садржани у документационој грађи (билатерални уговори и споразуми чије су потписнице Русија и Кина,¹ нормативни акти обе државе који су у вези са предметом истраживања, стратегијско-доктринарна документа обе државе, итд.), затим подаци који су садржани у монографијама, докторским дисертацијама, енциклопедијама, атласима, зборницима, научним радовима у реномираним научним часописима и сл.

Када је реч о актуелним, односно најновијим догађајима, коришћени су подаци из штампе (периодика и аналитика), на енглеском и руском језику, али и са српског говорног подручја. Као извор података коришћени су и подаци са Интернета.

Без обзира на значај и актуелност теме, међу домаћим ауторима није било посебно великог интересовања за стратешко партнерство Руске Федерације и Народне Републике Кине. Монографије о овој теми не постоје, иако постоје аутори који се баве било једном било другом државом.² Далеко

¹ Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики, 25.04.1996, Internet, <http://www.abirus.ru/content/564/623/627/634/636/11261/11269.html>; Российско-Китайская Совместная Декларация о Многополярном Мире и Формировании Нового Международного Порядка, Москва, 23 апреля 1997 года, Internet, http://www.organic-s.ru/mi_znaem/kodeksi58022.html, 20/12/2017; Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой, 17 июля 2001 г. в "РГ" – Федеральный выпуск №2746, Internet, <http://www.rg.ru/2009/03/20/russia-kitai-dok.html>, 20/12/2017; Россия и Китай подписали газовый контракт на 400 млрд долларов, 21 мая 2014, Internet, <http://www.tvc.ru>, <http://www.tvc.ru/news/show/id/40140/news/show/id/40140>, 20/12/2017; Россия и Китай подписали соглашение о поставках газа через Алтай,, 09.11.2017, <http://top.rbc.ru/economics/09/11/2014/545f5ccbcb20fbfd0c37b1>, 20/12/2017.

² Симић Предраг, *Социјализам и модернизација у НР Кини*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1988; Čavoški Jovan, "One belt, One road" strategy as a new historical opportunity for China's foreign policy" in: *Danube and the New Silk Road*, Duško Dimitrijević (ed.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, pp. 21–28; Динић Јордан, Лазић Душан, Кина: унутрашњи развитак и политика у међународним односима, Институт за међународни раднички покрет, Београд, 1970, стр. 175; Babić S. Blagoje, „Односи Кине и Европске уније: геоекономска осовина у развоју“, *Међународни проблеми*, Vol. LXII, br. 3, str. 418–462; Babić Blagoje S, "NEW SILK ROAD" – CHINA'S "NEW DEAL" in: *Danube*

је већи број аутора који, сходно својим интересовањима, пишу научне чланке који покривају неки од аспеката овог истраживања. Најзапаженији су Мирослав Младеновић,³ Драгана Митровић,⁴ Душко Димитријевић,⁵ Мирослав Антевски⁶ и Катарина Закић.⁷

and the New Silk Road, Duško Dimitrijević (ed.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, pp. 45-67.

³ Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, Кина-Америка-Русија – глобални троугао 21. века, Социолошки преглед, Београд, вол. 45, бр. 4, стр. 459–476; Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Мека моћ“ Русије – као услов успеха евроазијске интеграције, Српска политичка мисао број 1/2016 год. 23. vol. 51, Београд, УДК 327::911.3(497)“19/20“, стр. 11–29; Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, Милосављевић Слађан, „Постхладноратовске“ промене безбедносних и стратешких концепција Руске Федерације, Војно дело, Београд, (3) јесен/2013, година LXV, УДК 355/359 YU ISSN 0042-8426, стр. 40–58; Младеновић Мирослав, Цветковић Владимир, Савремени руско-кинески односи, Годишњак Факултета безбедности, Универзитет у Београду Факултет безбедности, Београд, 2015, стр. 41-51; Младенович Мирослав, Современные российско-китайские отношения: взгляд из Сербии, УДК 327(470+510), (стр. 33–39), излагање (штампано у целини), у: Развитие российско-китайских отношений: новая международная реальность, Часть 2, Издательство БГУ, Иркутск, 2016, ISBN 978-5-7253-2894-3, стр. 33–39.

⁴ Mitrovic Dragana, “The Shanghai Cooperation Organization: aims and scope of new Asian security and economic structures”, *International Forum*; 2009-01; Mitrović Dragana, “The Strategic-Security Position of China After September 11, 2001”, 03 June 2005. – *Occasional paper* No. 12, http://pdc.ceu.hu/archive/00004981/01/The_StrategicSecurity_Position_of_China_After_September_11_2001_Centre_for_Civil_Military_Relations_Belgrade.pdf; Mitrović Dragana, „Modeli produblјivanja saradnje sa NR Kinom i zemljama Centralne i Istočne Azije“, u: Edita Stojić-Karanović i Slobodan Janković (urs), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008; Mitrović Dragana, “Geopolitics of Energy as Border Issue” in: Duško Dimitrijević, Dragana Mitrović and Ivona Lađevac (eds.), *The meaning of borders and border issues in the age of globalization: Europe and Asia*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2012, pp. 139–146.

⁵ Dimitrijević Duško, „Односи Србије и Кине на почетку 21. века“, *Међународни проблеми*, mart 2018, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 49-70; Dimitrijević Duško, Jokanović Nikola, “China’s “New Silk Road” Development Strategy”, *The Review of International Affairs*, LXVII(1161):21-44, January 2016; Duško Dimitrijević, “Capacities for Development Serbia's Cooperation with China”, China-CEE Institute, Working Paper, 11 December 2017. ISSN: 2560-1628, 2017. No. 4, Internet, https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2018/02/Work_paper_201704.pdf, 10/02/2018.

⁶ Antevski Miroslav, „Основе и одрживост новог модела раста кинеске економије“, *Међународни проблеми*, 2013, Vol. 65, br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 423-443; Antevski Miroslav, Jelisavac Trošić Sanja, Rapaić Stevan, „Економски односи Кине и Европске уније“, *Међународна политика*, Година LXIV, br. 1152, oktobar–decembar, str. 36-54; Antevski Miroslav, „Кина: токovi и ефекти страних директних инвестиција“, *Међународни проблеми*, Vol. LXIV, oktobar 2012, br. 4, str. 479–506; Antevski Miroslav, Petrović Pero, Vesić Dobrica, “Regional energy projects in the Eurasian area”, *Industrija*, 2012, vol. 40, no. 1, pp. 61-81; Antevski, M, Jelisavac Trošić, S, „Chinese Response to Transatlantic Trade and Investment Partnership and Trans-Pacific Partnership“, *The Review of International Affairs*, Vol. LXVII, No. 1161, January–March 2016, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, pp. 123–141.

⁷ Zakic Katarina, Radisic Bojan, “The Results and Challenges of Chinese “Go Global” Policy”, *The Review of International Affairs*, Vol. 68, Issue 1168, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2017, pp. 36–55; Zakic Katarina, “Cultural dimensions of Summit 16+1 countries – Hofstede model”, in: *Initiatives of The ‘New Silk Road’: Achievements and Challenges*, Dusko Dimitrijevic and Huang Ping, (eds.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2017, pp. 498–514.

Готово по правилу, тежиште интересовања је углавном било на Руској Федерацији, њеном положају у међународним односима, редефинисању односа са Европском унијом (ЕУ), Сједињеним Америчким Државама (САД), новом односу према Северноатлантском пакту (НАТО), реаговањима на нове безбедносне изазове и сл.⁸

Аутори којима је Кина у средишту интересовања су, пак, углавном усредсређени на односе у региону и актуелна питања везана за територијалне спорове или се концентришу на билатералне односе Кине са САД,⁹ Јапаном¹⁰ или ЕУ.¹¹ Један број аутора прати и улогу Кине у регионалним организацијама.¹²

⁸ На пример: Jović-Lazić Ana, *Odnosi između Evropske unije i Ruske Federacije – kraj XX i početak XXI veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015; Трапара Владимир, *Vreme resetovanja – odnosi Rusije i Sjedinjenih Država u periodu od 2009. do 2012. godine*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2017; Петровић Драган, *Русија у Европи*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2010; Vincent Pouliot, *International Security in Practice: The Politics of NATO-Russia Diplomacy*, Cambridge University Press, 2010; Antonenko Oksana, Giegerich Bastian, "Rebooting NATO-Russia Relations", *Global Politics and Strategy*, Volume 51, 2009 – Issue 2, и други.

⁹ Између осталих: Wu Xinbo, "U.S. Security Policy in Asia: Implications for China—U.S. Relations", *Contemporary Southeast Asia* Vol. 22, No. 3 (December 2000), pp. 479-497; Friedberg Aaron L, "The Future of U.S.-China Relations: Is Conflict Inevitable?", *International Security*, Volume 30, Issue 2, <https://doi.org/10.1162/016228805775124589>, 10/03/2018; Xuetong Yan, "The Instability of China-US Relations", *The Chinese Journal of International Politics*, Volume 3, Issue 3, 1 October 2010, Pages 263-292, <https://doi.org/10.1093/cjip/poq009>, 10/03/2018 и Zhao Suisheng, *China-US Relations Transformed: Perspectives and Strategic Interactions*, Routledge, 2007.

¹⁰ Smith Paul J, "China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia", *Asian Affairs: An American Review*, Volume 35, 2009 – Issue 4, <https://doi.org/10.3200/AAFS.35.4.230-256>, 10/03/2018; Dent Christopher M, *China, Japan and Regional Leadership in East Asia*, Edward Edgar Publishing, 2008; Bush Richard C, *The Perils of Proximity: China-Japan Security Relations*, Brookings Institution Press, 2013; McCormack Gavan, "Small Islands – Big Problem: Senkaku/Diaoyu and the Weight of History and Geography in China-Japan Relations", *The Asia – Pacific Journal*, January 3, 2011, Volume 9, Issue 1, No. 1 и други.

¹¹ Pan Zhongqi, *Conceptual Gaps in China-EU Relations: Global Governance, Human Rights and Strategic Partnerships*, Palgrave Macmillan, 2012; Ross Robert, Tunsjø Øystein, Zhang Tuosheng, *US-China-EU Relations: Managing the New World Order*, Routledge, 2010; Li Jingkun, Zhang Chen, Zhao Lei, Cao Hui, Zhang Haiyang, "China-EU Political Relations", in: Zhou H. (eds) *China-EU Relations. Research Series on the Chinese Dream and China's Development Path*, Springer, Singapore, 2016, https://doi.org/10.1007/978-981-10-1145-0_2, 10/03/2018; Weidong Cheng, "International Peace and Security and the Cooperation Between China and the EU in the UNSC", in: Zhou H. (eds) *China-EU Relations. Research Series on the Chinese Dream and China's Development Path*, Springer, Singapore, 2016, https://doi.org/10.1007/978-981-10-1145-0_5, 10/03/2018. и други.

¹² Movkebaeva Galiia A, "Energy Cooperation Among Kazakhstan, Russia, and China Within the Shanghai Cooperation Organization", *Russian Politics & Law* Volume 51, 2013 – Issue 1; Cohen Ariel, "After the G-8 Summit: China and the Shanghai Cooperation Organization", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 4, No. 3 (2006) pp. 51-64, Internet, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/33811382/6_After_G8_Summit_China.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525192906&Signature=dR4YY5P7ipeRg3Hivd9%2BydbWacY%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DAfter_the_G-8_Summit_China_and_the

Дефинисаном проблему истраживања, односно стратешком партнерству Русије и Кине, далеко већи значај поклања се у светским оквирима и због тога радови страних аутора преовлађујуће представљају теоријски оквир за ово истраживање.¹³

Досадашња искуства и уочени проблеми у научној тематизацији проблема истраживања упућују на закључак да су промене у међународним односима, превасходно у контексту безбедности, биле од пресудног значаја за опредељење Руске Федерације и Народне Републике Кине да своје односе подигну на ниво стратешког партнерства.

1.2. Предмет истраживања

1.2.1. Прелиминарно одређење предмета истраживања

Предмет овог истраживања је стратешко партнерство Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности.

Међународни односи обилују примерима разнородних околности и фактора који су утицали на државе да се, уместо односа конфронтације, одреде за односе савезништава и/или партнерстава. У позадини таквих опредељења увек је стајао интерес очувања територије и становништва, а онда и, у оној мери у којој је то било могуће, политичке стабилности. Ипак,

_Shang.pdf, 10/03/2018; Yuan Jing-Dong, "China's Role in Establishing and Building the Shanghai Cooperation Organization (SCO)", *Journal of Contemporary China*, Volume 19, 2010 – Issue 67, <https://doi.org/10.1080/10670564.2010.508587>, 10/03/2018; Lanteigne Marc, *China and International Institutions: Alternate Paths to Global Power*, Routledge, 2005; Glosny Michael A, "China and the BRICs: A Real (but Limited) Partnership in a Unipolar World", *Polity*, Volume 42, Number 1, January 2010.

¹³ Lo Bobo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the new geopolitics*, 277 p, Brookings Institution Press, October 15, 2008, Ebook ISBN: 9780815701460; Lo Bobo, "The Long Sunset of Strategic Partnership: Russia's Evolving China Policy", *International Affairs*, Volume 80, Issue 2, 1 March 2004, Pages 295–309, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2004.00384.x>, 10/03/2018; Baković, O. (2004.) „Miroljubivi uspon – nova kineska vanjskopolitička teorija“, *Politička misao*, 12 (1): 126-137; Bellacqua, A. J. (ur.) (2009) *The Future of China-Russia Relations*, The University Press of Kentucky; Dittimer, L. (2010) "The Sino-Russian Strategic Partnership", *Journal of Contemporary China*, 10 (28): 399–413; Garnett Sherman, "Challenges of the Sino-Russian strategic partnership", *The Washington Quarterly*, Volume 24, 2001 – Issue 4, pp. 41-54; Anderson Jennifer, *The Limits of Sino-Russian Strategic Partnership*, Routledge, 2013; Ferdinand Peter, "Sunset, sunrise: China and Russia construct a new relationship", *International Affairs*, Volume 83, Issue 5, September 2007, pp. 841-867, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2007.00659.x>, 10/03/2018.

савремени међународни односи, под утицајем глобализације и њоме узроковане растуће међузависности, разликују се и по томе што се државе, али и њихово становништво, суочавају са новим изазовима и претњама на које није увек лако наћи одговор. Управо ти нови изазови и начини њиховог превазилажења показују колики је значај партнерских односа.

Један од таквих примера је стратешко партнерство између Русије и Кине чијим су успостављањем обе државе предупредиле многе потенцијалне изазове, ризике и претње.

Прегруписавање снага у постхладноратовским међународним односима довело је до стварања формално мултиполарног света у којем се истиче доминација једне државе – Сједињених Америчких Држава. САД свој доминантан положај утврђују било ангажовањем сопствених војних капацитета, било кроз акције НАТО-а који је, опет под њиховим пресудним утицајем, у последње две и по деценије знатно проширио не само чланство, већ и сферу утицаја. Границе тог политичко-војног савеза значајно су померене ка Русији премда су тој држави непосредно пре уједињења две Немачке дата обећања да се, у замену за њено непротивљење том чину, „НАТО неће ширити на исток“.¹⁴ Међутим, протоком времена, појавиле су се и, све су чешће, тврдње да таквих обећања никада није ни било, да је реч о погрешним тумачењима изјава званичника САД, односно да, у крајњој линији, потписани документ такве садржине, не постоји.¹⁵

Апсолутна доминација једне државе, или макар утисак да таква доминација постоји, у међународним односима представља изазов осталим државама, те се оне, уколико већ не могу саме да достигну такмаца,

¹⁴ Kramer Mark, The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge to Russia, *The Washington Quarterly*, April 2009, 32:2, DOI: 10.1080/01636600902773248, Center for Strategic and International Studies, Washington, Internet, <http://dialogueeurope.org/uploads/File/resources/TWQ%20article%20on%20Germany%20and%20NATO.pdf>, 20/12/2017.

¹⁵ Видети: Sarotte Mary Elise, "A Broken Promise? What the West Really Told Moscow About NATO Expansion", *Foreign Affairs*, September/October 2014 Issue, Internet, <http://www.foreignaffairs.com/articles/141845/mary-elise-sarotte/a-broken-promise>, 20/08/2015; Kramer Mark, The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge to Russia, op. cit.; Bradley Bill, "A Diplomatic Mystery", *Foreign Policy*, August 22, 2009, Internet, <http://foreignpolicy.com/2009/08/22/a-diplomatic-mystery>, 20/12/2017; Rühle Michael, "NATO enlargement and Russia: myths and realities", *NATO Review Magazine*, Internet, <http://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Nato-enlargement-Russia/EN/index.htm>, 20/12/2017.

опредељују за савезе са себи сличнима како би осујетиле актуелног хегемона. У савременим међународним односима, ту хипотезу потврђују односи Русије и Кине. Нема сумње да је непосредан узрок убрзаног развоја свеобухватних односа између те две земље њихово „незадовољство светским поретком предвођеним Америком“.¹⁶

У том контексту, не би било претерано рећи да смо сведоци развоја новог вида политике запречавања (*containment policy*) Џорџа Кенана (*George Kennan*).¹⁷ Неспорно је да је ограничавање јачања утицаја Америке, и то не само на простору Евроазије, већ и у глобалним оквирима, у интересу обе државе. Тако дефинисан интерес супротан је интересима САД за које је још Збигњев Бжежински (*Zbigniew Brzezinski*) у својој „Великој шаховској табли“ рекао да имају „...императив да спрече појаву изазивача на подручју Евроазије, изазивача способног да доминира њоме, а тиме истовремено способног да представља претњу Америци“.¹⁸

Приближавање Русије и Кине није изненађујуће нити неочекивано. Две суседне државе повезују економски, геополитички и безбедносни интереси. Иако се обе и по појединачним географским, економским и војним показатељима, као и по политичком значају, убрајају у водеће земље света, њихов партнерски однос их чини далеко снажнијим у односу на остале. Сем тога, обе земље деле исте ставове у вези са реформама међународних политичких и финансијских институција, али и са потребом очувања и поштовања принципа међународног права који се односе на територијални интегритет и суверенитет, другим речима поштовањем Повеље Организације Уједињених нација (ОУН).

Темељи стратешког партнерства између Русије и Кине постављени су деведесетих година XX века. Најпре је 1992. године, приликом посете тадашњег руског председника Бориса Николајевича Јељцина (*Борис*

¹⁶ Bolt Paul, "Sino-Russian Relations in a Changing World Order", *Strategic Studies Quarterly*, Winter 2014, p. 49.

¹⁷ Видети: Gaddis John Lewis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*, Oxford University Press, New York, 1982.

¹⁸ "... it is imperative that no Eurasian challenger emerges, capable of dominating Eurasia and thus of also challenging America." Brzezinski, Z, *The Great Chess Board: American primacy and Its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, A Member of the Perseus Book Group, New York, 1997, p. xiv.

Николаевич Ельцин) Кини, донета Заједничка изјава о пријатељским односима, да би 1994. године, током узвратне посете кинеског председника Ђанга Цемина (*Jiang Zemin*) Москви, оба председника изјавила да су успоставили „конструктивне партнерске односе оријентисане ка 21. веку“ (“*constructive partnership relations oriented toward the 21st century*”).¹⁹ Приликом наредне посете Јељцина Кини, априла 1996. међусобни односи су подигнути на ниво „стратешких, односа сарадње, партнерства...“ (“*strategic, cooperative, partnership relations...*”).²⁰ Том приликом донета је и Заједничка декларација²¹ којом је, између осталог, указано, да је због чињеница да и даље делују „хегемонизам, политика силе и притисака“ неопходан развој мултиполарног света.²²

Већ наредне, 1997. године, на самиту одржаном у Москви, двојица председника објавила су „Заједничку декларацију о мултиполарном свету и стварању новог међународног поретка“ (*Российско-Китайская Совместная Декларация о Многополярном Мире и Формировании Нового Международного Порядка*)²³.

Са нарочито великом пажњом Декларација је пропраћена у Сједињеним Америчким Државама. По мишљењу многих стручњака за међународне односе она је представљала директан изазов њиховом положају хегемона у постхладноратовском добу.²⁴ Таква реакција углавном је изазвана деловима декларације у којима Русија и Кина објављују да ће „у духу

¹⁹ Li Jingjie, “Sino-Russian Strategic Partnership Cooperative Relations and the US Factor”, *The ASAN Forum*, Online ISSN 2288-5757, November–December 2014, Vol. 2, No. 6, Internet, <http://www.theasanforum.org/sino-russian-strategic-partnership-cooperative-relations-and-the-us-factor/20/12/2017>.

²⁰ Ibidem.

²¹ *Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики*, 25.04.1996, Internet, <http://www.abirus.ru/content/564/623/627/634/636/11261/11269.html>.

²² Leksyutina Yana, “Russian-Chinese Relations: Rapprochement Or Rivalry?”, *Chair InBev – Baillet Latour Working Papers No. 37*, Internet, <https://soc.kuleuven.be/web/files/11/74/WP37-Leksyutina.pdf>, 21/08/2015, p. 4.

²³ *Российско-Китайская Совместная Декларация о Многополярном Мире и Формировании Нового Международного Порядка*, Москва, 23 апреля 1997 года, Internet, http://www.organic-s.ru/mi_znaem/kodeksi58022.html, 20/12/2017.

²⁴ Видети: Lo Bobo, “The Long Sunset of Strategic Partnership_Russia's Evolving China Policy”, *International Affairs*, Vol. 80, No. 2, Israeli-Palestinian Conflict (Mar, 2004), Blackwell Publishing on the behalf of the Royal Institute of International Affairs, pp. 295-309, Internet, <http://www.scribd.com/doc/44764020/The-Long-Sunset-of-Strategic-Partnership-Russia-s-Evolving-China-Policy>, 20/12/2017.

партнерских односа, радити на промовисању мултиполарног света и успостављању новог светског поретка“.²⁵ По њиховој замисли, такав поредак би се морао заснивати на односима разумевања и узајамног поштовања свих земаља, једнакости, дијалога и сарадње, док би хегемонизам, политика моћи, конфронтација и сукоби били искључени.

Истовремено, у Декларацији се истиче да није прихватљива ни подела држава на „велике и мале, јаке и слабе, богате и сиромашне“, будући да су све оне равноправне чланице међународне заједнице.²⁶ У том духу, ниједна држава нема право да, користећи политку силе, намеће себе као хегемона, нити да монополизује светски поредак. Ово противљење хегемонизму је наишло на отпор, па су се могла чути и мишљења да је реч о индиректној конфронтацији САД и НАТО-у.²⁷

Такве и сличне реакције су, у суштини, само потврдиле да је декларација Русије и Кине одговор на стварно стање у међународним односима. Показало се да безбедносни концепт за који се залажу САД није изашао из хладноратовских оквира, те да НАТО и даље има намеру да помера своје границе и јача војне капацитете. Са становишта Русије и Кине то је „тенденција која може да угрози безбедност појединачних земаља, али и да створи тензије у регионалним и међународним оквирима.“²⁸

Због свега наведеног, за очување светског мира и безбедности неопходно је јачање улоге ОУН у целини, њених органа, у првом реду Савета безбедности (СБ), као и стриктно поштовање Повеље. Изградња мирног, стабилног, праведног и рационалног међународног политичког и економског поретка је нужна и императив је историјског развоја. Уз оцену да је човечанство на прагу новог доба, две државе позвале су све остале да, путем отвореног дијалога, заједно обликују нови, стабилан и праведан поредак.

²⁵ *Российско-Китайская Совместная Декларация о Многополярном Мире и Формировании Нового Международного Порядка*, op. cit.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Stroupe W. Joseph, "Russia And China 'Cooking Something Up'", *Asia Times* 10-1-6, Internet, <http://www.rense.com/general73/cook.htm>, 20/12/2017.

²⁸ *Российско-Китайская*, *ibidem*.

Бојазан Кине и Русије да се свет суочава са хегемонизмом и променом међународног поретка *in statu nascendi* потврђена је 1999. године одлуком НАТО-а да, без сагласности Савета безбедности, другим речима противно Глави VII Повеље УН, бомбардује територију Савезне Републике Југославије (СРЈ) због наводне хуманитарне катастрофе и кршења људских права житеља Косова и Метохије албанске народности. Обе државе биле су изричите у осуди тог чина, нарочито због чињеница да би се таква ситуација, у перспективи, могла догодити и са територијом Чеченије и/или Тибета. Могло би се рећи да је управо бомбардовање СРЈ определило и Русију и Кину да истрају у намери да постану противтежа Америци.

Ова намера је, након периода у којем је развој односа Русије и Кине обележило доношење декларација, довела до тога да се прокламовано стратешко партнерство за 21. век и формално озваничи. *Уговор о добросуседству, пријатељству и сарадњи (Договор о добросуседстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой)* потписан је 16. јула 2001. године.²⁹ Закључен је на период од 20 година, уз могућност аутоматског продужења за наредних пет.³⁰

У периоду који је уследио, на основама Уговора о добросуседству, пријатељству и сарадњи, односи између две земље достигли су изузетно висок ниво. Најбоља илустрација ове тврдње је чињеница да су, на десетогодишњицу његовог потписивања, представници обе земље изјавили да се међусобно сматрају „главним и најважнијим стратешким и кооперативним партнером“ (“*each other's principal and most important strategic, cooperative partners*”).³¹ О високом степену сарадње говори и чињеница о великом броју потписаних додатних уговора којима су регулисана питања економске размене, енергетске сарадње, као и трговине наоружањем.

²⁹ *Договор о добросуседстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой*, 17 июля 2001 г. в "РГ" – Федеральный выпуск №2746, Internet, <http://www.rg.ru/2009/03/20/russia-kitai-dok.html>, 20/12/2017. За Руску Федерацију потписник је био Владимир Владимирович Путин (*Владимир Владимирович Путин*), а за Народну Републику Кину Ђанг Цемин. Уговор је ступио на снагу седам година касније, након што су обе земље ратификовале акционе планове за његову примену.

³⁰ Члан 25. Уговора о добросуседским односима, пријатељству и сарадњи између Руске Федерације и Народне Републике Кине.

³¹ Li Jingjie, “Sino-Russian Strategic Partnership Cooperative Relations and the US Factor”, op. cit, p. 2.

Након избора за председника Кине, Си Ђипинг (*Xi Jinping*) је, 2013. године, за своје прво путовање одабрао Москву. Будући да је донео исту одлуку као и његов претходник, Ху Ђинтао (*Hu Jintao*), када је ступио на дужност, јасно је да се спољнополитички курс не мења и да партнерство за 21. век остаје приоритет. С друге стране, Пекинг је био прва дестинација Владимира Путина, председника Руске Федерације, на почетку свог трећег мандата 2012. године.

Учестале посете на највишим нивоима довеле су и до склапања нових уговора у областима од стратешког значаја и на њиховим темељима биће развијани односи две земље у будућем периоду.

Иако су многе области препознате као обострано значајне, у периоду који је уследио највише споразума је закључено у областима од кључног значаја за обезбеђивање дуготрајног унутрашњег развоја и стабилности обе стране уговорнице.³²

У контексту новог развоја међународних односа, нарочито са појавом кризе у Украјини која је довела и до увођења санкција Русији од стране Европске уније, стратешко партнерство са Кином показало се веома важним.

Посебним значајем истичу се споразуми у области трговинске размене захваљујући којима је достигла вртоглаве износе. Тако је, по подацима за 2009. годину, трговинска размена између Русије и Кине износила 55,45 милијарди долара, од чега је кинески извоз био 29,61, а руски 25,84 милијарде.³³ Кина је на тај начин постала први спољнотрговински партнер Русије. Иако је обим трговинске размене изражен у доларима, мора се нагласити да од 2010. године Кина и Русија међусобну трговину обављају у јуанима и рубљама. Разлог за такву одлуку је обострана жеља да смање своју зависност од долара у међународној трговини.

У односима две земље, сем значајних трговинских показатеља, велику пажњу у светским оквирима побудила је њихова сарадња на пољу

³² У контексту новог развоја међународних односа, нарочито са појавом кризе у Украјини која је довела и до увођења санкција Русији од стране Европске уније, стратешко партнерство са Кином показало се веома важним.

³³ Sidorenko Tatiana, "The Scope of Economic Cooperation between Russia and China and Future Prospects", *Problemas del Desarrollo*, Volume 45 Number 176, January-March 2014, Internet, http://www.probdes.iiec.unam.mx/en/revistas/v45n176/body/v45n176a2_1.php, 20/12/2017.

енергетике. Очекивано, интересовање за развој сарадње у тој области је нарочито порасло у контексту избијања кризе у Украјине и након увођења санкција Русији од стране Европске уније.³⁴

До увођења санкција Русији дошло је након оцене ЕУ да је на територији Украјине Русија извршила акт агресије којим се нарушава њен територијални интегритет и суверенитет и има за циљ унутрашњу дестабилизацију земље. Будући да се Русија оглушила о позиве Уније да са територије Украјине повуче своје оружане снаге, те да проблем реши дипломатским путем, ЕУ је донела одлуку о увођењу санкција Русији. Намера је била да се “ударом” на економију Русија приволи на промену става у свом односу према Украјини.

Међутим, управо у то време дошло је до потписивања тзв. “гасних споразума” између Русије и Кине чиме су последице санкција значајно умањене. Потписана су два таква споразума, један у мају,³⁵ други у новембру 2014. године.³⁶

Уговори су потписани на период од 30 година, укупне вредности 400 милијарди долара. Тим уговорима Русији се отворила могућност да у потпуности компензује штету коју су јој нанеле санкције ЕУ, будући да након Немачке, Кина постаје њено, друго по величини, гасно тржиште. Ипак, цена кубног метра гаса коју ће Кина плаћати Русији проглашена је пословном тајном. Ништа мање важно није ни то што ће за потребе реализације “гасног споразума” бити изграђена и нова гасна инфраструктура и то у релативно кратком року – до краја 2018. године

Оваквим пословним договором две земље су потврдиле своје партнерске односе и једна другој омогућиле даљи развој својих економских, али и војно-индустријских потенцијала. Осавремењивањем капацитета, увођењем и применом нових технологија и изума, две земље су потврдиле

³⁴ “COUNCIL REGULATION (EU) No 833/2014 of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine”, *Official Journal of the European Union*, L 229/1, 31.7.2014, Internet, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014R0833>, 20/12/2017.

³⁵ Россия и Китай подписали газовый контракт на 400 млрд долларов, 21 мая 2014, Internet, <http://www.tvc.ru> <http://www.tvc.ru/news/show/id/40140/news/show/id/40140>, 20/12/2017.

³⁶ Россия и Китай подписали соглашение о поставках газа через Алтай,, 09.11.2014, <http://top.rbc.ru/economics/09/11/2014/545f5ccbcbb20fbfdc0c37b1>, 20/12/2017.

своју намеру да активно учествују у обликовању међународног поретка. За почетак, њихова позиција у региону Азије је јача него што је била раније. Спољнополитичка оријентација обе земље је да јачају своје билатералне односе, али и да шире сарадњу не само са осталим државама региона, већ и са свим државама света.

У периоду пред нама може се очекивати снажење економских односа, као и жива дипломатска активност која би допринела најављеним и жељеним реформама међународних финансијских и политичких институција.

Нема сумње да ће стратешко партнерство између Русије и Кине умногоме обележити 21. век. Могућности за његов даљи развој су велике, а његови потенцијални домети, вероватно, још и већи. За сада, односи Кине и Русије се одвијају онако како су обе земље и планирале. У овој фази, будући да обе имају потребу за снажењем својих унутрашњих економских прилика, акценат је на јачању привредних веза. Међутим, ништа мање значајне нису ни политичке везе које се пре свега огледају у заједничким акцијама у међународним организацијама које имају за циљ ревитализацију примене основних принципа међународног права. Сви наведени облици деловања учвршћују везе између Русије и Кине. Логичан след развоја партнерских односа, али и његов највиши степен, било би постизање споразума о војној сарадњи, иако се она донекле реализује кроз Шангајску организацију за сарадњу (ШОС).

Ипак, постоје и другачија виђења. Поједини познаваоци, истини за вољу, њихов број није мали, су скептични и сматрају да ће постојеће партнерство између Кине и Русије бити ограниченог века трајања. Аргументи за ту тврдњу су да кинеско-руски односи нису предоминантно нити искључиво позитивни. Поменуте разлике односе се на историјска питања, трансфер војне технологије, идентитет, енергетске и трговинске преговоре и сл.

Један од разлога за слабљење или чак и прекид ових веза би могла бити претпоставка да ће, с обзиром на очекивани раст утицаја Кине, Русија, временом, постати маргинализована. Сматра се да би прве несугласице могле

настати због Централне Азије (ЦА) у којој се, због питања лидерства, лако могу укрстити интереси две земље.³⁷

Ипак, не би требало занемарити чињеницу да су постојеће блиске везе између Кине и Русије узроковане заједничком безбедносном претњом оличеном у хегемонистичкој улози САД. Управо из тог разлога, будући развој односа између Кине и Русије умногоме ће зависити од понашања и активности САД. У случају да Америка настави да “притиска” Русију НАТО-м, а Кину политиком ребалансирања у Азији и Пацифику, нема сумње да ће се учврстити везе између Русије и Кине. У том случају, извесно је да ће две земље бити подстакнуте да сарадњу у области економије и безбедности обогате сарадњом која има за циљ унапређење њихових војних способности, што, у крајњој линији, може довести до стварања платформе за војни савез.

1.2.2. Теоријски оквир истраживања

У другој половини XX и на почетку XXI века централно питање међународних односа је безбедност. Питање међународне безбедности приоритетно је за све актере у међународној политици због тога што постоје безбедносни изазови, ризици и претње на које државе појединачно не могу адекватно да одговоре и због којих је неопходан јединствен одговор међународне заједнице. Сем тога, отворено је и питање односа снага између „великих играча“ у међународним односима.

Крај биполарног система означио је почетак периода *Pax Americana* и доминације САД у међународној политици (један број теоретичара овај период означава и временом хегемоније САД³⁸). Од почетка деведесетих година успоставља се једнополарна структура светског политичког система (или, тачније речено систем асиметричне једнополарности³⁹). Међутим, није

³⁷ Видети: Feng Huiyun, “The New geostrategic game: Will China and Russia Form an Alliance against the United States?”, Internet, http://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2015/diis_report_07_the_new_geostrategic_game_web.pdf, 20/08/2015.

³⁸ У групи ових теоретичара су, на пример, Џон Икенбери (Ikenberry John), Пол Кенеди (Paul Kennedy), Хенри Нау (Henry R. Nau), Брус Расет (Bruce M. Russett) и Џозеф Нај (Joseph Nye).

³⁹ „По теорији асиметрије разлике у капацитету и моћи између држава доводе до разлике између перцепције и релативног интереса“. Brantly Womack, “Asymmetry Theory and China’s

било потребно да прође дуго времена како би се уочио нови феномен: једнополарна структура се није одржала и почео је нови процес трансформације светског политичког система.⁴⁰ Та трансформација подразумева и промену односа снага између до сада једине суперсиле и великих сила, што представља велики изазов за међународну безбедност.⁴¹

Једна од карактеристика великих сила јесте да оне имају амбицију да постану суперсиле.⁴² Свако настајање или нестајање великих сила представља системску промену, која се одражава на структуру светског политичког система. У зависности од односа снага између кључних актера у међународној политици, обликује се и структура светског политичког система.

Светски политички систем се током историје мењао. Тако је некада било могуће говорити о неколико изолованих регионалних међународних система у различитим деловима света, док је данас то један, глобални систем.

По мишљењу водећих теоретичара данашњице, главна одлика светског политичког система је анархија, што подразумева одсуство ауторитета способног да утврђује принцип надређености и подређености држава.⁴³ Потенцијал моћи једне државе је могуће сагледати само уколико се он пореди са потенцијалима осталих учесника. Структура светског политичког система мења се у односу на то како се мења потенцијал моћи појединих учесника. Управо у томе се налази корен сталне трансформације структуре, која може бити једнополарна, биполарна или мултиполарна. У зависности од тога како се успоставља или нарушава равнотежа снага

Concept of Multipolarity", *Journal of Contemporary China*, 13(39), May, 2004, pp. 351-366, <https://pdfs.semanticscholar.org/ed61/feeb11d32e3eda43377b76c31d4799483056.pdf>, 20/02/2018. Видети и: Mastanduno, Michael, "Preserving the unipolar moment: Realist theories and US grand strategy after the Cold War", *International Security*, 21 (4), 1997, pp. 49-88; Buzan, Barry, *American Exceptionalism, Unipolarity and September 11: Explaining the Behaviour of the Sole Superpower*, Montreal, ISA, 2004.

⁴⁰ Wallerstein Immanuel, *World-Systems Analysis: An Introduction*, Durham, NC: Duke University Press, 2005.

⁴¹ Zakaria Fareed, "The Future of American Power: How America Can Survive the Rise of the Rest", *Foreign Affairs*, Vol. 87, No. 3 (May-June 2008), pp. 18-43, <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/20032649.pdf?acceptTC=true>, 10/03/2018.

⁴² Mearsheimer John J, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, 2001.

⁴³ Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Pub. Co, 1979, pp. 92-96.

између суперсиле и великих сила, тако се трансформише и структура светског политичког система.

Један од кључних фактора за обликовање структура светског политичког система је равнотежа снага. Равнотежа снага у међународним односима проистиче из теорије структуралног реализма и подразумева да се слабије државе, актери са мањим потенцијалом моћи, окупљају, јер су у таквом окружењу цењеније и сигурније и тако обједињују своје дефанзивне снаге зарад одвраћања јаче стране од напада.⁴⁴

Међународна безбедност се одређује као стање непостојања претњи у систему међународних односа. Ово је изведена дефиниција, која се ослања на једно од класичних тумачења појма безбедности.⁴⁵ Безбедност се најчешће одређује као стање непостојања претњи, односно угрожавања усвојених вредности. Тако гледано, појам безбедности је веома широко дефинисан, па је стога и појам међународне безбедности широко дефинисан.

На први поглед није могуће утврдити ко је субјекат међународне безбедности, који су изазови, а које претње. Суштина и јесте у томе да се субјекти, изазови и претње безбедности различито дефинишу у зависности од промена у међународним односима.⁴⁶ Од времена када су државе биле једини субјекти на међународној сцени, а изазовима и претњама безбедности се сматрало само оно што директно угрожава државни интерес, данас се субјектима међународних односа сматра широк спектар актера – од међународних организација, па до појединца, а изазови и претње безбедности су све што може угрозити било кога од њих.

Иако се поглед на субјекте међународне безбедности значајно проширио, у истраживању ће највећа пажња бити посвећена државама као субјектима и њиховом утицају на међународну безбедност. Једнополарна структура светског политичког система, са САД као једином суперсилом, има изграђени систем вредности, који се унутар тог система промовише. У таквом систему се, заправо, из једног центра, од стране суперсиле, шире

⁴⁴ Исто, стр. 125–126.

⁴⁵ Гађиновић Радослав, „Увод у студије безбедности”, Драслар партнер, Београд, 2007, стр. 6.

⁴⁶ Ejdus Filip, „Međunarodna bezbednost: teorije, sektori, nivoi”, ВСВР, Београд, 2012, стр. 68.

„глобално обавезујући“ политички, економски и културни импулси по свим другим деловима света.⁴⁷

Питање како успостављање равнотеже снага и промена односа између суперсиле и великих сила утиче на међународну безбедност, може се сагледавати кроз већи број различитих теорија: офанзивни и дефанзивни реализам, либерални интернационализам, либерални институционализам, конструктивизам, постструктурализам, еклектицизам, теорију регионалног безбедносног комплекса итд. Међутим, за разлику од набројаних, које ће у истраживању бити представљене, само теорија структуралног реализма посматра међународну политику као систем (светски политички систем) са структуром која постоји без обзира на вољу актера и која се стално мења због анархичног окружења.

Међународни систем заснован на равнотежи снага мења облике и актере, али је нужан елемент међународног поретка заснованог на међузависности држава. Основа структуралног реализма је теорија равнотеже снага, која очекује да ће се државе понашати на начин који резултира формирањем равнотеже у међународној политици. Поред балансирања, ова теорија препознаје и стратегију приклањања или придруживања јачем („ускакање у вагон“) као образац понашања држава.⁴⁸

Упркос бројним прогнозама, победа Западног блока у Хладном рату није довела и до дугорочног одржавања једнополарне структуре светског политичког система, са Западом (или прецизније речено, са САД као квинтесенцијом западног система вредности и идеолошког огњишта Запада) као јединим полом (концепција *“The West and the Rest”*).⁴⁹ Уздизање Руске Федерације и Народне Републике Кине, као и њихово мултилатерално организовање (Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужноафричка Република - БРИКС, Шангајска организација за сарадњу и сл.) показало је тежњу да се направи баланс снага у светском политичком систему. Жеља РФ и НРК да и

⁴⁷ Дугин Александар, *Геополитика постмодерне – доба нових империја: осврти на геополитику XXI века*, Преводилачка радионица Росић, Београд, Никола Пашић, Београд, Српски сабор Двери, Београд, 2009, стр. 26–27.

⁴⁸ Waltz, оп. цит, стр. 125–126.

⁴⁹ Дугин, оп. цит.

оне буду носиоци политичких импулса, економских активности и развојних програма на глобалном нивоу, утиче на то да се структура светског политичког система мења, да ове земље играју све значајнију улогу у међународним односима и више се питају о стварима које се тичу међународне безбедности.⁵⁰

Због тога је у средишту пажње истраживања стратешко партнерство ове две земље и његова позиција и значај у контексту глобалне безбедности.

1.2.3. Операционално одређење предмета истраживања

1.2.3.1. Садржинско одређење

Дефинисан предмет истраживања указује на неопходност високе усмерености током самог процеса истраживања, као и на кохерентност садржаја.

Рад се састоји из пет делова.

Прво поглавље „Теоријско-методолошки оквир истраживања“ садржи главне смернице начина приступа раду, као и основне методолошке постулате остварене кроз увид, сагледавање и критичко вредновање предмета истраживања, значаја, циља, хипотетичког оквира и структуре рада, резултата досадашњих истраживања, оквирне литературе и извора истраживања. На основу тога, извршен је покушај да се реално сагледају могућности и домети истраживања. У том смислу нужно је прецизно дефинисање извора података са аспекта њихове доступности и валидности.

Друго поглавље, „Историјски преглед и развој односа Русије и Кине“, обрађује период XX века када су успостављени односи између Совјетског Савеза и Народне Републике Кине чији се развој, потом, кретао и узлазном и силазном путањом. Првобитно „другарство“ заменила је конфронтација, да би се, након нормализације, подигли на ниво стратешког партнерства. У том поглављу се, сем објашњења значења појма стратешког партнерства, као и

⁵⁰ Kaplan Robert D, *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*, Random House Trade Paperbacks New York, 2012.

његове садржине, обрађују и документи које су две земље закључивале у различитим фазама својих међусобних односа.

У трећем поглављу под називом „Главни изазови савремених односа Руске Федерације и Народне Републике Кине“ тежиште је на промењеним околностима након краја Хладног рата. Новонастале околности су изнедриле нове геополитичке и безбедносне изазове са којима су те две државе морале да се суоче. Противнице примата само једне државе, обе су усмериле напоре и сва расположива средства ка јачању сопствене моћи и ширењу својих утицајних сфера. При томе су посебну пажњу, са једне стране, усмериле на актуелне безбедносне изазове попут региона Централне Азије, али и на тероризам и трговину наркотицима. Други пол изазова представља однос са водећим светским центрима – Европском унијом и Сједињеним Америчким Државама.

Четврто поглавље „Сарадња Руске Федерације и Народне Републике Кине“ је најшире поглавље у којем се обрађују сви аспекти сарадње две земље који су се развили на темељу Споразума о стратешком партнерству, али и и свих каснијих уговора који су на његовим основама настали. Из тог разлога у том поглављу детаљно су обрађене економска и трговинска сарадња, сарадња у сектору енергетике (полазећи од значаја коју енергетска безбедност има за обе земље), војно-техничка сарадња, сарадња у области науке, културе и екологије и сарадња у пограничним областима. Посебна пажња посвећена је односима две земље у мултилатералним облицима сарадње, у међународним организацијама као што су ШОС, БРИКС, Русија, Индија и Кина (РИК) и ОУН.

У последњем, петом, поглављу „Домети, могућности и ограничења стратешког партнерства Руске Федерације и Народне Републике Кине“ разматра се однос партнерства и сарадње у контексту националних интереса обе државе. Оставља се отвореном могућност да у контексту промене односа снага на међународној сцени може доћи и до нових приступа и тумачења и партнерства и сарадње уопште, који би се могли испољити као сужавање или као ширење тог односа.

1.2.3.2. Просторно, временско и дисциплинарно одређење

Предмет истраживања, са временског аспекта, обухвата савремени постхладноратовски период, односно последњу деценију XX и скоро прве две деценије XXI века. Међутим, у оним деловима рада где се обрађује настанак и развој односа између Русије и Кине анализа обухвата и период који непосредно претходи успостављању дипломатских односа 1928. године, тако да би се, у том смислу, могло говорити о читавом XX веку као временском одређењу.

Са аспекта просторног одређења, у најужем смислу, предмет истраживања се односи на простор Руске Федерације и Народне Републике Кине, а у ширем обухвата и простор Централне Азије, Евроазије и свет уопште.

Дисциплинарно одређење предмета је у области политичких наука, науке о међународним односима и наука о безбедности.

1.3. Циљеви истраживања

1.3.1. Друштвени циљ истраживања

Када је реч о основном друштвеном циљу истраживања, он не подразумева само допринос стручној и широкој јавности, већ и, с обзиром на интересе и стратешко опредељење Републике Србије да своју спољну политику утемељи на четири стуба од којих су два сарадња са Руском Федерацијом, односно са Народном Републиком Кином, релевантним државним и друштвеним институцијама ради унапређења односа са поменутих земљама.

У том смислу дефинисан је и основни задатак истраживања – стицање нових и проширивање постојећих научно доказивих и искуствено проверивих сазнања о стратешком партнерству Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности.

1.3.2. Научни циљ истраживања

Научни циљ овог истраживања је научно објашњење стратешког партнерства Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности, уз посебан осврт на перспективе даљег развоја овог партнерства.

Посебни научни циљеви су:

- верификација и проширивање постојећих, те стицање нових сазнања о стратешком партнерству Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности, те свим детерминантама које га директно и индиректно одређују;
- провера способности метода друштвених наука, у првом реду наука о безбедности, али и науке о међународним односима у експланацији предмета истраживања у целини, те његових појединачних сегмената.

Тако дефинисан предмет истраживања у нашој земљи до сада није био обрађиван. Резултати овог истраживања требало би да дају допринос проширивању и продубљивању постојећих сазнања о стратешком партнерству Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности, односно, о само једном од бројних аспеката њихових билатералних односа.

1.4. **Оправданост истраживања**

1.4.1. Друштвена оправданост истраживања

Друштвена оправданост истраживања огледа се у спољнополитичкој оријентацији Републике Србије којом су Руска Федерација и Народна Република Кина одређене као два од укупно четири стуба оријентације наше земље. У том смислу, од изузетног је значаја да Република Србија, у креирању својих билатералних односа са овим земљама, узме у обзир и природу њихових међусобних односа, односно садржину стратешког партнерства.

1.4.2. Научна оправданост истраживања

Научна оправданост истраживања произилази из значаја проблема и предмета истраживања, као и доприносу научном и методолошком сазнању. Теоријско одређење предмета истраживања доприноси систематизацији постојећих и стицању нових сазнања о стратешком партнерству Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности.

1.5. Основна истраживачка питања

Уз уважавање теоријско-појмовног оквира, оквира за анализу, предмет истраживања и постављене циљеве, као и чињеницу да је истраживање контекстуалног, дескриптивног и експлоративног карактера, постављен је сет истраживачких питања.

1. Да ли је промена односа снага у међународним односима, у контексту перцепције глобалне безбедности, условила промену приоритета спољне политике Руске Федерације и Народне Републике Кине?

2. Да ли у условима трансформације структуре светског политичког система РФ и НРК спроводе политику међусобног приближавања која има за циљ стварање равнотеже снага у међународним односима?

3. Да ли РФ и НРК подижу ниво својих односа и склапају стратешко партнерство ради постизања равнотеже снага, али и очувања националне безбедности?

4. Да ли стратешко партнерство РФ и НРК утиче на раст потенцијала моћи ове две земље, како појединачно, тако и збирно?

5. Да ли перцепција глобалне безбедности РФ и НРК директно утиче на обухват стратешког партнерства, као и на његово усложњавање?

6. Да ли се раст потенцијала моћи те две државе одражава истовремено на два нивоа – регионалном и глобалном?

1.6. Методе истраживања

Избор посебних метода и извора података за истраживање стратешког партнерства Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности, проистекао је из конкретног предмета и циљева истраживања. Због сложености предмета и постављених циљева, у истраживању ће бити примењен комбиновани методолошки приступ.

У делу рада који се односи на теоријско одређење проучаваног феномена биће коришћена *метода прегледа литературе*.

Анализа докумената (нормативно-правних аката) и *анализа садржаја* званичних саопштења кључних политичких представника биће коришћени ради одређивања интереса две земље за успостављање стратешког партнерства у контексту глобалне безбедности. Праћење формалне вредности одређених индикатора квалитета успостављеног партнерства ће се базирати на примени *секундарне анализе података*.

Постојећи извори података

Постојећи извори података и начини њиховог коришћења

- Теоријски извори – Стручни и научни радови о стратешком партнерству РФ и НРК, спољној и безбедносној политици две државе изучаваним у оквиру студија безбедности, политичких наука, теорији међународних односа, међународној економији, историји, праву, филозофији, геополитици и политичкој географији.

Постоји мноштво литературе о феноменима регионалне безбедности, успостављању равнотеже снага и о спољној и безбедносној политици као предмету интересовања научника из разних области. У савременој литератури је у последњих три деценије, од представљања теорије структуралног реализма, све више научних радова о овој тематици. У раду ће се анализирати одговарајућа политиколошка, правна, историјска, економска и друга литература која може да обезбеди валидан теоријски оквир у којем би се објаснила теоријска поставка равнотеже снага.

- Институционални извори

Документација законодавних органа посматраних држава. Подаци који се могу користити из ових извора односе се на ратификоване међудржавне споразуме и усвојене стратегије, доктрине, декларације, резолуције и законе РФ и НРК из којих је могуће пратити динамику успостављања стратешког партнерства и његовог даљег развоја у контексту глобалне безбедности.

Документација органа спољних послова РФ и НРК. За истраживање успостављања и развоја стратешког партнерства РФ и НРК неопходно је прикупљати податке њихових министарстава спољних послова. Из планова и програма министарстава спољних послова могу се добити драгоцене обавештења о односима између две државе, као и питањима која се директно тичу њиховог стратешког партнерства.

Документација међународних организација. У истраживању ће бити прикупљена и обрађена документација следећих међународних организација: Шангајска организација за сарадњу, БРИКС, Група 20, РИК и Организација уједињених нација. Две врсте података су значајне за истраживање. Прво, то су оснивачки акти међународних организација, у којима се наводе разлози због којих се организације формирају и циљеви који треба да буду достигнути. Друго, то су одлуке које међународне организације доносе, а које се директно тичу спољне и безбедносне политике актера, у овом случају Русије и Кине.

Новински извори. У истраживању ће бити коришћени и новински извори који не спадају у категорију извора високе поузданости. Међутим, новински извори представљају важан извор информација о догађајима који се тичу спољне и безбедносне политике држава, регионалне безбедности и међудржавних односа. Ови извори ће служити као полазна информација и путоказ за прикупљање валидних података о конкретним случајевима из поузданијих извора.

Извори података непосредно стварани за ово истраживање

Сем коришћења расположивих извора података, у овом истраживању ће се креирати и посебни начини прикупљања искуствене евиденције о оним сегментима истраживаног феномена који се не бележе у институционалним изворима.

- **Интерпретација података**

Након прикупљања и обраде искуствене грађе приступиће се њеној интерпретацији. Интерпретација ће бити систематизирана на следећи начин:

1. Интерпретација података о успостављању стратешког партнерства РФ и НРК у контексту глобалне безбедности,
2. Интерпретација података који се односе на промене спољне и безбедносне политике РФ и НРК у контексту глобалне безбедности.
3. Интерпретација података о последицама стратешког партнерства по глобалну безбедност.

Коначно, из идентификованог проблема и предмета истраживања, циљева, метода и потенцијалних извора података за истраживање, већ сада се може наслутити да ће стратешко партнерство Русије и Кине умногоме обележити XXI век. И поред потенцијалних изазова, ризика и претњи, могућности за његов даљи развој су велике, а његови потенцијални домети, вероватно, још и већи.

2. ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД И РАЗВОЈ ОДНОСА РУСИЈЕ И КИНЕ

2.1. Односи Совјетског Савеза и Народне Републике Кине током XX века – од другарства, преко конфронтације и нормализације, до стратешког партнерства

2.1.1. Развој партнерских односа Руске Федерације и Народне Републике Кине

Октобарска револуција, која је избила у Русији 1917. године, представља догађај који је значајно утицао на ток развоја односа Русије и Кине. Побуна сељака због обесправљеног положаја, њихова тежња за праведнијом расподелом обрадиве земље, захтеви за побољшањем положаја радника, довела је до увођења политичких слобода, признања аутономије за националне мањине, али је, истовремено, утицала и на прилике у другим земљама. Једна од тих земаља је Кина.

На почетку 20. века Кина се налазила на великој прекретници. Двомиленијумски империјални систем био је пред крахом. Устанком у Вучангу, 10. октобра 1911. године, збачена је династија Ђинг чиме је кинеско царство дефинитивно нестало.⁵¹ Република Кина проглашена је 1. јануара 1912. године, док је Сун Јатсен проглашен привременим председником.⁵² Међутим, стварни вршиоци власти у земљи подељеној на провинције били су или богати феудалци или ратни господари.⁵³ И иначе лоша економска ситуација у земљи драматично је погоршана наметима и неумереним захтевима нових господара. Уопштено говорећи, становништво је,

⁵¹ Wang Hui, Depoliticized politics, multiple components of hegemony, and the eclipse of the Sixties, pp. 683-700, Internet, <https://doi.org/10.1080/14649370600983303>, 20/10/2017.

⁵² Сун Јатсен (*Sun Yat-sen*) (1867–1925) једна је од значајнијих политичких личности Кине 20. века. Његов је значај готово подједнак значају Мао Цедунга (*Mao Zedong*). Био је осведочени националиста који је веровао да је револуција једини пут за извођење земље из стања економске неразвијености. Сматрао је да идеје о демократским револуцијама спровођеним на Западу, могу бити и путоказ Кини за модернизацију пољопривреде, индустрије, али и унутрашње политичке организације земље. Сун Јатсен је основао и Националистичку Партију Кине – Куоминтанг. Видети: Sun Yat-sen, Internet, <http://www.historylearningsite.co.uk/modern-world-history-1918-to-1980/china-1900-to-1976/sun-yat/>, 20/10/2018.

⁵³ Ибидем.

укључујући и интелектуалце, бивало све сиромашније. Поједини интелектуални кругови спас из таквог стања видели су у прихватању бољшевичких револуционарних идеја.⁵⁴ Додатни подстрек и прилику за дефинисање нове идеологије дале су и одлуке Париске мировне конференције у складу са којима је кинеска покрајина Шандонг, која је током Првог светског рата била под немачком управом, додељена Јапану.⁵⁵

У Кини је Версајски уговор дочекан са изразито негативним ставом, чак је, могло би се рећи, доживљен као двострука издаја. Прво, ни једном речју није била осуђена јапанска бруталност и агресија, а, друго, то је био јасан сигнал да западне силе не уважавају ни осећања ни интересе кинеског народа, већ да мапу Азије прекрајају у складу са својим интересима.⁵⁶

Пошто је кинеска влада таква „решења“ помирљиво прихватила, незадовољство јавности је достигло кулминацију. Наиме, 4. маја 1919. године, у Пекингу, покренуте су демонстрације предвођене студентима.⁵⁷ Веома брзо демонстранти су добили подршку најшире јавности тако да су протести, вођени јаком жељом да се земља оживи и да се промовише револуционарна трансформација друштва, попримили национални карактер.⁵⁸ Под таквим околностима сазревају услови за формирање Комунистичке партије Кине (КПК) 1921. године.⁵⁹

Један од оснивача КП Кине био је и Мао Цедунг, који је основао огранак партије у највећој кинеској покрајини, Хенану.⁶⁰ Кинески комунисти

⁵⁴ Gavrilovic Jovic Branka, *China-Russia Diplomatic and Security Relationship. A Historical Review*, Master in Chinese Studies, UPF, p. 23, Internet, https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/32504/Gavrilovic_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 20/10/2017.

⁵⁵ Chen Joseph T, „The May Fourth Movement Redefined“, *Modern Asian Studies*, Volume 4, Issue 1, Published online: 28 November 2008, Internet, <https://doi.org/10.1017/S0026749X00010982>, 20/10/2017.

⁵⁶ „May Fourth Movement“, *Totally History*, Internet, <http://totallyhistory.com/may-fourth-movement/>, 20/10/2017.

⁵⁷ Ибидем.

⁵⁸ Ибидем.

⁵⁹ Gavrilovic Jovic Branka, *China-Russia Diplomatic and Security Relationship. A Historical Review*, оп. цит.

⁶⁰ Kampen, Thomas, *Mao Zedong, Zhou Enlai and the Evolution of the Chinese Communist Leadership*, Nordic Institute of Asian Studies, 2000, <http://eds.a.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/eds/ebookviewer/ebook/ZTAWMHh3d19fNDYzMDI5X19BTg2?sid=53fb5147-e012-4592-b1e7-6a433e2bd611@sessionmgr4008&vid=3&format=EB&rid=1>, 20/10/2017.

Мао Цедунг је био сељачког порекла и, захваљујући добром познавању менталитета кинеских сељака, увидео је револуционарни потенцијал сељаштва. Сем тога, Мао је схватао

слагали су идеје Лењина, Зиновјева и Маринга о неопходности изградње јединственог националног фронта који ће окупити све пролетерске снаге и чланове партије, али чак и кинеске националисте као жртве империјализма, у борби против буржоазије.⁶¹

КП Кине је већ наредне, 1922. године, приступила Коминтерни.⁶² Препорука Коминтерне била је да се КПК уједини са Куоминтангом – кинеским националистима које је предводио Сун Јатсен.⁶³ Коминтерна је сматрала да сарадња ове две партије успех револуционарног покрета чини далеко извеснијим.⁶⁴ Са тим циљем је и послала значајан број својих активиста у Кину.

Показало се да је помоћ коју је Кина добила из Совјетске Русије била од великог значаја, будући да је остварена победа над преосталим реликтима империјализма. Совјетска Русија и Кина су 1924. године потписале Уговор о

да припада генерацији која ће изнедрити велике промене у кинеском друштву и усмерити будућност државе у целини. Тако у једном уводнику, објављеном 1919. године, пише: „Свет је наш, народ је наш, друштво је наше. Ако ми не проговоримо, ко ће говорити? Ако ми не деламо, ко ће делати?“ (The world is ours, the nation is ours, society is ours. If we do not speak, who will speak? If we do not act, who will act?). Цитат наведен према: Mao Zedong, *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Mao-Zedong>, 20/10/2017.

⁶¹ Pantsov, Alexander, *The Bolsheviks and the Chinese Revolution 1919-1927*, Routledge, 2016, (1st edit.), pp. 99-109, наведено према: Branka Gavrilovic Jovic, *China-Russia Diplomatic and Security Relationship. A Historical Review*, Master in Chinese Studies, UPF, стр. 23. https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/32504/Gavrilovic_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 20/10/2017.

⁶² Комунистичка интернационала (Коминтерна), односно III интернационала, основана је у Москви 1919. године. Коминтерна је окупила партије настале из радничког покрета и које су прихватиле идеје лењинизма и большевизма.

⁶³ „Куоминтанг – Националистичку Партију Кине основао је 1912. Године, Сун Јатсен. Партијска идеологија је била изражена у форми „Три народна принципа“: национализам, демократија и економија. Економски елемент Сун Јатсенове идеологије представљао је социјализам. Сун је социјализмом био привучен и због чињенице да је поникао у сиромашној средини и да је на својој кожи искусио све последице империјализма. Због тога не изненађује чињеница да је Сунов програм био социјалистичке оријентације и да је у периоду 1923–1924. Совјетски Савез нудио своју помоћ Суновој партији. Ипак, та помоћ је била условљена ступањем у савез са тек основаном Комунистичком Партијом Кине.“ *The Guomindang (Kuomintang), the Nationalist Party of China*, <http://www.applet-magic.com/guomindang.htm>, 20/10/2017.

⁶⁴ На Другом конгресу Коминтерне, у новембру 1920. године, Лењин је изнео „Општу комунистичку стратегију за Азију“, која је подразумевала сарадњу са националним буржоаским партијама, како би се, у почетној фази, земље ослободиле страног утицаја. Тек у наредној фази је требало да дође до социјалистичке револуције која би довела на сцену радничку класу. Видети: Quested, R. K. I, *Sino-Russian Relations: A Short History*, 2005, Internet, <http://eds.b.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/eds/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fNzA3NzAzX19BTg2?sid=1917c48e-e0f8-4bf5-9f24-bb89137e857d@sessionmgr103&vid=1&format=EB&rid=1>, 20/10/2017.

пријатељству који су сматра званичном потврдом успостављања дипломатских односа.⁶⁵

Међутим, иако су две државе пролазиле кроз тренд приближавања ставова и унапређивања односа, све више се могла увидети јасна разлика између две кинеске партије. Испоставило се да су разлике биле непремостиве, те да се њихова међусобна сарадња није могла наставити.

Након смрти Сун Јатсена, 1925. године, вођство над Куоминтангом преузима Чанг Кајшек који отворено исказује нетрпељивост према комунистичким идејама и самим комунистима. Он не само да започиње прогон кинеских комуниста и спроводи сурове репресије над њима, већ се конфронтира и Совјетском Савезу нападом на амбасаду и њеним пљачкањем.⁶⁶ Тим чином дефинитивно престаје сарадња између совјетске Комунистичке партије и Куоминтанга.

Период који се уследио наговештавао је драматичне догађаје за свет у целини. Националсоцијалистичке и фашистичке идеје су нашле своје следбенике како у Европи, тако и у Азији, чиме је покренута бескрупулозна борба за новом поделом света и освајањем нових територија. У Кини је ситуација била утолико сложенија због поларизације друштва и поделу на присталице Чанг Кајшека и Мао Цедунга које су довеле и до избијања вишегодишњег грађанског рата у чијем је јеку Кина претрпела и напад Јапана и отимање дела своје територије, провинције Манџурије, на којој је освајач створио марионетску државу Манџуко.⁶⁷

Мао Цедунг је пред собом имао тежак задатак, борбу против „унутрашњег“, али и спољашњег непријатеља. Захваљујући својим способностима, успео је да већинском сељачком становништву приближи своја виђења и заједно са њима спроведе стратегију која ће комунистичку

⁶⁵ Уговор о пријатељству између Совјетског Савеза и Кине потписан је 31. маја 1924. године. Видети: "Principes généraux pour le règlement de questions pendantes, Chine – Russie (soviétique)", Mai 31, 1924, Société des Nations Recueil de Traités, XXXVII:176, Интернет, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/LoN-cumulative%20index-01.pdf>, 20/10/2017.

⁶⁶ Zhang Chunhou, Vaughan C. Edwin, *Mao Zedong as Poet and Revolutionary Leader: Social and Historical Perspectives*, Lexington Books, 2002.

⁶⁷ Quested, R. K. I, *Sino-Russian Relations: A Short History*, op. cit, p. 101.

Кину извести и из грађанског и из Другог светског рата као победника.⁶⁸ Једна од познатијих акција из тог доба је „Дуги марш“, херојски подвиг кинеског народа који је прешао више од 9.600 км и, из планинских предела западне Кине, склањајући се од казнених експедиција Чанг Кајшека, прешао у југоисточну Шанси провинцију.⁶⁹ Са таквим духом и непоколебљивим ставом било је јасно да ће КП Кине, са Маом на челу, градити нову државу у послератном периоду. Народна Република Кина је проглашена 1. октобра 1949. године.

Своје борбе у Совјетском Савезу имао је и Јосиф Висарионович Стаљин, након Лењинове смрти, нови лидер КП СССР-а. Нову државу је требало консолидовати, али се истовремено борити и са остацима царске Русије, као и за утврђивање позиције земље у односима са другим државама. У том процесу, дешавала су се и лутања попут покушаја сарадње са нацистичким државама – Јапаном и Немачком.⁷⁰ Међутим, Стаљин релативно брзо схвата да је погрешно процењујући Хитлера, те да је директан сукоб Русије и Немачке неизбежан. Уследиле су године тешких и, у сваком смислу, исцрпљујућих борби које су завршене победом антифашистичке коалиције над тзв. силама осовине и њиховим сателитима.

Са проглашењем НР Кине почиње и нова етапа позиционирања кинеске државе у међународним односима јер је „...после успешно окончане дугогодишње револуције – победе над унутрашњим непријатељем и империјалистичким силама – и проглашењем Народне Републике Кине 1. октобра 1949, Кина први пут у савременој историји постала стварни субјект међународних односа.“⁷¹

Истовремено долази и до позитивног тренда у развоју односа са Совјетским Савезом. Управо је Совјетски Савез био прва држава која је

⁶⁸ Непријатељство између Куоминтанга и КП Кине је било прекинуто током рата вођеног са Јапаном, од 1937–1945. године. Међутим, по окончању Другог светског рата, непријатељство је настављено чиме се Кина поново нашла у стању грађанског рата. Победом КП Кине 1949. године грађански рат је окончан, а Чанг Кајшек и његови преостали следбеници су пребегли на Тајван где су основали, од НР Кине никада признату, Републику Кину.

⁶⁹ Ибидем.

⁷⁰ Quested, R. K. I, *Sino-Russian Relations: A Short History*, op. cit, p. 104.

⁷¹ Динић Јордан, Лазић Душан, *Кина: унутрашњи развитак и политика у међународним односима*, Институт за међународни раднички покрет, Београд, 1970, стр. 175.

признала НР Кину и дала јој подршку на међународној сцени. На темељима идеолошке блискости и сарадње између две КП, у Москви је, 14. фебруара 1950. потписан Уговор о кинеско-совјетском пријатељству, савезу и узајамној помоћи на рок од 30 година.⁷² Потписници Уговора били су, за СССР, А. В. Вишински, и Чу Енлај, за НРК. Закључењем тог уговора стављени су ван снаге сви споразуми које је претходних година совјетска влада потписала са представницима Куоминтанга.⁷³

Уговор о кинеско-совјетском пријатељству, савезу и узајамној помоћи имао је преамбулу и шест чланова. Закључен је, првенствено, ради спречавања будуће јапанске или агресије неке друге земље, због чега су се потписнице обавезале да ће, у случају агресије на једну од њих, друга одмах притећи у помоћ свим расположивим средствима.

Преостали чланови тог уговора су, такође, у духу Повеље, тада новоосноване, Организације уједињених нација. Сваким од њих се подстиче сарадња у духу пријатељства, уз поштовање принципа једнакости, поштовања територијалног интегритета и суверенитета, принципа немешања у унутрашње послове других земаља, као и очување мира, како на Далеком истоку, тако и у целом свету.⁷⁴

Сем тог уговора, потписани су и споразуми о економској помоћи СССР Кини за улагање у развој привреде, о зајму на 300 милиона америчких долара уз камату од један одсто са роком отплате од 10 година, али и о повлачењу руских трупа из Порт Артура, руског Далеког истока и враћање права на Кинеско-чангчушку железницу кинеској влади до краја 1952. године.⁷⁵

⁷² "Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance", February 14, 1950, Moscow, "The World and Japan" Database (Project Leader: TANAKA Akihiko), Database of Japanese Politics and International Relations, National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS); Institute for Advanced Studies on Asia (IASA), The University of Tokyo, Internet, <http://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/docs/19500214.T1E.html>, 20/10/2017.

⁷³ Conclusion of the "Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance", Ministry of the Foreign Affairs of the People's Republic of China, Internet, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18011.shtml, 20/10/2017.

⁷⁴ Ибидем.

⁷⁵ Чангчушка железница и поморска Порт Артур предати су Кини тек 1955. године. О овоме је постигнута сагласност 1954. године за време посете Хрушчова Кини, пошто је 1952. године између Кине и СССР постигнут споразум да совјетска војска остане и после 1952. године у Порт Артуру све до закључења уговора о миру с Јапаном. Видети: Александров М. В, *Советско-китайские отношения 1949–1991. Реалии и перспективы*, выпускная бакалаврская

Кина је направила уступке тиме што је признала независност рубне Монголије и пристала на оснивање мешовитих предузећа, у Синђангу, за експлоатацију руда, укључујући уранијум и нафту, као и оснивање цивилне авиокомпаније.⁷⁶ Сам Мао Цедунг је о том уступку говорио као о „горкој воћки“ коју је Кина тада морала да прогута.⁷⁷

Тренд закључивања споразума се наставио, тако да је до 1959. године закључено још пет великих уговора о помоћи СССР-а у изградњи великих индустријских предузећа у Кини, укупно њих 336.⁷⁸

Економска, техничка, па и војна помоћ коју је Кина добијала од СССР-а је, без сумње, била веома значајна за обнову земље и изградњу привредних капацитета, али је Кина тежила равноправнијим односима. Одлуком да се мешовита предузећа ликвидирају, односно предају Кини, СССР је показао да је спреман да то и прихвати.⁷⁹ Вероватно је било јасно да се, због величине територије, бројности становништва, али и чињенице да је самостално извела своју револуцију, од Кине не може очекивати да беспоговорно прихвати улогу млађег брата.

До наговештаја размимоилажења дошло је још у време Информбироа. Иако је Кина прихватила „...совјетску тезу о два антагонистичка блока на чијем челу се налазе СССР, односно САД (...) у кинеским интерпретацијама о два блока је допуњена погледима о значају кинеске револуције и примени њених метода у колонијалним и полуколонијалним земљама“.⁸⁰ Та интерпретација је ускоро јасно показала да постоји „...поларизација ставова појединих комунистичких партија у свету како о унутрашњем развоју

работа по направљенију подготовки: 46.03.01 – История и археология / Александров, Марк Владимирович – Томск: [б.и.], 2017. Интернет, <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vital:4529,10/02/2018>.

⁷⁶ Quested, R. K. I, *Sino-Russian Relations: A Short History*, op. cit, p. 116.

⁷⁷ Александров М. В, *Советско-китайские отношения 1949–1991. Реалии и перспективы*, оп. цит, стр. 15.

⁷⁸ Динић Јордан, Лазић Душан, *Кина: унутрашњи развој и политика у међународним односима*, стр. 232.

⁷⁹ Реч је о Друштву за експлоатацију четири рудника неметала и развој индустрије у Синђангу; Бродоградилушту у Даљном и Ваздухопловној компанији која је обављала саобраћај на линији Пекинг – Алма Ата, Пекинг – Иркутск, Пекинг – Чита. *Споразум о ликвидацији*: New China News Agency, November 12, 1954. Наведено према: Динић Јордан, Лазић Душан, *Кина: унутрашњи развој и политика у међународним односима*, оп. цит, стр. 236.

⁸⁰ Оп. цит, стр. 219.

појединих социјалистичких земаља тако и о међусобним односима комунистичких партија. Ова поларизација вршила се око две најмногобројније комунистичке партије у свету КПСС и КП Кине.⁸¹ Исто тако, било је јасно да КП Кина не жели да, у односу на КП СССР, има потчињену улогу. Лу Тин-ји, тадашњи заменик премијера Државног савета, је у једном чланку објављеном 1951. године написао „Класичан тип револуције у империјалистичким земљама је октобарска револуција. Класичан тип револуције у колонијалним и полуколонијалним земљама је кинеска револуција“.⁸²

Такви ставови су били и показатељ настојања Кине да постане доминантан фактор у Југоисточној Азији.

Ипак, односи између Русије и Кине током педесетих година се битно не мењају. До наговештаја промена долази после Стаљинове смрти и доласка Никите Хрушчова на његову позицију. Једна од првих одлука Хрушчова која је утицала на погоршање односа било је преузимање контроле на пограничним рекама, а онда и питање острва на рекама Амур и Аргун.⁸³ Упркос настојањима да се та питања регулишу током 1964. године закључивањем новог граничног споразума, због опречних ставова до тога није дошло. Кина је инсистирала да јој се острва врате, док је СССР био за *status quo*. Ситуација се до те мере заоштрила да је СССР током 1965. почео да распоређује војску на границу са Кином, тако да је до краја 1968. године тамо било чак 15 дивизија.⁸⁴

До озбиљних оружаних сукоба две стране долази 1969. године. Совјети подижу број својих дивизија на 21, а Кина такође увећава своје војно присуство на границама. Паралелно са борбама на терену, СССР покушава да утиче на земље Азије да му дају подршку у односу на Кину. Не успевши у томе, заоштрава реторику и наговештава чак и могућу употребу нуклеарног

⁸¹ Оп. цит, стр. 34.

⁸² Lu Ting-ji, "The World Significance of the Chinese Revolution", New China News Agency, June 25, 1951, наведено према: Динић Јордан, Лазић Душан, *Кина: унутрашњи развитак и политика у међународним односима*, оп. цит, стр. 220.

⁸³ Демаркациона линија на реци Аргун, на северозападу Манџурије, датирала је из периода 1910–1911. године када су је утврдили представници династије Ђинг и царске Русије.

⁸⁴ Quested, R. K. I, *Sino-Russian Relations: A Short History*, op. cit, p. 135.

оружја у случају наставка конфронтације. Таква реторика је дала резултат будући да је у јесен исте године постигнут договор да се почне са преговорима о граничним питањима, да се до тада задржи *status quo*, као и да се, у случају непостизања договора, решење не тражи оружаном путем.⁸⁵

Овим договором почиње нова етапа у односима две земље, етапа која је трајала све до 1982. године. Читавим периодом доминира удаљавање две државе и њихова настојања да ојачају своје позиције у међународним односима. Из тог разлога Кина започиње приближавање не само њој идеолошки блиским државама у региону, већ и онима на афричком континенту, али прави и искорак чак и према идеолошким неистомишљеницима, какве су САД. Такви маневри само показују високу свест о реалности и неопходности успостављања сарадње са различитим субјектима међународних односа, а нарочито онима који имају статус супер сила. Важно је напоменути и да је ово време културне револуције која је захтевала велике жртве, те да су у том смислу неки облици сарадње са западним земљама били корисни.

Са друге стране, овај период је био захтеван и за СССР. Водећа земља комунистичког света суочавала се са отпором њој потчињених земаља и, у тим ситуацијама, она је користила сва расположива средства да ту контролу одржи. Истовремено, било је то време Хладног рата са САД, тако да би се могло рећи да је СССР „водио битке“ на више фронтова. Удаљавање од Кине је покушао да ублажи приближавањем појединим земљама Западне Европе,⁸⁶ али и Азије и Африке.⁸⁷

Све наведено требало би посматрати кроз призму догађаја на светској сцени на којој су се, сем поменутог хладног рата, одвијали и преговори о смањењу стратешког наоружања (SALT), совјетске војне интервенције у

⁸⁵ Соглашение Косыгин Чжоу Энълай, Интернет, https://www.e-reading.club/chapter.php/130971/7/Galenovich_-_Rossiya_i_Kitaii_v_XX_veke_granica.html, 10/03/2018.

⁸⁶ У овом смислу је најзначајнији уговор који је СССР фебруара 1969. године закључио са Немачком о гасоводу којим ће се природни гас из Сибира транспортовати у Централну Европу.

⁸⁷ Интересантно је да је Кина помагала 29, а СССР 22 афричке земље. Када је реч о индијском потконтиненту, подршку Индији је давао СССР, а Кина Пакистану. Наведено према: Qusteded, R. K. I, *Sino-Russian Relations: A Short History*, op. cit, p. 147.

Чехословачкој, Мађарској и Авганистану, рат у Вијетнаму, договори о оснивању ЕЕЗ и сл.

Крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година XX века Кина је била ближа Западу и имала развијеније односе него СССР.⁸⁸ Након Маове смрти, на чело Кине дошао је Денг Сјаопинг (*Deng Xiaoping*) који је спроводио политику „једна земља, два система“ и знатно ублажио политичке ставове свог претходника. Такође, долази и до поновног приближавања Кине и СССР-а, највише захваљујући чињеници да је администрација тадашњег америчког председника, Роналда В. Регана (*Ronald Wilson Reagan*) била протајвански оријентисана.

На почетку две земље размењују посете службеника нижег ранга, да би у септембру 1982. године, у свом говору у Бакуу, тадашњи председник СССР-а Леонид Брежњев (*Леонид Ильич Брежнев*) позвао Кину на нормализацију односа. Пекинг је иницијативу прихватио истичући три услова: повлачење совјетских трупа са кинеске границе, повлачење вијетнамских трупа из Кампучије и совјетских трупа из Авганистана. Међутим, изненадна Брежњевљева смрт доводи до застоја у овом процесу. Брежњев је наследио Јуриј Владимирович Андропов (*Юрий Влади́мирович Андрóпов*) који није направио значајне помаке у овом питању из најмање два разлога. Слабијим разлогом може се сматрати што није имао позитиван став према кинеским захтевима, а пресудним тај што је већ у другој години преузимања дужности преминуо услед драматичног погоршања здравственог стања.

Кинески услови за нормализацију односа у Москви почињу да се разматрају тек са доласком Горбачова (*Михаил Сергеевич Горбачёв*) на место Генералног секретара КПСС 1985. године. У току наредне две године Горбачов ради на осмишљавању платформе за разговоре да би 1987. као решење понудио утврђивање граница на главном току граничних река.

⁸⁸ Кина је 1980. године приступила Светској банци.

Разговори су вођени све до 1991. године када је у Москви потписан споразум о совјетско-кинеској граници,⁸⁹ а већ следеће године ратификован у оба парламента. На основу тог споразума започети су демаркациони радови на готово целој дужини границе на источном делу од Монголије до реке Туманаја и завршени 1997. године. Резултат ове демаркације била је додела 1.163 острва Русији, а Кини 1.281 приближно исте површине. Када је реч о нерешеним територијалним питањима, са овим решењем је преостало још решавање статуса два подручја због чега су преговори настављени. Радило се о острвима Велико Усуријско и Тарабаров на реци Амур и острву Бољшој на реци Аргун. И та питања су решена 2004. године тако што је тих 380 километара квадратних подељено приближно по пола.⁹⁰

Михаил Горбачов је у мају 1989. године боравио у службеној посети Пекингу чиме је допринео нормализацији политичких односа две земље. Током те посете започети су и разговори о успостављању механизма одржавања редовних састанака шефова влада две земље, што је убрзо и спроведено, али и разговори о заштити интелектуалне својине, избегавању двоструког опорезивања, избегавању утаје пореза, промоцији и заштити инвестиција и слично. Били су то поуздани сигнали да је време конфронтације окончано.

2.1.2. Заједничка декларација о мултиполарном свету и стварању новог међународног поретка

Развој догађаја у последњој деценији XX века, драматично урушавање источног блока, промене на политичкој карти Европе и убрзано јачање САД, представљали су разлог више за приближавање Русије и Кине. Две суседне

⁸⁹ *Соглашение между Союзом Советских Социалистических Республик и Китайской Народной Республикой о советско-китайской государственной границе на ее Восточной части*, 16.05.1991, Министерство иностранных дел Российской Федерации, Интернет, http://www.mid.ru/ru/maps/cn/-/asset_publisher/WhKWb5DVBqKA/content/id/538486, 10/03/2018.

⁹⁰ *Дополнительное Соглашение Между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой о Российско-Китайской Государственной Границе на ее Восточной Части*, 14.10.2004, Собрание законодательства Российской Федерации, 8 августа 2005 г. N 32. Ст. 3270, Бюллетень международных договоров, 2005. N 11. С.76 – 79, Интернет, http://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-162/46132.

државе су, изузев економских, имале и заједничке геополитичке и безбедносне интересе. И мада су се обе и по појединачним географским, економским и војним показатељима, као и по политичком значају, могле убројити у водеће земље света, код обе је постојала свест да би их партнерски однос могао учинити далеко снажнијим. Сем тога, делиле су исте ставове у вези са реформама међународних политичких и финансијских институција, али и са потребом очувања и поштовања принципа међународног права који се односе на територијални интегритет и суверенитет, другим речима повратком у оквире вестфалског поретка.

Све наведено ушло је у темеље стратешког партнерства између Русије и Кине. Најпре је 1992. године, приликом посете тадашњег руског председника Бориса Николајевича Јељцина (*Борис Николаевич Ељцин*) Кини, донета заједничка изјава о пријатељским односима, да би 1994. године, током узвратне посете кинеског председника Ђанга Цемина (*Jiang Zemin*) Москви, оба председника изјавила да су успоставили „конструктивне партнерске односе оријентисане ка 21. веку“ (“constructive partnership relations oriented toward the 21st century”). Приликом нове посете Јељцина Кини, априла 1996. међусобни односи су подигнути на ниво „стратешких, односа сарадње, партнерства...“ (“strategic, cooperative, partnership relations...”).

Наредне, 1997. године, на самиту у Москви двојица председника објавила су „Заједничку декларацију о мултиполарном свету и стварању новог међународног поретка“ (*Российско-Китайская совместная декларация о многополярном мире и формировании нового международного порядка*⁹¹). Као што је раније речено, Декларација је са нарочито великом пажњом пропраћена у Сједињеним Америчким Државама, пошто је, по мишљењу многих, представљала директан изазов њиховом положају хегемона у постхладноратовском добу. Нема сумње да су такву реакцију изазвали делови декларације у којим Русија и Кина објављују да ће „у духу

⁹¹ *Российско-Китайская совместная декларация о многополярном мире и формировании нового международного порядка*, Москва, 23 апреля 1997 года, "Дипломатический вестник" N 5, май 1997 года, Интернет, <http://docs.cntd.ru/document/1902155>, 10/03/2018.

партнерских односа, радити на промовисању мултиполарног света и успостављању новог светског поретка“.

Тај поредак би се, по њиховој замисли, морао заснивати на односима разумевања и узајамног поштовања свих земаља, једнакости, дијалога и сарадње, док би хегемонизам, политика моћи, конфронтација и сукоби били искључени. Истовремено, није прихватљива ни подела држава на „велике и мале, јаке и слабе, богате и сиромашне“, будући да су све оне равноправне чланице међународне заједнице. У том духу, ниједна држава нема право да, користећи политку силе, намеће себе као хегемона, нити да монополизује светски поредак. Ово противљење хегемонизму је наишло на отпор, па су се могла чути и мишљења да је реч о индиректној конфронтацији САД и НАТО-у. Такве реакције су, у суштини, само потврдиле да је Декларација Русије и Кине одговор на стварно стање у међународним односима. Безбедносни концепт за који се залажу САД није изашао из хладноратовских оквира, подела на „нас и њих“ није изгубила на актуелности, НАТО и даље има намеру да помера своје границе и јача војне капацитете... За Русију и Кину то је „тенденција која може да угрози безбедност појединачних земаља, али и да створи тензије у регионалним и међународним оквирима“.

Због свега наведеног, неопходно је јачање улоге Уједињених нација, њених органа, у првом реду Савета безбедности, као и стриктно поштовање Повеље како би се очували светски мир и безбедност. Изградња мирног, стабилног, праведног и рационалног међународног политичког и економског поретка је нужна и императив је историјског развоја. Уз оцену да је човечанство на прагу новог доба, две државе позвале су све остале да, путем отвореног дијалога, заједно обликују нови, стабилан и праведан поредак.

2.1.3. Уговор о добросуседству, пријатељству и сарадњи

Након периода развоја односа који је обележило доношење декларација, прокламовано стратешко партнерство за 21. век озваничено је 16. јула 2001. године потписивањем Уговора о добросуседству, пријатељству

и сарадњи (*Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой*). За Руску Федерацију потписник је био Владимир В. Путин (*Владимир Владимирович Путин*), а за Народну Републику Кину Ђанг Цемин. Уговор је ступио на снагу седам година касније, након што су обе земље ратификовале акционе планове за његову примену.

Као што је раније речено, Уговор о добросуседству, пријатељству и сарадњи закључен је на период од 20 година, уз могућност аутоматског продужења за наредних пет, изузев у случају да једна од страна потписница годину дана пре истека важења уговора писмено обавести другу страну да намерава да уговор раскине. Од укупно 25 чланова, издвајају се најзначајнији.

Уговорне стране истичу да ће се њихова међусобна војна и војно-техничка сарадња заснивати на билатералним споразумима и да неће бити уперена против трећих држава. Сем тога, ниједна страна уговорница неће бити члан неког савеза, односно неће предузимати мере, укључујући и споразуме са трећим државама који би представљали претњу суверенитету, безбедности и територијалном интегритету друге уговорнице. У том смислу, ниједна од уговорница неће дозволити трећој држави да са њене територије угрожава национални суверенитет, безбедност и територијални интегритет друге уговорне стране, нити ће дозволити стварање и деловање организација или група које имају за циљ да угрозе суверенитет, безбедност и територијални интегритет друге.

У случају да наступи ситуација која, по мишљењу једне од уговорница, може представљати претњу миру, ремећење мира или се одразити на безбедносне интересе, као и у случају претње агресијом на једну од уговорних страна, уговорнице ће одмах ступити у контакт и спровести консултације чији је циљ отклањање претње.

Договорено је да ће јачати односе равноправног партнерства заснованог на поверењу, као и стратешку интеракцију унапређујући механизме редовних састанака на различитим нивоима, нарочито на највишим, редовно размењујући мишљење и координирајући позиције о

питањима њихових билатералних односа, али и важним питањима у међународним оквирима који су од заједничког интереса. Такође ће доприносити јачању стабилности, очувању атмосфере узајамног разумевања, поверења и сарадње у регионима суседним њиховим територијама, као и промовисању напора за, у поменутих регионима, изградњу механизма мултилатералне сарадње у области безбедности и сарадње. Међусобне односе у области облигационог права уредиће на основама релевантних међувладиних споразума и других докумената који признају обострана легитимна права и интересе у односу на материјална добра и другу имовину коју једна уговорна страна има на територији друге.

На основи узајамних интереса развијаће сарадњу у области трговине, економије, војске, технике, науке, технологије, енергије и транспорта, финансија, космонаутике, области авијације, информационе технологије и других области од заједничког интереса, промовисати прекограничне и међурегионалне трговине и економске сарадње између две земље, и, у складу са националним законодавством, створити окружење које то омогућује. Такође ће радити на развоју размене и сарадње у области културе, образовања, здравства, информација, туризма, спорта и права. Обезбедиће и заштиту интелектуалне својине, укључујући право репродукције и сродна права, а у складу са својим националним прописима и међународним уговорима чије су потписнице. У области рада међународних финансијских институција обе стране ће промовисати сарадњу у економским организацијама и форумима, као и у складу са оснивачким актима тих организација, форума и сличног.

Када је реч о сарадњи у области људских права и основних слобода, обе стране истичу да ће деловати у складу са својим међународно преузетим обавезама и својим националним законодавствима. С тим у вези, обе државе ће преузети ефективне мере како би обезбедиле примену законом гарантованих права, а ради заштите интереса физичких и правних лица једне, на територији друге државе потписнице. Такође, обавезују се да лицу у невољи обезбеде правну помоћ у грађанским и кривичним поступцима.

Надлежни органи обе државе ће, на темељу законских оквира, решавати све проблеме и спорове који проистекну у процесу сарадње и економских активности правних и физичких лица једне, на територији друге уговорне стране.

Обе државе ће сарађивати у области заштите и побољшања животне средине, спречавања прекограничног загађења, рационалне употребе граничних водотокова, заштити ретких врста флоре и фауне, целих екосистема у пограничним областима, као и на спречавању и отклањању последица природних или људским фактором узрокованих катастрофа.

У складу са својим националним законодавствима и међународним обавезама, две стране ће активно сарађивати у борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма, као и у борби против организованог криминала, недозвољене трговине наркотицима, психотропним супстацама, оружјем и другим криминалним активностима. Уговорне стране ће сарађивати и у борби против нелегалних миграција.

Ради остваривања одредаба Уговора о добросуседству, пријатељству и сарадњи, стране потписнице су се обавезале да ће се активно залагати за закључивање и других уговора у областима од заједничког интереса.

На основама овог Уговора, у периоду који је уследио, односи између две земље су достигли изузетно висок ниво, који најбоље илуструје чињеница да су, на десетогодишњицу његовог потписивања, представници обе земље изјавили да се међусобно сматрају „главним и најважнијим стратешким и кооперативним партнером“ (“each other’s principal and most important strategic, cooperative partners”). Таква оцена, нарочито за кинеске прилике, представља својеврстан преседан, те наводи на закључак да је између две земље достигнут “највиши вид сарадње”.

О високом степену сарадње говори и чињеница о великом броју потписаних додатних уговора којима су регулисана питања економске размене, енергетске сарадње, као и трговине наоружањем.

2.1.4. Појам стратешког партнерства

Појам стратешког партнерства и/или стратешке сарадње постао је један од уобичајених појмова са којима се често срећемо у свакодневном животу. По правилу, везан је за одређене области у којима се жели постићи већи степен сарадње и стећи, макар приближна, ако не и једнака, корист за све учеснике овог односа.

Међутим, иако се са ова два појма срећемо релативно често, у литератури се ретко налази на њихове дефиниције. Теоретичари се, претежно, баве савезима које анализирају у контексту датог стања у међународним односима – униполарног, биполарног или мултиполарног поретка. Тако, рецимо, Стивен М. Волт (*Stephen M. Walt*) савезе одређује као „формалне или неформалне обавезујуће форме за безбедносну сарадњу између две или више држава са циљем увећања моћи, безбедности или утицаја сваке чланице.“⁹² Такво схватање је у супротности са теоријом равнотеже снаге по којој савези настају искључиво са намером да створе противтежу некој држави или савезу држава који има хегемонске амбиције, те да се, на тај начин, уравнотежује моћ.⁹³ Са друге стране, у фокусу теорије равнотеже претњи је претња као основни мотив за удруживање. При томе се претња састоји од четири дела: „процене нечије моћи, близине, тј. територијалне удаљености, офанзивних војних капацитета које поседује и агресивности њихових намера“.⁹⁴

За Р. Швелера (*Randal L. Schweller*) и његов офанзивни неокласични реализам, „најважнија детерминанта уласка државе у неки савез је компатибилност политичких циљева, а не неравнотежа моћи или претњи“.⁹⁵

⁹² Walt Stephen M, "Alliances in a Unipolar World", *World Politics* 61, no. 1 (January 2009), p. 86.

⁹³ Видети: Živojinović Dragan, „Neoklasični realizam u teorijama međunarodnih odnosa“, *Godišnjak* 2008, Fakultet političkih nauka, str. 381.

⁹⁴ Walt Stephen M, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, 1987; Stephen M. Walt, "Keeping the World "Off-Balance": Self-Restraint and U.S. Foreign Policy", in: G. John Ikenberry, ed, *America Unrivaled- The Future of the Balance of Power*, Cornell University Press, Ithaca, 2002, pp. 121-154, наведено према: Živojinović Dragan, „Neoklasični realizam u teorijama međunarodnih odnosa“, op. cit.

⁹⁵ Schweller, Randal L. "Bandwagoning for profit – Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, Vol. 19, No. 1. Summer, 1994, p. 88.

Другим речима, за једну државу су, за улазак у савез, кључни конкретни интереси и профит који он може донети.

Кенет Волц (*Kenneth Neal Waltz*) сматра да савези доприносе савладавању анархичне структуре међународне политике која државе суочава са два основна проблема: проблемом неизвршења, неиспуњења кооперативне обавезе или могућношћу преваре (енгл. *cheating, defection, non-compliance*) и проблемом тзв. релативног добитка (енгл. *relative gain*) или нужношћу упоређивања међусобне добити чланица.⁹⁶

Иако различито дефинисани, овако објашњени појмови савеза би, чини се, могли послужити као полазна основа за схватање стратешког партнерства и стратешке сарадње.

Велики број страних аутора сагласан је да је термин стратешко партнерство наука о међународним односима преузела из економије. Тако се у Ратлицовој (*Routledge*) „Енциклопедији политичке економије“ „стратешко партнерство између држава одређује као политички инструмент чији је циљ да олакша економске односе између укључених страна“.⁹⁷

Кембриџов речник, пак, стратешко партнерство дефинише као „аранжман или договор између две компаније или организације са циљем да помогну једна другој или да раде заједно како би лакше достигле оно што су планирале; облик стратешког партнерства представља излазак на тржиште са већим партнером који је већ успешан у тој области“.⁹⁸

Аутори који стратешка партнерства и/или сарадњу укључују у своја истраживања, готово по правилу, истичу да је појам ушао у употребу у последњој деценији XX века паралелно са тзв. прегруписавањем снага и променом полова моћи.⁹⁹

⁹⁶ Waltz, K. N, "Evaluating Theories", *American Political Science Review*, Issue 91, No. 4, December 1997, p. 915.

⁹⁷ Đukanović Dragan, Živojinović Dragan, „Strateška partnerstva Republike Srbije“, *Fakultet političkih nauka, Godišnjak*, br. 6, decembar 2011, Beograd, str. 303.

⁹⁸ *Strategic partnership*, Cambridge Dictionary, Internet, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/strategic-partnership>, 10/03/2018.

⁹⁹ Đukanović Dragan, Živojinović Dragan, „Strateška partnerstva Republike Srbije“, *op. cit*, str. 304.

За Емерсона (*Michael Emerson*) стратешко партнерство подразумева „укључивање два актера која поседују моћ и у стању су да заједно предузму стратешке акције“.¹⁰⁰

Холслаг (*Jonathan Holslag*) сматра да свако стратешко партнерство карактерише пет главних обележја која укључују постојање „утврђених заједничких интереса и очекивања: (1) формулисаних на дужи рок (2), који су вишедимензионални и операционализовани у економским, политичким и војним интересима (3), чији је домет глобалан (4) и чија је природа таква да их не би било могуће остварити другим познатим односима мимо партнерства“.¹⁰¹

По Гривију (*Giovanni Grevi*) „стратешка партнерства су она која обе стране сматрају кључним за достизање њихових основних циљева. То је зато јер сарадња стратешких партнера може довести до *win-win* игре и, обрнуто, зато јер су такви партнери могли највише да нашкоде један другом.“¹⁰² Из тог разлога Гриви стратешка партнерства сматра „важним билатералним средствима за постизање кључних циљева. Као таква, она једнаку забринутост могу изазвати и код глобалних и код регионалних актера. Колика ће та забринутост бити зависи од достигнућа партнерства у питању. Ефективна партнерства су билатерални односи који доприносе премошћавању различитих ниво сарадње.“¹⁰³

Луис Бланко (*Luis Blanco*), докторант Универзитета Билефилд, у својој дисертацији износи став да је „стратешко партнерство однос сарадње. Из тих разлога однос који се дефинише као такав не може бити успостављен између непријатеља. Али, имајући у виду да је пријатељство редак феномен у међународним односима, стратешко партнерство може успостављати било који међународни актери све дотле док не опажају једни друге као

¹⁰⁰ Emerson Michael (ed.), *The elephant and the bear try again: options for a new agreement between the EU and Russia*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2006, Internet, <https://www.ceps.eu/system/files/book/1402.pdf>, 10/03/2018.

¹⁰¹ Holslag Jonathan, 'The Elusive Axis: Assessing the EU-China Strategic Partnership', *Journal of Common Market Studies*, Vol. 44, No. 2, 2011, 293–313. <http://www.jonathanholslag.be/wp-content/uploads/2014/05/JCMS1.pdf>, 10/03/2018.

¹⁰² Grevi Giovanni, "Making EU strategic partnerships effective", *Working paper (FRIDE)*, no. 105, December 2010, https://www.files.ethz.ch/isn/130706/WP105_Making_EU_Strategic_ENG_dic10.pdf, 10/03/2018.

¹⁰³ Ибидем.

непријатеља“.¹⁰⁴ Наиме, Бланко сматра да, док је за успостављање стратешког партнерског односа неопходан заједнички циљ и интерес, није нужно да актери буду пријатељи јер заједнички интерес и циљ могу имати и ривали. Другим речима, стратешко партнерство може бити изричито прагматично у условима када постоји сагласност о неким основним вредностима, али и када за обе стране постоји стратешки значајан циљ.

У одређивању стратешког партнерства, у теоријском смислу, најдаље је отишао Вилкинс (*Thomas S. Wilkins*).¹⁰⁵ По његовом схватању, стратешка партнерства се могу одредити као архетип класификацији савеза који укључују „и савезе, и коалиције, и безбедносне заједнице, али и друге форме попут некадашњих концерата великих сила, антанти и пактова о ненападању“.¹⁰⁶ Сем тог, он сматра да старетешка партнерства карактеришу четири елемента. Први је да су она заснована на систему принципа, други, да су циљно оријентисана, трећи, да теже да буду по природи неформални и, четврти, да су често повезани са економском разменом и традиционалним безбедносним изазовима. На тим основама, Вилкинс закључује да, иако су изузеци могући, стратешка партнерства представљају облик савеза код којих су неки параметри фиксни.

Иако јединствена, општеприхваћена дефиниција стратешког партнерства не постоји, на основу изложеног може се закључити да стратешко партнерство представља вид сарадње у међународним односима између држава које везују заједнички интереси, заједничке вредности, као и циљ који достижу заједничким деловањем. Стратешко партнерство није савез јер не постоје чврсте уговорне везе између актера, али јесте форма сарадње коју државе учеснице спроводе у доброј вери и поштујући договорено.

¹⁰⁴ Blanco de Moraes y Luis Fernando, *On the uses and functions of 'strategic partnership' in international politics: Implications for agency, policy and theory*, Bielefeld, 25 March 2015, Интернет, <https://pub.uni-bielefeld.de/download/2763241/2763242>, 10/03/2018.

¹⁰⁵ Wilkins Thomas S, "Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?", *Contemporary Security Policy*, Volume 29, 2008 – Issue 2, Pages 358-383, published online: 10 Sep 2008, <https://doi.org/10.1080/13523260802284365>, 10/03/2018.

¹⁰⁶ Ибидем.

3. ГЛАВНИ ИЗАЗОВИ САВРЕМЕНИХ ОДНОСА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ

Промене у међународним односима, нови покретачки процеси и правци развоја, нису само субјективан доживљај држава чланица међународне заједнице, већ објективна чињеница призната и у систему Организације уједињених нација. Иако се овој организацији, са правом, често приговара да не успева да своје деловање прилагоди промењеним околностима, под њеним окриљем је било покушаја утврђивања изазова са којима су актери међународних односа суочени.

Тако је на заседању Генералне скупштине Уједињених нација, крајем 2004. године, представљен документ којим су указује на неопходност постизања консензуса у вези са претњама и изазовима са којима се светска организација, али и њене чланице појединачно, свакодневно срећу.¹⁰⁷ Посебно истакавши разлике у карактеристикама међународних односа 1945. године и међународних односа 2004. године, тим документом сумирано је шест категорија претњи са којима је свет данас суочен:

1. Претње економске и социјалне природе, које укључују сиромаштво, заразне болести и уништавање природе;
2. Међудржавни сукоби;
3. Унутрашњи конфликти, укључујући грађанске ратове, геноцид и друге облике тешких кривичних прекршаја;
4. Нуклеарно, радиолошко, хемијско и биолошко оружје;
5. Тероризам и
6. Транснационални организовани криминал.¹⁰⁸

Поред ових нових или нетрадиционалних изазова, без обзира на глобализацију као феномен који брише границе, државе се и даље суочавају са традиционалним, реалистичким, изазовима, питањима јачања и очувања

¹⁰⁷ "A more secure world: our shared responsibility: Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change" General Assembly of the United Nations (UN), 2 December 2004, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/602/31/PDF/N0460231.pdf?OpenElement>, 20/03/2018.

¹⁰⁸ Оп. цит, стр. 25.

моћи што показује да територија, као једна од основних категорија реализма, баш као ни политичка географија, није изгубила на значају.¹⁰⁹

3.1. Односи РФ и НРК са САД и ЕУ

Са сломом комунизма деведесетих година XX века, падом „гвоздене завесе“ и завршетком Хладног рата у међународним односима догађају се велике промене. Најзначајније и најизраженије су оне на политичкој карти Европе које су се неминовно одразиле и на констелацију међународних односа у целини.

Распад Савеза Совјетских Социјалистичких Република, до ког је дошло 1991. године, имао је далекосежне последице не само на дотадашњој јединственој територији те државе, већ и у светским оквирима. Остављајући по страни разлоге распада, може се констатовати да је нестанком једне од две, до тада постојеће, супер силе светски поредак из биполарног прешао у униполарни. Велики и вечити такмац СССР-а, Сједињене Америчке Државе, су вешто искористиле новонастале околности којима су, истини за вољу, у великој мери саме и допринеле, и преузеле примат војне, економске, технолошке и културне суперсиле. Главни амерички инструмент за утврђивање новостечене улоге постаје НАТО који, кроз програме различитих партнерстава, не шири само чланство, већ и поље свог деловања.¹¹⁰ Упркос руском незадовољству „...развојем догађаја под препознатљиво доминантним утицајем САД, као што су: ширење НАТО на Исток, ситуација око КиМ; криза у процесу ратификације уговора о контроли конвенционалног наоружања,

¹⁰⁹ Krasner Stephen D, „Rethinking the sovereign state model“, *Review of International Studies*, Volume 27, Issue 05, pp. 17-42, <http://journals.cambridge.org/action/displayFulltext?type=1&pdfType=1&fid=163528&jid=RIS&volumeId=27&issueId=05&aid=163527>, 05/10/2017.

¹¹⁰ Поред, у Европи најпознатијег, Партнерства за мир, НАТО је осмислио и Савет за евро-атлантско партнерство (*Euro-Atlantic Partnership Council* - ЕАРС), НАТО Медитерански дијалог (*NATO's Mediterranean Dialogue*), Истанбулску иницијативу за сарадњу (*Istanbul Cooperation Initiative* – *ICI*) и Партнере широм света (*Partners across the globe*). Оваквим облицима сарадње НАТО није обухватио све државе света, али континенте јесте. Видети: Ђорђевић Бранислав, Глишић Мирослав, *Организација северноатлантског уговора (НАТО)*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2013, стр. 81-85.

нелегитимност дејстава НАТО у међународним интервенцијама и друго“,¹¹¹ проналажење неког облика сарадње са НАТО био је неопходан. С тим у вези „...односи Русије и НАТО-а утемељени су договором од 27. маја 1997. године, да би пет година касније, на самиту у Риму, 28. маја 2002. године, били подигнути на знатно виши ниво потписивањем Декларације „Односи Русија–НАТО: нови квалитет“.¹¹² Међутим, различити приступи у схватању међународних односа, као и често супротстављени интереси, не омогућавају стварни напредак у овим односима. Могло би се закључити да су обе стране једино сагласне око тога да постоји минимум испод којег није дозвољено ићи.

Главну препреку за унапређење односа представљају САД под чијом неприкосновеном контролом се налази НАТО. Одлуке о ангажовању овог савеза, које Америка ауторитарно доноси, доводе у питање и позицију Организације уједињених нација, не само као гаранта светског мира и безбедности, већ и чувара међународног права.

Тестирајући остатак света, САД су (некада користећи, а некада не, НАТО снаге) од 1991. До 2001. године извеле чак пет војних интервенција: у Кувајту, Сомалији, Хаитију, Босни и на СР Југославију. Од поменутих је најконтроверзнија одлука о спровођењу ваздушних напада на територију СРЈ због наводног кршења људских права албанске мањине на Косову и Метохији. Сагласно међународном праву и систему међународних односа утемељеном и општеприхваћеном у XX веку, интервенција ове врсте је морала бити одобрена од стране Савета безбедности након констатовања повреде Главе VII Повеље ОУН, међутим, такво одобрење никада није дато. С друге стране, нити САД нити чланице НАТО нису претрпеле никакве санкције због те акције чиме је само потврђен доминантан статус САД.

Руска Федерација и Народна Република Кина су се све време противиле употреби силе и ваздушним нападима на територију СРЈ, позивајући на, од оснивања система Уједињених нација, после Другог

¹¹¹ Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, Милосављевић Слађан, „Постхладноратовске“ промене безбедносних и стратешких концепција Руске Федерације, *Војно дело*, Београд, (3) јесен/2013, година LXV, стр. 54.

¹¹² Оп. цит.

светског рата на овамо општеприхваћене принципе поштовања међународног права, принципе немешања у унутрашње послове држава, поштовање територијалног суверенитета и интегритета. Међутим, с обзиром на чињеницу да су САД заобишле светску организацију, утицај ове две земље је, у најмању руку, маргинализован. С друге стране, такво понашање САД је само убрзало приближавање Русије и Кине у настојању да осујете њихову жељу за глобалном доминацијом. Обе земље настоје да смање америчко присуство макар у оним регионима које припадају њиховим традиционалним интересним сферама. Иако се понекада и њихове интересне сфере поклапају, Америка, сама по себи, представља изазов са којим је, бар у овом тренутку, лакше се суочити заједнички него појединачно. Испољеном ароганцијом, пропагирањем става да је „Америка једина спремна и позвана да уређује свет, јер има моћ, најузвишеније вредности и особен осећај за међународну одговорност, односно способност „да твори поредак“,¹¹³ само учвршћује одлуку РФ и НРК да адекватно одговоре на тај изазов.

У односу на Руску Федерацију и Народну Републику Кину и Европска унија се појављује као значајан фактор у савременим међународним односима. Природа односа које развија ова међународна организација је, у складу са ширењем поља њеног деловања и увећања броја чланица, давно прешла искључиво економске оквире, тако да у међународним односима и она представља значајан политички, па, у извесној мери, и војни фактор.

Руска Федерација и Европска унија

Распадом СССР-а Руска Федерација је постала држава сукцесор и наследила чланство некадашње државе у свим међународним организацијама, као и све споразуме. У контексту првих постхладноратовских година, унутрашњих промена у руској држави које су се кретале путем „демократизације и увођења тржишне привреде“,¹¹⁴ долази до приближавања Русије и ЕУ.

¹¹³ Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Кина-Америка-Русија – глобални троугао 21. века“, *Социолошки преглед*, Српско социолошко друштво, Београд, вол. 45, бр. 4, стр. 473.

¹¹⁴ Јовић-Лазич Ана, *Односи између Европске уније и Руске Федерације – крај XX и почетак XXI века*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2015, стр. 36.

Маја 1992. Године, у Москви је одржан први самит РФ и ЕУ и том приликом договорено потписивање новог споразума, „који ће дефинисати нови квалитет односа двеју страна“.¹¹⁵ Споразум о партнерству и сарадњи између РФ и ЕУ потписан је 24. јуна 1994. године на Крфу предвиђајући унапређење односа у области политике, економије, трговине, правосуђа, унутрашњих послова и друштва.¹¹⁶ Овај Споразум је требало да допринесе институционализовању сарадње Русије и ЕУ. Ипак, прва криза у односима је наступила већ крајем године због руског одговора на побуну у Чеченији, када је и обустављена ратификација Споразума. Споразум је ратификован две године касније када је Русија, под притисцима, прихватила проналажење политичког решења.

У периоду који је уследио, односи између Руске Федерације и Европске уније су, често, представљали одраз односа који су Америка и/или НАТО имали према Русији. Тако је нарочито захвађење било приметно крајем деведесетих због односа према Косову и Метохији и акцијама предузиманим против Савезне Републике Југославије (СРЈ). Ипак, после 1999. године односи се поново развијају највише захваљујући томе што, након доласка Владимира Путина на место председника, поново јача положај Русије у међународним односима. Са јачањем међународне позиције „два приоритетна правца у спољној политици Русије постају стратешко партнерство са ЕУ и обнова утицаја на постсовјетском подручју“.¹¹⁷

На самиту ЕУ и Русије, 2003. године, у Санкт Петербургу постигнут је „...договор о стварању новог партнерства у „четири области“ које су од посебног интереса за две стране: економија/енергија, спољна и безбедносна политика, унутрашња безбедност и правосуђе, образовање и култура“.¹¹⁸

¹¹⁵ Оп. цит.

¹¹⁶ *Partnership and Co-operation Agreement between Russian Federation and the European Union*, 24 June 1994, European Commission, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-95-533_en.htm, 02/01/2018.

¹¹⁷ Boriko Yuri, „Rethinking Russia-EU Relations“, *Russia in Global Affairs*, No. 3, Moscow, 2004, p. 169, наведено према: Јовић-Лазич Ана, *Односи између Европске уније и Руске Федерације – крај XX и почетак XXI века*, оп. цит, стр. 41.

¹¹⁸ Јовић-Лазич Ана, *Односи између Европске уније и Руске Федерације – крај XX и почетак XXI века*, оп. цит, стр. 65.

Овако дефинисаним областима сарадње отворене су „...најшире могућности за знатно јачање интеракције у готово свим областима сарадње“.¹¹⁹

Промене унутар Европске уније су такође имале утицаја на ток развоја односа са Русијом. Ширење ЕУ донело је и бројне политичке и економске промене које су, нарочито у контексту растуће међузависности, створиле додатне могућности за унапређење сарадње у различитим областима уз уважавање обостраних интереса.

С обзиром на територијалну блискост и обострани економски интерес, окосницу односа ЕУ и Русије управо и чини економија. ЕУ за Русију, и обрнуто, представља једног од главних стратешких партнера. Управо из тог разлога највећу динамику у односима бележе области трговине и инвестиција. За ЕУ Русија је нарочито значајна као извор енергената будући да половину својих потреба обезбеђује из ове земље.¹²⁰ Управо из тог разлога приметна су настојања ЕУ да, ради побољшања своје енергетске безбедности, диверзификује снабдевање енергентима и смањи потенцијалну зависност од Русије, нарочито када је реч о снабдевању гасом. Оваква настојања су се показала нарочито оправданом када је, крајем 2008. и почетком 2009. године, Украјина, незадовољна транзитним условима, обуставила испоруку руског гаса Европи. Због тога је ЕУ усмерила пажњу на могућност снабдевања енергентима из земаља региона Централне Азије. Међутим, иако су такви планови направљени, њихова реализација је још увек далеко. Русији, очекивано, такав развој догађаја више одговара.

У односима ЕУ и Русије значајну прекретницу представља и избијање кризе у Украјини 2014. године и проглашење независности Крима. Са избијањем ове кризе међусобни односи су пали на најнижи ниво од завршетка Хладног рата, а у исто време дошле су до изражаја све разлике у интересима Русије, са једне, а ЕУ и Америке са друге стране, и као економских и као политичких ривала. Пакет оштрих санкција је била прва мера којом је

¹¹⁹ Ибидем.

¹²⁰ “Russia-EU Strategic Partnership“, The Ministry of Foreign Affairs of Russia, <https://www.rusemb.org.uk/resp/>, 02/01/2018.

Европска унија реаговала у намери да утиче на Русију да промени приступ.¹²¹ Међутим, упркос чињеници да су се санкције одразиле на руску економију увевши је у рецесију, Русија није променила свој став, а економске прилике је побољшала усмеривши сарадњу ка државама које су остале ван круга оних које су подржале ЕУ.

Табела 1. Промене у извозу земаља чланица ЕУ у Русију и друге земље (подаци из првог квартала 2015. године у поређењу са првим кварталом 2014. године)

REPORTER	Total exports in 2014Q1 (EUR mn)	Change in exports to Russia (EUR mn)	Change in exports to other markets (EUR mn)	Net change (EUR mn)	Net change (% of 2014Q1)
Cyprus	325	-5	182	177	54.3%
Ireland	21,107	-78	3,717	3,639	17.2%
Bulgaria	4,859	-41	646	606	12.5%
Croatia	2,364	-21	254	233	9.9%
Poland	40,223	-521	3,811	3,291	8.2%
Czech Republic	32,205	-365	2,836	2,471	7.7%
Hungary	20,433	-165	1,633	1,467	7.2%
Malta	536	0	37	37	6.9%
Denmark	20,548	-114	1,490	1,376	6.7%
Slovenia	6,597	-85	499	414	6.3%
Germany	278,427	-2,566	17,952	15,386	5.5%
Romania	12,758	-91	734	643	5.0%
Luxembourg	3,618	-14	177	163	4.5%
Portugal	11,707	-18	460	442	3.8%
EU Total	1,143,317	-8,652	49,019	40,367	3.5%
Spain	60,276	-301	2,358	2,057	3.4%
Italy	96,151	-668	3,708	3,040	3.2%
France	109,586	-612	3,667	3,056	2.8%
Slovakia	16,194	-156	547	391	2.4%

¹²¹ "EU sanctions against Russia over Ukraine crisis", Highlights, Newsroom, https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en, 02/01/2018.

United Kingdom	96,345	-333	2,599	2,266	2.4%
Austria	33,037	-360	497	137	0.4%
Netherlands	125,648	-590	988	398	0.3%
Belgium	88,707	-360	51	-309	-0.3%
Estonia	2,854	-147	132	-15	-0.5%
Sweden	31,179	-196	-72	-267	-0.9%
Latvia	2,589	-87	55	-33	-1.3%
Greece	6,379	-24	-81	-105	-1.6%
Finland	13,248	-358	23	-336	-2.5%
Lithuania	5,415	-374	118	-256	-4.7%

Извор: Eurostat trade statistics; 2015Q1 compared to 2014Q1; Extra-EU and Intra-EU trade, <https://www.nato.int/docu/review/2015/russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/EN/index.htm>, 02/01/2018.

Са политичког аспекта и оцене међународног поретка, украјинска криза је значајна јер је потврдила, опште познате и више пута понављане, ставове Руске Федерације о постојању двојних стандарда у међународним односима и преовлађујућој хипокризији. Паралела је јасна, иако веома слични, догађајима на Косову и Метохији и онима на Криму није приступано на исти начин.

Народна Република Кина и Европска унија

Односи НР Кине и садашње ЕУ почињу да се, након успостављања дипломатских односа 1975. године, унапређују најпре потписивањем трговинског споразума, а потом и акредитацијом првог кинеског амбасадора при ЕЕЗ, Европској заједници за угљ и челик (ЕЗУЧ) и ЕУРАТОМ-у.¹²² Од тада се у праксу уводе и консултације Кине и ЕЕЗ на министарском нивоу. Те консултације, вођене у контексту политичке сарадње, 1994. године су трансформисане у политички дијалог који се, од 1997. одржава у форми годишњих самита наизменично у Бриселу и Пекингу.

¹²² *Trade agreement EEC-China*, signed 2 May 1978, EU-China relations: chronology, EEAS, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/chronology_2008_en.pdf, 02/01/2018.

У складу са динамиком свог развоја, ЕУ почиње да усваја акте о стратегији према Кини којима покушава да дефинише свој однос према њој. Тако првим актом, 1995. године, уводи „дугорочан однос“,¹²³ потом 1998. представља „свеобухватно партнерство“,¹²⁴ које 2003. Прелази у „зрело“,¹²⁵ након чега је уследио „стратешки и трајни однос“ најављен на Првом стратешком дијалогу Кине и ЕУ одржаном у Лондону, 20. новембра 2005. године.¹²⁶

И поред деценија међусобно задовољавајуће сарадње, између Кине и ЕУ постоје значајне разлике. Упркос глобализацији и силама које је подстичу, Кина је упорна у инсистирању на одржавању међународног система Уједињених нација заснованог на поштовању територијалног интегритета и суверенитета. Са друге стране, ЕУ свесрдно занемарује те принципе у корист често врло спорне заштите људских права, питању које за Кину представља отворено мешање у унутрашња питања.

Унутар Европске уније постоје и они који су противници партнерства с Кином. Њихов главни аргумент је да Кина није стратешки партнер већ „стратешки конкурент“, што је синтакса Џорџа Буша, који је сматрао да су везе ЕУ са Кином „наивне и нереалне“.¹²⁷ Можда Џорџ Буш није стекао погрешан утисак сматрајући Кину конкурентом, али оцена односа Кине и ЕУ као наивних и нереалних далеко је од истине. Позиција и значај који Кина има у савременим међународним односима су такви да се билатерални споразуми са овом земљом не могу посматрати само као предност, већ неминовност.

¹²³ *A Long-Term Policy for China-Europe Relations*, Communication of the Commission of the European Communities, COM (1995) 279 final, Brussels, 5 July 1995, http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/com95_279_en.pdf, 02/01/2018.

¹²⁴ *Building a comprehensive partnership with China*, Communication from the Commission, COM (98) 181 final, 25 March 1993. [EU Commission - COM Document], <http://aei.pitt.edu/id/eprint/4353>, 02/01/2018.

¹²⁵ *A maturing partnership – shared interests and challenges in EU-China relations*, Communication COM (2003) 533 of 10.9.03, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=LEGISSUM%3A14207>, 02/01/2018.

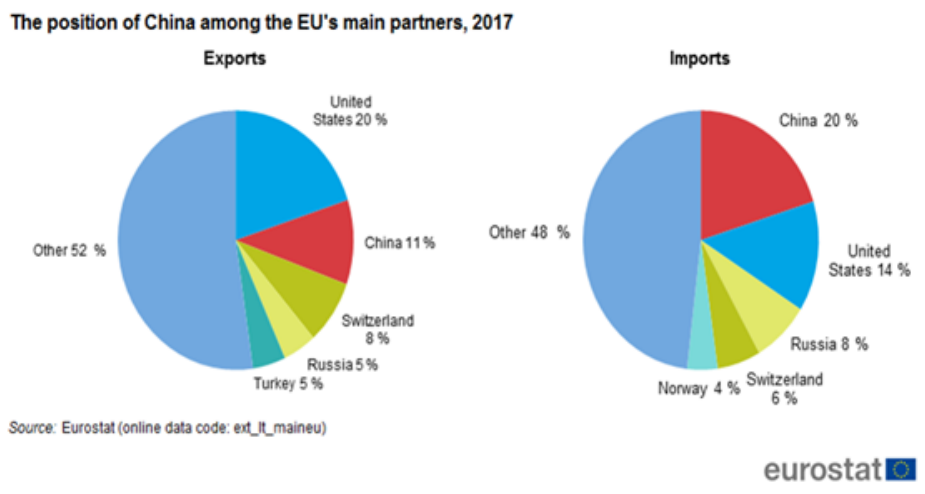
¹²⁶ EU-China relations: chronology, оп. цит.

¹²⁷ Xiudian Dai, “Understanding EU-China Relations: An Uncertain Partnership in the Making”, Research Paper 1/2006, ISSN No. 0968 9281, Centre for European Union Studies, The University of Hull, <http://www2.hull.ac.uk/fass/pdf/Politics-Daipaper.pdf>, 10/01/2018.

Кина има статус друге привреде света и највеће светске трговачке нације. Раст кинеске економије у 2017. износио је 6,9 одсто чиме је престигнут владин план годишњег привредног раста од 6,5 одсто.¹²⁸ Овакви подаци подстичу предвиђања да ће Кина до 2020. постати највећа светска економија са унутрашњим тржиштем од 1,4 милијарди потенцијалних потрошача.¹²⁹

Из графичког приказа се уочава да је, у укупном извозу ЕУ, Кина други највећи партнер ЕУ будући да има удео од 11 одсто, вредности 198 милијарди долара, а испред ње су САД чији је удео 20 одсто вредности 376 милијарди. Када је реч о увозу, Кина је први партнер ЕУ са уделом од 20 одсто, вредности 375 милијарди долара, док је следе САД са 14 одсто и 255 милијарди.¹³⁰

Графикон бр. 1: Позиција Кине у односу на главне трговинске партнере ЕУ у 2017. години

Извор: Eurostat, преузето са http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics/23/01/2018.

¹²⁸ Wildau Gabriel, Hornby Lucy, "China's 2017 economic growth fastest in two years", Financial Times, 18 January 2018, <https://www.ft.com/content/9bf532a8-66de-37bf-b515-03589957ada4>, 22/01/2018.

¹²⁹ Facts and figures on EU-China trade, European Commission, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144591.pdf, 22/01/2018.

¹³⁰ "China-EU - international trade in goods statistics", Eurostat Statistics Explained, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics, 23/01/2018.

Од 2008. године ЕУ има сталан трговински дефицит са Кином. Примера ради, 2008. године износио је 169 милијарди долара, а 2017. године 176 милијарди. Међу државама чланицама појединачно највећи дефицит бележи Холандија (71 милијарду), док Немачка има највећи суфицит – 15 милијарди долара.¹³¹

Дугорочно посматрано, важност Кине као економског партнера за ЕУ може се само повећати, а самим тим је неизбежно и продубљивање њихове сарадње. Међутим, када партнерство укључује јаке, високо конкурентне partnere, динамична еволуција њихових односа је неизбежна. У случају партнерства Кине и ЕУ, сваки партнер је био свестан својих предности и недостатака. Свест о овој чињеници је материјализована увођењем нових политика и нових докумената чији је циљ побољшање квалитета њихових међусобних односа, али чак и унутрашње трговине и укупне економске структуре сваке од њих.

Након што су успостављени односи између ЕУ (некадашње ЕЕЗ) и Кине, оба ентитета су доживела велике промене и трансформације. Све те промене утицале су и на њихове односе.

Током читавог периода изградње и остваривања сарадње и Кина и ЕУ су биле веома заинтересоване за развој међусобних односа. Упркос глобализованом свету и ненаклоњеним снагама које га промовишу, Кина и ЕУ су успеле да „замене методе геополитике методама геоекономије“.¹³² Свака од њих сматра ону другу страну једном од главних економских партнера.

Ипак, као што је уобичајено у међународним односима, њихове односе повремено потресу и неки сукоби. Најважнији међу њима били су повезани са високим суфицитом у међусобној трговини, високом конкурентношћу кинеских производа на тржишту ЕУ, као и са кинеском потрагом за енергетским изворима у оним деловима света које „земље старе Европе“ традиционално сматрају својим (на пример, Блиски Исток и Африка).

¹³¹ Ибидем.

¹³² Babić Blagoje, „Odnosi Kine i Evropske unije: geoekonomska osovina u razvoju“, *Međunarodni problemi*, бр. 3, 2010, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 440.

Најновији зазор према Кини настао је објављивањем стратегије кинеског председника Сји Ђинпинга „Један појас, један пут”. Најкраће речено, стратегија „Један појас, један пут” представља план који се састоји од копнених и поморских рута које почињу у Централној и Источној Кини и завршавају се у Венецији, пролазе кроз Азију, Африку и Европу, као и сва мора и океане. Економски појас подразумева Централну Азију, Југоисточну Азију, Русију, Европу (укључујући и Балтичко море), Персијски залив и Средоземно море, док поморски пут свиле за 21. век обухвата луке дуж кинеских обала, Јужног кинеског мора, Тихог океана, Индијског океана и Европе.¹³³

За реализацију ових пројеката, Кина је предвидела и оснивање нових институција - Азијске инфраструктурне инвестиционе банке¹³⁴ и Фонда за пут свиле.¹³⁵ Такође, предвиђено је и успостављање нових механизма које ће надzirати Шангајска организација за сарадњу.¹³⁶

С обзиром да је једна од компоненти иницијативе Појаса и пута, сарадња формата 16+1,¹³⁷ премда је она покренута годину дана пре иницијативе, Европска унија са скептицизмом и забринутошћу посматра ову сарадњу сматрајући је још једним у низу кинеских покушаја да уђу у Европску унију на „задња врата“ и поделе је на исток и запад. Са друге стране,

¹³³ Више о „Појасу и путу“ у: Van der Putten Frans-Paul, Meijnders Minke, “China, Europe and the Maritime Silk Road”, Clingendael Report, Netherlands Institute of International Relations, March 2015, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/China_Maritime_Silk_Road.pdf, 22/01/2018.

¹³⁴ За почетак, Кина ће за почетну капитализацију издвојити у износу од 50 милијарди долара кроз Азијску инфраструктурну инвестициону банку, као и кроз Фонд за пут свиле – нови механизам за инфраструктуру и трговину са капитализацијом од 40 милијарди долара. Очекује се да ће Азијска инфраструктурна инвестициона банка привући додатних 50 милијарди долара од приватних зајмодаваца. Држава ће обезбедити око 65% средстава Фонду за пут свиле, док ће преостала средства бити обезбеђена из Националног фонда за развој -15% и две државне банке – 15% од Ексимбанке и 5% од Развојне банке Кине, уз могућност продужења ако то буде потребно. Видети: Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), <https://www.aiib.org/en/index.html>, 22/01/2018.

¹³⁵ Фонд за пут свиле основан је децембра 2014. године уз подршку Кинеских државних резерви, Кинеске инвестиционе корпорације, Кинеске Ексим банке и Кинеске банке за развој. Видети: „Silk Road Fund, General Electric set up energy infrastructure investment platform“, Xinhua, 2017-11-09, http://www.xinhuanet.com/english/2017-11/09/c_136740727.htm, 22/01/2018.

¹³⁶ Касније више о ШОС.

¹³⁷ Под сарадњом 16+1 подразумева се сарадња Кине и земаља Централне и Источне Европе покренута 2012. године.

такве је ставове, имајући у виду чињеницу да већина старих земаља чланица већ деценијама развија политичку и економску сарадњу са Пекингом, тешко схватити, а још мање оправдати.

3.2. Регион Централне Азије као безбедносни изазов Руске Федерације и Народне Републике Кине

Развој ситуације у региону Централне Азије (ЦА) би лако могао да постане најважнији фактор у развоју будућих односа Русије и Кине. Геополитички положај и природна богатства овог региона подједнако привлачи обе земље и због тога су оне суштински заинтересоване да обезбеде своје присуство у њему и тиме буду гарант његове стабилности. Дестабилизација региона није пожељан сценарио јер би могла да угрози њихове економске интересе. Добро је познато да државе ЦА, као транзитне државе за нафту и гас, имају веома важну улогу за Русију. За Кину су оне, пак, значајне као извозници енергената и из тог разлога она убрзано инвестира у њихов енергетски сектор.

*Табела 2: Залихе нафте и природног гаса у региону Централне Азије
(процена из 2014)*

Земља	Нафта (у милијардама барела)	Гас (у трилионима кубних стопа)	Позиција на свету по залихама нафте	Позиција на свету по залихама гаса
Казахстан	30	85	13	14
Туркменистан	0,6	265	42	6
Узбекистан	0,59	65	43	19
Киргистан	0,04	0,2	74	82
Тацикистан	0,1	0,2	80	82

Извор: Одељење владе САД за информације из области енергетике.

Преузето из: Tang Donald, China's Investment in Central Asian Republics, <https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/fmso/m/fmso-monographs/194970/download>, 20/03/2018.

Други разлог настојања да се очува стабилност у региону је бојазан да би се свака таква нестабилност лако могла прелити и на њихове територије. Кина има и посебан мотив да избегне овакав сценарио с обзиром на чињеницу да се један од њених најосетљивијих региона, Синђанг, граничи и са Казахстаном и Киргистаном. Регион Синђанг представља потенцијално жариште у Кини будући да је већ долазило до сукоба дела ујгурске мањине са кинеским властима.¹³⁸

Изузев интереса да очувају стабилност у региону, обе земље су заинтересоване и да или смање или да на минимуму одрже присуство САД у региону и околини.

3.2.1. Одређење/дефинисање појма Централноазијског региона (ЦАР)

Са становишта геополитике, значај Централне Азије за међународне односе је одувек био велики, а са развојем политичке географије долази и до формулације првих геополитичких идеја које објашњавају геополитички и геостратегијски значај овог региона у оквирима светске политике.¹³⁹ Један од истакнутих теоретичара геополитике с почетка 20. века, Халфорд Макиндер, је „срцем света“ (*Heartland*) назвао велики део евроазијског простора чији значајан део чини и ЦАР. По Макиндеру, онај ко може да контролише овај регион, може да контролише цео свет.¹⁴⁰

Кроз историју, ово подручје било је поприште освајачких амбиција многих војсковођа попут Александра Великог и Џингис Кана. Њиме су се, такође, кретали и каравани на древном путу свиле који су, сем робе, са собом носили и нове идеје и културне обрасце, да би „током 19. века, овај простор

¹³⁸ Видети: Dwyer Arianne M, *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*, Policy Studies, No. 15, Washington, D.C.: East-West Center, 2005, <https://www.eastwestcenter.org/system/tdf/private/PS015.pdf?file=1&type=node&id=32051>, 20/03/2018; Foster Peter, "Uighur Muslim minority clashes with police in China", *The Telegraph*, 06 Jul 2009, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/5754192/Uighur-Muslim-minority-clashes-with-police-in-China.html>, 20/03/2018; "Ethnic violence and the rise of Uyghur tensions in China", *The Conversation*, November 15, 2013, <http://theconversation.com/ethnic-violence-and-the-rise-of-uyghur-tensions-in-china-19715>, 20/03/2018.

¹³⁹ Видети: Митар Ковач, Бранкица Поткоњак Лукић и Ненад Димитријевић, „Евроазијске интеграције и њихове рефлексije на Републику Србију“, *Војно дело*, јесен/2014, стр. 30-58.

¹⁴⁰ Оп. цит, стр. 36.

био поприште стратегијског ривалитета и надметања империјалних амбиција двеју великих светских империја и колонијалних сила – Царске Русије и Британске империје, који је означен термином „велика игра“.¹⁴¹ Током двадесетих година XX века Стаљин остварује своју идеју и ствара пет совјетских република вештачки им одредивши границе, а све са циљем њиховог онемогућавања да било економски, било етнички или географски заокруже свој простор.¹⁴²

Распадом Совјетског Савеза под Централноазијским регионом почињу да се подразумевају Казахстан, Туркменистан, Узбекистан, Таџикистан и Киргистан.¹⁴³ Другим речима, овај регион се тек након распада СССР-а у физичко-географском и геополитичком смислу профилише као засебна целина. Бжежински запажа: „Колапс Совјетског Савеза проузрочио је геополитичку конфузију монументалних размјера. (...) Простор окупиран тијekom три стољећа Царске Русије, а затим тричетврт стољећа од руски доминираниог Совјетског Савеза, сад је био попуњен с неких дванаестак држава, различитих величином– од Украјине с 52 милијуна становника, до Арменије с 3.5 милијуна људи – од којих већина (осим Русије) није била сасвим спремна на стварни суверенитет“.¹⁴⁴

Интересантно је да се у време СССР-а, о овој области говорило као о Средњој Азији пошто се центар могао помињати искључиво у контексту Москве као центру власти.

Границе ЦАР-а представљају Руска Федерација на северу, Каспијско море на западу, Иран на југозападу, Авганистан на југу, Пакистан на југоистоку и Кина на западу. На овако омеђеном подручју налазе се огромна налазишта природног гаса, резерви нафте и других рудних богатстава која побуђују и интересе других земаља. Сем Руске Федерације која је, рекло би се, природно заинтересована за ово подручје будући да легитимитет за такав

¹⁴¹ Оп. цит, стр. 37.

¹⁴² Ибидем.

¹⁴³ Регион Централне Азије је први пут овако дефинисан на самиту шефова држава и влада ових земаља, одржаном 4. јануара 1993. године у Ташкенту, а сазваном ради успостављања регионалног тржишта међурегионалне економске сарадње у Централној Азији. Видети: Mikhail Alexandrov, *Uneasy Alliance: relations between Russia and Kazakhstan in the post-Soviet era 1992-1997*, Greenwood Press, 1999, p.161.

¹⁴⁴ Zbignjev Brzezinski, „Velika šahovska ploča“, Interland, Varaždin, 2000, str. 83.

став налази у историјском постојању СССР-а, своје интересе испољавају и Турска, Иран, Саудијска Арабија и Пакистан трудећи се да омету настојања Русије да за себе, развијањем економских веза, ближе веже новонастале земље. Сем наведених земаља, Кина је такође појачано политички и економски заинтересована за овај регион.

Уопштено посматрано, за све централноазијске земље, односно регион који оне чине, може се рећи да представљају својеврсну азијску верзију Балкана, тј. балканског „бурета барута“. С обзиром на значај и положај територије, очекивани су покушаји сваке од држава региона да ради на јачању сопственог утицаја, уз истовремене покушаје да онемогуће друге да преузму примат или да се развијају и стабилизују у том правцу.

Слика 1: Мапа Централне Азије

Извор: Central Asia – Wikiwand, https://www.google.rs/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/68/Map_of_Central_Asia.png/220px-Map_of_Central_Asia.png&imgrefurl=http://www.wikiwand.com/en/Central_Asia&h=187&w=220&tbnid=sDXmZ3b96wrKpM:&tbnh=160&tbnw=188&usg=__VP1jqSuGwG_F_DfC14gmmT7Z89I%3D&vet=10ahUKEwi7rcLPurDZAhXM_qQKHUdqDXYQ_B0ItQEwCw..i&docid=MkRSlzczVaQDRM&itg=1&sa=X&ved=0ahUKEwi7rcLPurDZAhXM_qQKHUdqDXYQ_B0ItQEwCw, 23/01/2018.

3.2.2. Државе Централноазијског региона и њихови односи са Руском Федерацијом и Народном Републиком Кином

3.2.2.1. Казахстан

Казахстан је у светским оквирима највећа континентална (*land locked*) земља и једна од само две на свету која се простире на два континента. Површина Казахстана је 2.724.900 км², дужина границе је 13.346 км и граничи се са пет земаља: Кином (дужина границе 1.765 км), Киргистаном (1.212), Русијом (7.644), Туркменистаном (413) и Узбекистаном (2.330).¹⁴⁵ Ова површина је чини десетом на свету.¹⁴⁶ У Казахстану живи 18.556.698 становника, од чега Казака 63.1%, Руса 23.7%, Узбека 2.9%, Украјинаца 2.1%, Ујгура 1.4%, Татара 1.3%, Немаца 1.1% и осталих 4.4%.¹⁴⁷

У економском смислу Казахстан највише одређује велико природно богатство, у првом реду фосилна горива, а затим и резерве уранијума, бакра и цинка. Због чињенице да је земља континенталног типа, директно је зависна од Русије будући да преко њене територије извози нафту у Европу. Директно извози нафту још само у Кину. Тиме почиње да се доводи у питање руски примат у енергетском сектору.

Транзит нафте се врши у складу са споразумом из 2002. године, закљученим између Руске Федерације и Републике Казахстан.¹⁴⁸ Овим споразумом договорен је транзит од 15.5 милиона тона сирове нафте годишње преко Атирау-Самара нафтовода, а 5.5 милиона тона кроз Махачкала-Тихоретск-Новоросијск.

За целокупан транзит надлежан је Каспијски цевоводни конзорцијум (*Каспийский Трубопроводный Консорциум – КТК*) у коме владе Русије и

¹⁴⁵ *Central Asia: Kazakhstan*, CIA, The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>, 20/03/2018.

¹⁴⁶ Оп. цит.

¹⁴⁷ Оп. цит.

¹⁴⁸ *Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Правительством Российской Федерации о транзите нефти* (г. Санкт-Петербург, 7 июня 2002 года), https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1031334#pos=1;-102,20/03/2018.

Казахстана имају удео од 50% док осталих 50% припада произвођачима сировине који су и финансирали прву фазу пројекта.¹⁴⁹

Сарадња у индустрији гаса се спроводи у оквирима дугорочног споразума из 2001. године.¹⁵⁰ У складу са овим уговором, *КазРосГаз*, заједничко предузеће „Гаспрома“ и казахстанског „КазМунаиГаз“-а, од 2002. године из Карачаганског гасног депоа транспортује сирови гас у оренбуршку фабрику за прераду природног гаса.¹⁵¹

Од осталих области сарадње, важно је поменути и сарадњу у области употребе нуклеарне енергије у мирољубиве сврхе. Сем Русије и Казахстана, у пројекту заједничке експлоатације уранијума, који се спроводи од 2002. године, учествује и Киргистан.¹⁵² Улагања на годишњем нивоу су око 36 милиона долара, а експлоатише се око 500 тона уранијума.

У складу са Заједничком декларацијом о сарадњи о коришћењу нуклеарне енергије у мирољубиве сврхе, који су потписали председници Русије и Казахстана у Ст. Петербургу у јануару 2006. године, направљен је план за интеграцију нуклеарних предузећа из обе земље.¹⁵³ На основу договора председника Руске Федерације и Казахстана из Уралска 2006. године, потписан је и споразум о укључивању Казахстана у Међународни центар за уранијум смештен на територији Русије.¹⁵⁴

¹⁴⁹ „Лукоил“ је власник 25% Каспијског цевоводног конзорцијума – првог приватног нафтовода на територији обе земље. Овај нафтовод пролази кроз један казахстански (Атыраускујуобласть) и четири руска региона (Астраханскујуобласть, Калмыкију, Ставропольский и Краснодарскийкрајо Новоросийска) одакле се танкерима нафта извози у Европу. Почетни капацитет овог нафтовода био је 28 милиона тона годишње, али су 2011. Почели радови на проширењу капацитета на 67 милиона тона годишње. “Economic cooperation”, The Embassy of the Russian Federation to the Republic of Kazakhstan, http://www.rfembassy.kz/eng/lm/dvustoronnie_otnosheniya/torgovo-ekonomicheskie_svyazi/, 20/03/2018.

¹⁵⁰ *Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в газовой отрасли* (г. Москва, 28 ноября 2001 г.), http://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=1026249, 20/03/2018.

¹⁵¹ “Economic cooperation”, The Embassy of the Russian Federation to the Republic of Kazakhstan, оп. цит.

¹⁵² Оп. цит.

¹⁵³ *Совместное заявление Президента Российской Федерации и Президента Республики Казахстан о сотрудничестве в области мирного использования атомной энергии*, 12 января 2006 г, Министерство иностранных дел Российской Федерации, http://www.mid.ru/ru/maps/kz/-/asset_publisher/44tjMzWwjAFr/content/id/414892, 20/03/2018.

¹⁵⁴ “Economic cooperation”, The Embassy of the Russian Federation to the Republic of Kazakhstan, оп. цит.

Русија је најприсутнији страни инвеститор у Казахстану. Чак око 6.000 руских компанија ради у овој земљи.¹⁵⁵ Због специфичности локалне економије, која се углавном фокусира на извоз сировина, приоритетна област руских инвестиција дуго је била екстрактивна индустрија, првенствено екстракција нафтних и гасних ресурса. Ипак, руске фирме су сада присутне и у другим областима – производњи, машинству, транспорту, телекомуникацијама, банкарству, свемирској технологији и мирољубивој употреби нуклеарне енергије. Штавише, уз примену програма замене увоза у Русији и принудне индустријализације у Казахстану, расте удео руских инвестиција и у секундарне привредне секторе. Укупан обим директних руских инвестиција у Казахстану за период 2005-2014. износио је 9,1 милијарди долара, а међу највећим инвеститорима су нафтне и гасне компаније, пре свега Лукоил, Газпром и Роснефт.¹⁵⁶ Иако би се, судећи по богатствима којима располаже, могло закључити да је реч о економски стабилној земљи, Казахстан то није. Неуспех у постизању стабилног економског раста има своје узроке у кретањима у светској економији, али и у унутрашњим приликама. Након девалвације валуте 2014, увођења пливајућег курса 2015, али и скока цене нафте на светском тржишту, Казахстан је ипак успео да оствари неку врсту економске стабилности.¹⁵⁷

Процент руског становништва чини Казахстан земљом региона са највећом руском и русофонском популацијом (по попису из 2009. године, 24% становништва чинили су Руси, док је руским језиком говорило 95% становништва) у ЦАР.¹⁵⁸ Казашки средњи и виши слојеви по правилу и у кућама говоре руски и прихватају руску културу као своју. Руско становништво, које је шездесетих година чинило више од 40 одсто популације земље, и даље је компактно настањено у северним и источним рејонима Казахстана, који се наслањају на Русију, а у значајној мери је

¹⁵⁵ Соков Кирил, „Казахстан: во что инвестирует Россия“, Ритм Евразии, 28.10.2016, <https://www.ritmeurasia.org/news--2016-10-28--kazakhstan-vo-chto-investiruet-rossija-26524,20/03/2018>.

¹⁵⁶ Оп. цит.

¹⁵⁷ Оп. цит, *Central Asia: Kazakhstan*, CIA.

¹⁵⁸ „Russians in Kazakhstan“, Facts and details, http://factsanddetails.com/central-asia/Kazakhstan/sub8_4b/entry-4644.html, 20/03/2018.

заступљено и у централном Казахстану, као и у већим градовима у другим његовим областима.¹⁵⁹

Упућеност Казаха на Русију, руски језик и руску културу неретко је толика да се и поистовећују са земљом чију цивилизацију доживљавају као своју. Многи од њих Русију и не доживљавају као истинско иностранство, односно ментално настављају да живе у оквиру нестале федерације.

Осећање припадности руском цивилизацијском кругу, али и страх да би таква осећања великог дела Казаха, као и постојање значајне руске мањине, могли да угрозе суверенитет земље – битно су утицали и утичу на политику коју води Астана.¹⁶⁰ Председник Казахстана, Нурсултан Назарбајев, који је на овој позицији од проглашења независности, 1990. године, одувек је настојао да са Москвом развија не само блиске, него и савезничке односе. Таквом опредељењу у великој мери је допринела и свест да, без обзира на моћ Америке и дефанзивни положај у коме се нашао Русија, у ситуацији у којој би се ствари лоше развијале, у првом реду уколико би дошло до ширења милитантног исламизма, једино би Москва реално могла да помогне. С друге стране, Назарбајев је свестан чињенице да би, у случају угрожености својих виталних интереса, Русија увек могла да активира руско питање и да на тај начин угрози његов лични положај. Из свих тих разлога, Казахстан доследно прати спољнополитичке иницијативе Москве на простору Заједнице Независних Држава (ЗНД) генерално, а посебно у Централној Азији.¹⁶¹

Када је реч о односима са Кином, они се развијају још од стицања независности Казахстана, али су прави замах добили онда када је Кина почела да бележи изузетно висок економски раст који је наметнуо потребу за инвестирањем у иностранству. Због стратешког положаја и рудног богатства, регион Централне Азије у целини, али и Казахстан као водећа земља, један су од кинеских првих избора.

¹⁵⁹ Оп. цит.

¹⁶⁰ Астана је главни град Казахстана од 1998. године, а до тада је била Алма-Ата.

¹⁶¹ Русија је заинтересована за јачање своје „меке моћи“ користећи је у својству „интеграционог ресурса“. Видети: Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Мека моћ“ Русије – као услов успеха евроазијске интеграције, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2016 год. 23. vol. 51, Институт за политичке студије, Београд, стр. 23.

Не нарушавајући своје односе са Русијом, Кина своје везе са Казахстаном заснива искључиво на економији. Током 2006. године Кинеска развојна банка и Казахстански фонд за одрживи развој основали су заједнички фонд обима пет милијарди долара ради улагања у инфраструктурне пројекте.¹⁶² Један од метода којима се Кина приближила Казахстану јесте што је током економске кризе 2008. године отписала 85 одсто дуговања казахстанских банака. Након тога наставила је са трендом давања повољних кредита, тако да је Казахстан током 2009. године добио кредитне линије у износу од око 15 милијарди долара од Кинеске развојне банке.¹⁶³ Таква финансијска помоћ је односе Казахстана и Кине подигла на још виши ниво. По доступним подацима, Кина је 2011. чак престигла и Светску банку по вредности одобрених кредита Казахстану.¹⁶⁴

Енергетски и рудни потенцијали Казахстана изазвали су велико интересовање Кине, тако да су кинеска улагања у области енергетике пропорционална том интересовању. Током децембра 2005. године између Казахстана и Кинео творен је нафтовод Атасу-Алашанкоу, а прве количине нафте стигле су у Кину маја 2006. године чиме је свечано започета директна испорука овог енергента Кини.¹⁶⁵ Из овог нафтовода Кина задовољава 15 одсто својих потреба за сировом нафтом.

После Самита ШОС, одржаног у Бишкеку 2007. године, кинески председник Ху Ђинтао посетио је Казахстан и том приликом закључен је споразум за другу фазу казахстанско-кинеског нафтовода, како би се Кина повезала са Каспијским морем.¹⁶⁶ Том приликом, најављено је да ће обе земље инвестирати у изградњу гасовода за транспорт гаса из Туркменистана у Кину преко Казахстана.

¹⁶² Оп. цит, стр. 13.

¹⁶³ Оп. цит.

¹⁶⁴ Bohnenberger-Rich Simone, *China and Kazakhstan: Economic Hierarchy, Dependency and Political Power?*, Doctoralthesis, Department of International Relations of the London School of Economics, London, March 2015, http://etheses.lse.ac.uk/3126/1/Bohnenberger-Rich_Kazakhstan_and_China.pdf, 20/03/2018, pp. 126.

¹⁶⁵ Дужина овог нафтовода је 2.798 км, а капацитет 10 милиона тона годишње. Видети и: Tang Donald, *China's Investment in Central Asian Republics*, <https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/fmso/m/fmso-monographs/194970/download>, 20/03/2018, стр. 30.

¹⁶⁶ *Kazakhstan-China Crude Oil Pipeline*, Hydrocarbons-Technology, <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/kazakhstan-china-crude-oil-pipeline/>, 20/03/2018.

По неким проценама, оваквим улагањима Кина је успела да 2011. године преузме примат који је Русија имала у енергетском сектору Казахстана.¹⁶⁷

Значајно питање у односима Кине и Казахстана представљају и граничне линије. Наиме, са распадом СССР-а, административне границе бивше државе прихваћене су као државне границе нових држава. Овом решењу се прибегло ради избегавања испољавања могућих иредентистичких захтева с обзиром на структуру становништва у пограничним пределима.¹⁶⁸ Тако је у заједничком комуникеу Кине и Казахстана, од 28. фебруара 1992. године, дата позитивна оцена последњим преговорима о разграничењу вођеним између Кине и тадашњег СССР-а. Две стране су се сагласиле да ће наставити да воде преговоре, на равноправним основама, поштујући принципе међународног права, обостране интересе и настојећи да дођу до обострано прихватљивог решења.¹⁶⁹ Преговори су били успешни будући да је први споразум о кинеско-казахстанској граници потписан 26. априла 1994. године.¹⁷⁰ Овим споразум је решено питање 1.700 км дуге границе, док је преосталих спорних 11 км, у планинском пределу, на тремећи Кине, Казахстана и Киргистана регулисано пратећим протоколом из 1994. године. На темељу потписаних споразума, у периоду 1996-2001. извршена је демаркација целе границе због које су Кина и СССР биле једно време у оружаном сукобу.¹⁷¹

Будући да је у интересу Кине одржавање стабилности на свим границама, све њене акције су усмерене ка јачању економских и дипломатских веза са њена три непосредна суседа у региону ЦА. То је

¹⁶⁷ Koch Natalie, "Kazakhstan's changing geopolitics: The resource economy and popular attitudes about China's growing regional influence", *Eurasian Geography and Economics*, Vol. 54 No. 1, February 2013, pp. 110-133, DOI: 10.1080/15387216.2013.778542, 23/03/2018.

¹⁶⁸ По неким проценама, у региону Синђанга живи 900000 Казаха.

¹⁶⁹ *China and Kazakhstan*, CCTV, <http://www.cctv.com/lm/1039/20/3.html>, 20/03/2018.

¹⁷⁰ The Agreement between the Republic of Kazakhstan and the People's Republic of China on the Kazakh-Chinese State border, April 26th, 1994, <http://mfa.gov.kz/en/content-view/delimitatsiya-i-demarkatsiya-gosudarstvennoj-granitsy>, 20/03/2018. Додатни споразуми су потписани 1997. и 1998. године (The Additional Agreement between the Republic of Kazakhstan and the People's Republic of China on the Kazakh-Chinese State border, September 24th, 1997; The Additional Agreement between the Republic of Kazakhstan and the People's Republic of China on the Kazakh-Chinese State border, July 4th, 1998)

¹⁷¹ Оп. цит.

нарочито видљиво на примеру потписивања споразума „пет нација“ (*The Five-Nation Agreement*) на чијим је основама касније створена Шангајска организација за сарадњу.¹⁷²

3.2.2.2. Узбекистан

Површина Узбекистана је 447.400 км², укупна дужина границе је 6.893 km, а граничи се са пет земаља: Авганистаном (144 км), Казахстаном (2.330 км), Киргистаном (1.314 км), Таџикистаном (1.312 км) и Туркменистаном (1.793 км).¹⁷³ На територији Узбекистана живи 29.748.859 становника, претежно Узбека. По подацима ЦИА, Узбекистанаца има 80%, Руса 5.5%, Таџика 5%, Казаха 3%, Каракалпака 2.5%, Татара 1.5% и осталих 2.5%.¹⁷⁴

Говорећи о природним богатствима Узбекистана, треба поменути значајне резерве природног гаса по којима заузима 20-то место на свету, а сем тога се истиче и по производњи памука и природног ђубрива. Ипак, економија Узбекистана се и даље развија и неопходно је спровођење реформи како би се постигао стабилан економски раст земље.

За разлику од Казаха, номадског народа без империјалне традиције, Узбеци су у региону вековима важили за „владајући народ“. Њихове династије су биле на челу емирата који су доминирали јужним делом Централне Азије.¹⁷⁵ С обзиром на седелачки начин живота већине становника данашњег Узбекистана, и постојање развијених градских средишта, тамо је и култура била на највишем степену развоја у читавом

¹⁷² Споразум пет нација се односи на медијацију Русије коју су Кина, Киргистан, Казахстан и Таџикистан прихватили одмах по распаду СССР-а, а у вези са могућношћу трансформисања административних у државне границе. Заједничко опредељење ових држава, испрва називаних 4+1, било је јачање међусобног поверења и смањење наоружања што је и озваничено потписивањем Шангајског споразума 1996. године (*The Shanghai Agreement on confidence building in the military field in the border area*). Видети: *Declaration on the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization*, eng.sectsc.org/load/193054,20/03/2018.

¹⁷³ Central Asia: Uzbekistan, CIA, The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>, 20/03/2018.

¹⁷⁴ Ибидем.

¹⁷⁵ Zabortseva Nikolayevna Yelena, “From the “forgotten region” to the “great game” region: On the development of geopolitics in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, 3 (2012), pp. 168-176, https://ac.els-cdn.com/S1879366512000085/1-s2.0-S1879366512000085-main.pdf?_tid=8010dbfd-d5fe-4b5e-8c71-60a6ca73f1f3&acdnat=1526280834_49898aa297299886b9d5b65c7c5130d8,20/03/2018.

региону. Стога је и русификација имала много мањи домет. И у доба СССР-а чак и урбани Узбеци најчешће су у кућама говорили матерњим језиком и били много оданији националној традицији него Казаси или Киргизи. Инспирисани свешћу о сопственом историјском значају, власти Узбекистана су још и пре него што се СССР распао започеле да воде релативно самосталну политику. Тим пре је администрација Ислама Каримова после проглашења независности покушала да отргне земљу од руског утицаја (како би руски културни утицај био умањен, чак је и ћирилица замењена латиницом), па чак и да заузме лидерску позицију међу државама ЦАР. Иако је постојала намера да одржи односе са Русијом на коректном нивоу, Узбекистан је углавном био незаинтересован за руске политичке, војне и економске иницијативе на постсовјетском простору, а 1999. године је иступио из Договора о колективној безбедности.¹⁷⁶ Убрзо затим је, заједно са Грузијом, Украјином, Азербејџаном и Молдавијом, створио Организација за демократију и економски развој (ГУУАМ),¹⁷⁷ која је, ако не и формално, онда свакако суштински, имала за циљ умањивање руског утицаја на простору бившег СССР-а.

У том периоду примарни циљ Узбекистана био је развијање блиских односа са САД. Прилика се указала када су САД започеле војну интервенцију у Авганистану, а Узбекистан им дозволио да на његовој територији отворе

¹⁷⁶ Оснивачки акт Договора о колективној безбедности донет је 15. маја 1992. године. Међународно правну димензију добија 1. новембра 1995. године када је регистрован у Секретаријату ОУН. Своју завршну форму и садашњи назив Организација за колективну безбедност и сарадњу има од 18. септембра 2003. године. Организација за колективну безбедност и сарадњу је добила и статус посматрача у Генералној скупштини ОУН 2. децембра 2004. године. Седиште ОДКБ је у Москви. Чланице ОДКБ-а су: Русија, Белорусија, Казахстан, Јерменија, Киргистан и Таџикистан. Поред чланица савеза ту су и земље посматрачи, Србија (од 2013) и Авганистан (такође, од 2013). Потенцијални кандидати за чланице савеза са којима се воде преговори су: Египат, Индија и Иран. У плану је и сарадња са ШОС-ом, а постоји могућност и да се ове две организације споје у једну. Видети: „Договор о колективној безбедности“ от 15 мая 1992 года, Интернет, http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=126, 25/03/2018; „Устав Организации договора о колективној безбедности“ от 7 октября 2002 года, Интернет, http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=124, 25/03/2018; Организация Объединенных Наций Свидетельство о регистрации № 41878, Интернет, http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=128, 25/03/2018.

¹⁷⁷ Организација за демократију и економски развој створена је 7. јула 2001. године у Јалти. Видети: <https://guam-organization.org/en/about-the-organization-for-democracy-and-economic-development-guam/>, 25/03/2018.

ваздухопловну базу (2001. године).¹⁷⁸ На релацији Вашингтон–Ташкент–Москва ствари су се радикално промениле пошто је узбекистанска власт угушила побуну која је избила у мају 2005. године.¹⁷⁹ Како су се САД нашле у групи земаља које су осудиле прекомерну употребу силе и кршење људских права, Влада Узбекистана им се обратила са захтевом да у наредних шест месеци затворе своју базу „Карши-Ханабад“.¹⁸⁰ Под таквим околностима, суочен са притиском од стране Запада и претњом да се унутрашња криза продуби, Узбекистан усмерава фокус ка јачању односа са Русијом. Један од предузетих корака било је напуштање ГУУАМ-а, који је тиме изгубио једно У (сада је ГУАМ) и приступање Организацији договора о колективној безбедности.¹⁸¹ Ислам Каримов је овакав потез окарактерисао логичним, будући да је Узбекистан раније, у јануару 2006. године, приступио Евроазијској економској заједници.¹⁸² те да не жели да „остане на пола пута“ с обзиром да су „ЕЕЗ и ОДКБ међусобно повезане организације“.¹⁸³

Упоредо са овим корацима, Узбекистан постаје много активнији члан ШОС, за разлику од претходног периода у којем је важио за релативно резервисаног члана.

Међутим, због уверења да је, по војној и демографској моћи лидер региона ЦА, не узимајући у обзир чињеницу да Казахстан располаже далеко већом економском моћи, Узбекистан тежи да обезбеди независну и несврстану позицију. Из тог разлога често мења и свој став о чланству у ОДКБ, те је тако, 2012. године, донео одлуку о иступању из ове

¹⁷⁸ ASIA: U.S. Military Bases in Central Asia, Council on Foreign Relations (CFR), <https://www.cfr.org/background/asia-us-military-bases-central-asia>, 25/03/2018.

¹⁷⁹ Beehner Lionel, “Severing of U.S.-Uzbek Ties Over Counterterrorism”, Council on Foreign Relations, September 30, 2005, <https://www.cfr.org/background/severing-us-uzbek-ties-over-counterterrorism>, 25/03/2018.

¹⁸⁰ Walsh Nick Paton, “Uzbekistan kicks US out of military base”, *The Guardian*, Mon 1 Aug 2005, <https://www.theguardian.com/world/2005/aug/01/usa.nickpatonwalsh>, 25/03/2018.

¹⁸¹ До приступања је дошло на самиту Организације, одржаном у Минску 23. јуна 2006. године. Видети: Socor Vladimir, “Uzbekistan accedes to Collective Security Treaty Organization”, *Eurasia Daily Monitor*, Volume 3, Issue 124, Интернет, <https://jamestown.org/program/uzbekistan-accedes-to-collective-security-treaty-organization/>, 25/03/2018.

¹⁸² О Евроазијској економској заједници више у наставку.

¹⁸³ Ибидем.

организације.¹⁸⁴ Познаваоци тврде да је оваква одлука одговор на руски предлог да се једногласно усвајају одлуке о распоређивању војних снага у треће државе, али и на притисак да се оснују Заједничке снаге за брзо дејство које би деловале у државама чланицама у случајевима унутрашњих претњи њиховој стабилности.¹⁸⁵ Претпоставка је да овакви предлози узрокују бојазан да би војне снаге ОДКБ могле нарушити суверенитет земље због чега одбија и могућност присуства страних трупа на својој територији. С друге стране, ни једног тренутка власти у Узбекистану не губе из вида чињеницу да им је, због близине Авганистана, подршка Русије неопходна.

Односи Узбекистана и Русије засновани су на Уговору о руско-узбекистанском стратешком партнерству који су, 16. јуна 2004. Године, потписали председници Каримов и Путин, а чији је пратећи документ био економски споразум, закључен на 35 година и вредан милијарду долара, о заједничким улагањима у узбекистанска налазишта природног гаса. Тим уговором „Лукоил“ је добио приступ налазиштима гаса на југу земље уз удео од 90 одсто, док је преосталих 10 задржао „Узбекнефтгас“. По проценама, очекује се да производња гаса на годишњем нивоу достигне 11 милијарди кубних метара. Оваквим поступком, Русија је успела да заокружи своје виталне интересе у тој, уз Казахстан најбитнијој, земљи ЦАР, у којој и даље живи велика руска мањина (око милион Руса, тј. пет одсто становника земље, односно око 15 одсто русофонске популације) и уведе је у свој „клуб“.

Иако је узбекистанска влада пристала на овај аранжман, у јавности је присутно незадовољство због таквог договора и поред тога што је реч о значајним инвестицијама. Главни разлог за незадовољство је препуштање стратешки битних налазишта и довођење домаће компаније у неповољан положај.

Међутим, без обзира на присутно незадовољство, чињеница је да је обим трговинске разменеу сталном успону. По званичним подацима, у

¹⁸⁴ ZargadaMargianna, „Uzbekistan’scontroversial and challenging withdrawal from theCSTO“, *Foreign Policy, Defence & Security*, Vol. 2, January 2013, Institute of International Relations (IIR) Center of Russia, Eurasia & Southeastern Europe (CERESE), pp. 7-11, http://www.academia.edu/4058733/Uzbekistan_s_challenging_withdrawal_from_the_CSTO, 25/03/2018.

¹⁸⁵Оп. цит, стр. 7.

2004. години обим је износио 1.6 милијарди долара, 2005. је прешао износ од две милијарде, а годину дана касније достигао три милијарде долара.¹⁸⁶ Прошле, 2017. године, обим размене достигао је 28 милијарди долара што је чак за 25 одсто више него у 2016. години.¹⁸⁷ Подаци говоре и да је у Узбекистану присутно око 900 руских предузећа, док у Руској Федерацији ради око 600 узбекистанских. Највећи инвестициони пројекат у 2017. години било је улагање у Кандим, постројење за прераду гаса, али су подједнако значајни и договори о заједничким улагањима у индустрији пољопривредних машина и производњи камиона.¹⁸⁸

Унапређењу економских односа знатно је допринела одлука Русије, 2014. године, да Узбекистану отпише дуг од 890 милиона долара (тај дуг није био сервисан још од 1998. године) као део договора о продубљивању економских односа између две земље.¹⁸⁹

Односи Узбекистана и Кине су у успону од почетка 2000-их, односно од времена када Кина почиње да испољава растући интерес за регион ЦА. У првом реду, разговарало се о унапређењу стабилности и очувању мира у региону. С тим у вези је потписан и споразум између две земље којим су регулисана питања безбедности.¹⁹⁰

Када је реч о кинеској мекој моћи, главна полуга њеног јачања је присуство Конфучијевог института у Узбекистану од 2005. године.¹⁹¹ У сфери економије, кинеске инвестиције су углавном пласиране у енергетском и транспортном сектору што и одговара циљевима иницијативе „Појаса и пута“.

¹⁸⁶ Blagov Sergei, „Russian economic ties with Uzbekistan hit turbulence“, Eurasia Daily Monitor, Volume 4, Issue 47, <https://jamestown.org/program/russian-economic-ties-with-uzbekistan-hit-turbulence/>, 25/03/2018.

¹⁸⁷ „Uzbekistan, Russia see rise in trade turnover“, *Azernews*, 28 December 2017, <https://www.azernews.az/region/124734.html>, 05/01/2018.

¹⁸⁸ Оп. цит.

¹⁸⁹ „Russia writes off \$890 million debt to Uzbekistan“, *Associated Press*, 10 December 2014, <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2868786/Russia-writes-860-million-debt-Uzbekistan.html>, 05/01/2018.

¹⁹⁰ Öğütcü Nur Özge, „China’s Increasing Interest in Uzbekistan“, Center For Eurasian Studies (AVİM), Analysis No. 2017/10. February 2117, <http://avim.org.tr/en/Pdf/Analiz/315,05/01/2018>.

¹⁹¹ Оп. цит.

Прва улагања била су у секторима експлоатације нафте, гаса и уранијума и од 2002. године до данас овај сектор није изгубио на значају, укупне инвестиције износе преко 20 милијарди долара.¹⁹² Тако су изграђена чак три гасовода укупног капацитета од 10 милијарди кубних метара гаса годишње. Значајна су и улагања у инфраструктурну мрежу. Један од примера је железничка пруга Пап-Ангрен, укупне дужине 123 км и вредности пројекта 1.9 милијарде долара, делом финансираног од кинеске Ексим банке.¹⁹³

Прошлу, 2017. Годину, обележио је споразум постигнут у области хидроенергетике вредности од 2.6 милијарди долара, док је кинеска влада дала сагласност и за додатни инвестициони план од 878 милиона долара, од чега 489 милиона или 55 одсто директних инвестиција, а 44.3 одсто кредита.¹⁹⁴

Оваква улагања су довела до тога да Кина 2015. године одузме Русији статус најзначајнијег спољнотрговинског партнера Узбекистана са обимом од 3.25 милијарди долара наспрам руских 2.7 милијарди долара.¹⁹⁵

3.2.2.3. Туркменистан

Туркменистан заузима територију од 488.100 км², дужина укупне границе је 4.158 км. Граничи се са Авганистаном (804 км), Ираном (1.148 км), Казахстаном (413 км) и Узбекистаном (1.793 км).¹⁹⁶ Популација Туркменистана броји 5.351.277 становника, од чега претежно туркменског порекла 85%, Узбека 5%, Руса 4% и осталих 6%.

Природна богатства Туркменистана су петролеј, природни гас и со. С обзиром на чињеницу да је велика површина земље под пустињом, пољопривреда је добро развијена и највише се производе памук, који се претежно извози, и пшеница која је за унутрашњу употребу. Резерве

¹⁹² Оп. цит.

¹⁹³ "Uzbek President in China to Sign \$20 Billion in Agreements, Talk Security", Radio Free Europe, May 10, 2017, <https://www.rferl.org/a/uzbekistan-president-china-visit/28480763.html>, 05/01/2018.

¹⁹⁴ "Uzbekistan and China discussed the opportunities for partnership in the sphere of energy", Hydropower, Caspian and Central Asia, 8 September 2017, <https://www.hydropowercongress.com/en/news/uzbekistan-china-discussed-opportunities-partnership-sphere-energy/>, 05/01/2018.

¹⁹⁵ Öğütçü Nur Özge, „China’s Increasing Interest in Uzbekistan“, оп. цит.

¹⁹⁶ Central Asia: Turkmenistan, CIA, The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>, 05/01/2018.

природног гаса праве базу, извор су енергетске стабилности и значајан фактор обезбеђивања стабилног прилива од извоза. Међутим, то је могуће само када је кретање цене природног гаса на светском тржишту стабилно, сваки поремећај се одражава на економију Туркменистана чији су главни проблеми изолационистичка политика и корупција.

Печат политичкој слици Туркменистана дао је Сапармурат Нијазов, чија је владавина по свим параметрима била толико централизована да би се, без претеривања, могла карактерисати као диктаторска.

Сапармурат Нијазов је, по распаду СССР-а, „прогурао“ усвајање Устава који му је омогућио концентрацију власти а, након самопроглашења за Туркменбашу (вођу Туркмена), и грађење каријере доживотног председника који је настојао да своју „величину“ пројектује и на међународну политику земље.¹⁹⁷ Донекле угледајући се на Тита, настојао је да води политику невезивања ни за једну силу. У томе је успевао највише захваљујући огромном гасном и нафтном богатству ове слабо насељене земље. У својој жељи да доследно спроводи политику неутралности, Туркменистан није приступио ни једној регионалној организацији изузев Заједници независних држава (ЗНД).¹⁹⁸

У односима са Русијом, без обзира на чињеницу што целокупан извоз гаса иде преко мреже гасовода на њеној територији, није градио чвршће политичке везе и није постао члан ниједне проруске регионалне организације изузев ЗНД. Но, за разлику од Узбекистана био је и принципијелан. Није тежио ни успостављању савезничких односа са Вашингтоном. Међутим, ситуација је почела да се мења након што је започета „наранџаста“ фаза америчке политике на просторима бившег СССР-а. И док је Узбекистан, који је међу првима био на удару, отпочео приближавање

¹⁹⁷ „Конституција Туркменистана“, Меджлис Туркменистана (Парламент), <http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner/turqmenistan.pdf>, 25/03/2018.

¹⁹⁸ Заједница независних држава (Содружество Независимых Государств – СНГ) основана је 8.12.1991. године од стране Белорусије, Украјине и Руске Федерације. Две недеље касније приступиле су и Република Азербејџан, Република Јерменија, Република Казахстан, Киргистан, Молдавија, Таџикистан, Туркменистан и Узбекистан, а 1993. приступила је и Грузија. ЗНД је створена као организација која бившим совјетским републикама омогућава сарадњу у различитим областима спољне и унутрашње политике. Видети: „О Содружестве Независимых Государств“, Исполком СНГ, <http://cis.minsk.by/page.php?id=174>, 25/03/2017.

Москви, лидер Туркменистана, у страху за своју власт, покушавао је да нађе излаз политиком која се кретала између покушаја да „купи“ америчко поверење и одласка у изолационизам. Последица тога је напуштање ЗНД,¹⁹⁹ дистанцирање од држава региона и других регионалних и међународних организација. Такав став је резултат сталних страхова Нијазова да би спољни фактор могао да га сруши са власти, будући да се изнутра то није могло догодити због непостојања опозиције.

Изненадна смрт Сапамурата Нијазова, 21.12.2006. године, створила је прилику за развој земље и напуштање политике изолационизма. Након његове смрти, председник постаје Курбанкули Бердимухамедов, који започиње политику отварања, модернизације и умерене демократизације земље. Иако се држећи политике неутралности, Бердимухамедов почиње да се приближава Москви. Међутим, то није једина промена у спољној политици. У првој години свог мандата, нови председник је посетио све значајне центре моћи, Њујорк, Брисел, Москву и Техеран, док су у Ашгабату његови гости били председници Турске, Русије и Кине. Представници Туркменистана почињу да присуствују, у својству посматрача, и састанцима регионалних организација. Очекивано, Туркменистан се враћа и у чланство ЗНД.

У односима према Русији долази до отварања енергетског сектора за руска улагања. Закључивањем стратешког гасног партнерства са Русијом, администрација новог председника договорила је са Москвом велика улагања у модернизацију постојећег система гасовода, чиме су дуготрајно обезбеђени руски интереси у тој земљи, најбогатијој гасом у региону.²⁰⁰ Сем тога, у експлоатацији главних гасних налазишта највећи удео имају руске компаније, док се око 90 одсто туркменистанског гаса дистрибуира преко руског система гасовода, а 10 одсто преузима Иран.

¹⁹⁹ Туркменистан је иступио из сталног чланства 26. августа 2006. године, а након смрти Нијазова се враћа у чланство.

²⁰⁰ Overland Indra, Oslo/Tromsø, "Natural Gas and Russia-Turkmenistan Relations", Russian Analytical Digest 56/09, <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-56-9-13.pdf>, 20/03/2018.

Туркменистан, ипак, показује жељу да смањисвоју зависност од Русије повезивањем са Кином. Наиме, након прве посете новог председника Пекингу, почињу радови на изградњи 7.000 км дугог гасовода до Кине, преко Узбекистана и Казахстана. Овај гасовод је почео са радом децембра 2009. године, а Кина се обавезала да ће до 2011. куповати уговорених 30 милијарди кубних метара на годишњем нивоу.²⁰¹ Овиме је влада Туркменистана успешно проширила своје пројекте експлоатације и испоруке гаса и, у крајњој линији, остварила план да диверзификује своје путеве извоза гаса изван руске мреже гасовода. Испоруке гаса су расле на очекиваном нивоу, тако да је у 2016. години Кина из Туркменистана увозила природни гас у висини 77 одсто својих потреба за овим енергентом.²⁰² Исте године Русија и Иран су обуставили куповину гаса из Туркменистана, чиме је Кина постала једини купац.²⁰³ По прорачунима Међународне агенције за енергетику, потребе Кине ће до 2022. године расти на годишњем нивоу по 8.7 одсто.²⁰⁴ Полазећи од те чињенице, разумљиво је зашто су кинеске инвестиције у енергетском сектору земаља ЦА доминантне.

3.2.2.4. Киргистан

Киргистан се простире на територији од 199.951 км², дужина границе је 4.573 км, а земље са којима се граничи су Кина (1.063), Казахстан (1.212), Таџикистан (984) и Узбекистан (1.314). На овој територији живи 5.789.122 становника, од чега Киргиза 73.2%, Узбека 14.6%, Руса 5.8%, Дангана 1.1%, осталих 5.3% (укључујући Ујгуре, Таџике, Турке, Казахе, Татаре, Украјинце, Корејце, Немце).²⁰⁵

²⁰¹ Pomfret Richard, "Turkmenistan's Relations with Russia", Russian Analytical Digest 71/10, <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-71-10-13.pdf>, 20/03/2018.

²⁰² Sands Gary, "China Striving to Boost Energy Imports from Turkmenistan", *Eurasianet*, Nov 24, 2017, <https://eurasianet.org/s/china-striving-to-boost-energy-imports-from-turkmenistan>, 05/01/2018.

²⁰³ Iran-Turkmenistan gas dispute "China's trump card", Mehr News Agency, <https://en.mehrnews.com/news/132118/Iran-Turkmenistan-gas-dispute-China-s-trump-card>, 20/03/2018.

²⁰⁴ Sands Gary, "China Striving to Boost Energy Imports from Turkmenistan", оп. цит.

²⁰⁵ Central Asia: Kyrgyzstan, CIA, The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>, 20/03/2018.

Када је реч о природним богатствима, Киргистан је земља огромних хидропотенцијала, богата златом и ретким металима.

Киргизи су народ сличне традиционалне културе као и Казаси. Трансформација њиховог друштва из номадског у седелачко одвијала се под влашћу Москве. Отуда су лако прихватили много тога из домена руске цивилизације. Велики део градског киригиског становништва, поготово на северу земље, и данас користи руски као основни језик.²⁰⁶ Знање киргиског језика је – иако га многи Киргизи, као и Казаси, који говоре руски, формално наводе као матерњи – често врло рудиментарно.

Ситуација је битно другачија на југу земље, где је руска популација малобројна, а осећа се велики утицај узбекистанске и таџикистанске културе. Без залиха курентних природних ресурса, као што су гас и нафта, оптерећен транзиционим тешкоћама, а у сваком погледу упућен на Русију, Киргистан није ни покушавао да води балансирану спољну политику као Казахстан. Уосталом, Киргистан се не граничи са Русијом, и нема страхове од одвајања дела територије са руском популацијом тако да не постоји страх од превеликог утицаја Русије који би могао да угрози суверенитет земље који је, са друге стране, без руске подршке тешко одржив.

Сиромашна земља оптерећена бројним проблемима лако би постала плен држава које желе да загосподаре регионом. Уз страх од Вашингтона, у Киргизији је присутан страх и од Пекинга и Астане. Руски политички, војни и економски утицај, од распада СССР-а до данас, у континуитету преовлађује у Киргизији. Статус руске мањине је добар (иако Руса има око 5%, процењује се да је удео русофонске популације око 30%).²⁰⁷ На име дуга према Русији руске компаније су преузеле контролу над стратешким секторима киргистанске привреде, укључујући и енергопривреду која има велике потенцијале. Ништа се није променило ни пошто је опозиција, која је имала упориште на југу,

²⁰⁶ Руски језик од 2001. године има статус службеног језика.

²⁰⁷ "Kyrgyzstan", World Directory of Minorities and Indigenous Peoples, <http://minorityrights.org/country/kyrgyzstan/>, 05/01/2018.

током локалне „револуције лала“ дошла на власт.²⁰⁸ Опозициони лидери, иако су неки од њих имали блиске везе са САД, по преузимању власти су се брзо преоријентисали на Русију. Најбоља илустрација тежње да се односи са Москвом негују, али, истовремено, и о жељи да се омогући потпуно укључивање руске мањине у политички живот земље, је чињеница што је, у периоду 2007–2009. године премијер Киргистана био Рус, Игор Чудинов. Киргистан је веома посвећени члан свих регионалних организација иза којих стоји Русија, као и ШОС-а, где доследно следи руску политику.

Једину „савезничку“ спону коју је имао са САД, Бикшек је одлучио да пресече 2014. године.²⁰⁹ Наиме, у доба америчке интервенције против талибанских власти у Авганистану, а у договору са Москвом која је желела да се по регион ЦА потенцијално опасан режим обори, Киргистан је допустио Вашингтону да на његовој територији отвори ваздухопловну базу („Манас“).²¹⁰ Русија се у то време није противила привременом америчком војном присуству у Киргистану који је, за разлику од Узбекистана, уживао њено поверење. Ипак, ради баланса, недалеко од америчке базе успостављена је руска база.²¹¹ Међутим, откад је услед америчке политике ширења Северноатлантске алијансе на исток дошло до затезања односа са Русијом, њој успостављени војни баланс у Киргистану више није био по вољи, а и локално становништво и власти биле су револтиране бахатим понашањем америчког особља. Отуда, пошто се договорио са Москвом о материјалној компензацији услед губитака прихода на име америчког изнајмљивања базе, Бишкек је донео олуку да она буде затворена, односно да амерички војници у року од 180 дана морају да напусте Киргизију. Манас је,

²⁰⁸ OlcottBrill Martha, “Kyrgyzstan’s ‘Tulip Revolution’”, March 28, 2005, The Carnegie Endowment for International Peace, <http://carnegieendowment.org/2005/03/28/kyrgyzstan-s-tulip-revolution-pub-16710>, 05/01/2018.

²⁰⁹ Akhilesh Pillalamarri, “The United States Just Closed Its Last Base in Central Asia”, *The Diplomat*, June 10, 2014, <https://thediplomat.com/2014/06/the-united-states-just-closed-its-last-base-in-central-asia/>, 05/01/2018.

²¹⁰ “Manas Air Base and the U.S.Military in Kyrgyzstan”, Kyrgyzstan - Government, Infrastructure, Economics in Kyrgyzstan, *Facts and Details*, http://factsanddetails.com/central-asia/Kyrgyzstan/sub8_5d/entry-4793.html, 05/01/2018.

²¹¹ Русија је, током 2003. године, поново отворила своју ваздушну базу Кант која је, на 20 км од Бишкека, први пут отворена 1941. године. O’Flynn Kevin, “Russia opens air base to shore up Asia influence”, *The Guardian*, 24 Oct 2003, <https://www.theguardian.com/world/2003/oct/24/russia>, 05/01/2018.

по одласку Американаца, а уз руску подршку, трансформисан у цивилни аеродром.²¹²

Што се тиче националних опредељења Киргистана и спољнополитичке оријентације, у првом плану су безбедносна, енергетска, економска и политичка сарадња са Москвом. Сарадња са Русијом је од виталног значаја за опстанак владе, с обзиром да је Киргистан политичка слаба држава без значајних енергетских ресурса. Из истог разлога, ова земља велику пажњу такође поклања сарадњи у оквиру ОДКБ, као и регионалној евроазијској политичко-економској организацији, ШОС.

Током 2014. године руска компанија „Росњефт“ купила је две киргиске компаније које се баве дистрибуцијом горива. Тако Росњефт је стекао 50 одсто удела у *Бишкекская Нефтианаиа Компанииа* и исто толико у *ИНТЕК*-у. Такође је потписан и меморандум којим је предвиђено да Росњефт купи 51 одсто аеродрома Манас уз додатну инвестицију од милијарду долара.²¹³

Са друге стране, Кина се труди да својим инвестицијама умањи киргистанску зависност од увоза руских енергената. Из тог разлога Кина је саградила 200 милиона долара вредну рафинерију на северу земље, у Карабалти. Капацитет ове рафинерије је 600.000 тона што одговара половини годишњих потреба Киргистана за овим енергентом чиме се аутоматски значајно смањује зависност од Русије.²¹⁴ Међутим, с обзиром на поменуте инвестиције „Росњефта“, за сада и Русија и Кина имају једнаке позиције.

3.2.2.5. Таџикистан

Таџикистан се простире на површини од 144.100 км², има укупну дужину границе од 4.130 км и граничи се са Авганистаном (1.357 км), Кином (477 км), Киргистаном (984 км) и Узбекистаном (1.312 км). На територији

²¹² „РусипотискујуАмериканце“, Васељенска ТВ, 22. септембра 2012, <http://www.vaseljenska.com/vesti/rusi-potiskuju-amerikance/05/01/2018>.

²¹³ Jarosiewicz Aleksandra, Lang Józef, „Russian investments in Kyrgyzstan“, The Centre for Eastern Studies (OSW), 26/02/2014, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-02-26/russian-investments-kyrgyzstan,05/01/2018>.

²¹⁴ Оп. цит.

Таџикистана живи 8.468.555 становника, од чега Таџика 84.3%, Узбека 13.8% и осталих 2% (укључујући Киргизе, Русе, Туркмене, Татаре и Арапе).²¹⁵

Економија Таџикистана је неразвијена, земља је сиромашна и велики број становника је напушта у потрази за радним местима у иностранству.

Пошто је стекао независност, Таџикистан се нашао у вртлогу грађанског рата.²¹⁶ Занимљиво је да у Авганистану живи знатно више Таџика него у матичној држави (за разлику од осталих народа Централне Азије, који спадају у турску групу, Таџици припадају иранској групи индоевропске породице народа). Отуда, чим је нестала гвоздена баријера, и два дела истог народа ступила у ближи контакт, Таџикистан је био захваћен пламеном који је већ деценијама беснео иза његове, 1.300 км дуге, границе са Авганистаном. Није се ту радило само о мешању авганистанских сународника, већ и о лошем примеру који је учинио да експлодирају нарасте страсти у вези са надметањем за власт, пошто је у нестабилном подручју нестала врховна власт Москве, и ослабио њен капацитет да арбитрира међу локалним клановима.

Русија, свесна какву би опасност представљало ширење сукоба по читавој Централној Азији, морала је војно да интервенише без обзира на све тешкоће у којима се нашао и губитак воље да води радикалну политику. Настојала је да политички и економски подржи локалне снаге које су биле секуларно, проруски настројене, а оружјем да заштити јужне границе Таџикистана, односно спречи мешање авганистанских милиција у тамошњи сукоб.²¹⁷ Постепено се ситуација у Таџикистану политички стабилизовала. Но, руске трупе, и то релативно бројне, и даље су распоређене дуж границе са Авганистаном. Шверц оружја, трговина људима и милитантни исламисти разлог су њиховог присуства. У интересу Русије, али и целог региона, односно држава чланица ОДКБ-а, је држање ризика на мнимуму.

²¹⁵ Central Asia: Tajikistan, CIA, The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>, 20/03/2018.

²¹⁶ Грађански рат у Таџикистану је вођен од 1992-1997. године.

²¹⁷ Gleason Gregory, "Why Russia is in Tajikistan", *Comparative Strategy*, January 2001, pp. 77-89, https://www.researchgate.net/publication/242258523_Why_Russia_is_in_Tajikistan, 05/01/2018.

Руско присуство у Таџикистану није само војно. Између две земље постоје и значајне економске и културне везе. У Таџикистану, према неким проценама, има пола милиона русофонског становништва. Што се економских прилика тиче, руски капитал је присутан у перспективном електроенергетском сектору, укључујући и хидроенергетику, али и у другим, мање профитабилним областима, како би у Таџикистану колико-толико биле консолидоване привредне прилике. Од 2009. године у Таџикистану ради хидроелектрана у којој је удео Таџикистана је 25 одсто, док државни „Росатом“ има 60.13 одсто, а РАОУЕС, фирма са приватним капиталом, 14.87 одсто. У овој електрани се годишње произведе 2.7 милијарди kWh који тај пројекат чине најзначајнијим у овој области.

Русија је у 2016. години имала статус главног страног инвеститора са уложених више од 1.7 милијарде долара од чега 50 одсто представља директне инвестиције. „Гаспром“ је главни корисник гасних и нафтних поља у Таџикистану и годишње инвестира 30 милиона долара. Међутим, обим размене од око милијарде долара у 2016. години није био довољан да Русија задржи статус главног спољнотрговинског партнера Таџикистана.²¹⁸

Кина је, реализујући иницијативу „Појаса и пута“, појачала и своја улагања у Таџикистан. Тако је у 2015. години уложила 273 милиона долара што одговара величини од 58 одсто укупних инвестиција у овој земљи. Већ у октобру 2016. године кинеска улагања су премашила милијарду долара и угрозила позицију Русије. Убрзо је Кина постала и „власник“ спољног дуга Таџикистана, а током 2017. године најавила и нову инвестицију, у фабрику алуминијума вредности 1.6 милијарде долара.

Кинеска улагања у Таџикистану могу се објаснити и војно-политичким разлозима с обзиром на опасност која прети из Авганистана, не само Таџикистану, већ и кинеском региону са значајним бројем муслиманског становништва. Иако Таџикистан има блиску сарадњу са Москвом и високо вреднује ОДКБ и ШОС, подржава намеру кинеску намеру да ојача и своје војно присуство. Наиме, намера је Кине нда изгради своју базу на граници

²¹⁸ “Tajik-Russian cooperation discussed in Dushanbe”, *Asia-Plus*, February 14, 2017, <https://asiaplustj.info/en/news/tajikistan/politics/20170214/236646,05/01/2018>.

Таџикистана и Авганистана како би могла да обезбеди извршење антитерористичких операција уколико се за њима укаже потреба.²¹⁹

Од свих наведених изазова, највећи изазов, а истовремено и тест за развој будућих односа Русије и Кине, представља управо регион Централне Азије.

Неспорно је да се ставови Русије и Кине поклапају у односу на бројна геополитичка питања, као што су ширење НАТО и јачање његовог утицаја, америчко присуство у региону, и да, у том смислу, две земље успешно сарађују. Међутим, исто тако се опажају се и извесне разлике које би ту сарадњу могле да отежају. Ради се о разликама подједнако геополитичке, регионалне и билатералне природе, разликама чији су заједнички именовани енергенти. У случају немогућности налажења баланса интереса Русије и Кине у овом региону, стратешко партнерство би било немогуће очувати.

²¹⁹ Kucera Joshua, „China Building Military Base on Afghan-Tajik Border“, *Eurasianet*, January 7, 2018, <https://eurasianet.org/s/report-china-building-military-base-on-afghan-tajik-border>, 10/01/2018.

4. САРАДЊА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ

На основу потписаног Уговора о добросуседству, пријатељству и сарадњи, познатијег као Споразум о стратешком партнерству, сарадња Руске Федерације и Народне Републике Кине убрзано се развија у свим њиме дефинисаним областима. Спровођењем тог споразума унапређују се билатерални односи две земље и стварају услови за подизање квалитета живота њиховог становништва. Сем тога, потврђује се подршка Руске Федерације територијалној целовитости Народне Републике Кине, без обзира на континуиране покушаје проблематизације питања Тајвана, Хонгконга, Макаа и Тибета. За Русију је влада у Пекингу једина легитимна влада коју она признаје на целој територији Кине, без обзира на чињеницу што, у неким деловима, постоје различити економски системи који уживају изванредан степен аутономије.²²⁰

4.1. Економска и трговинска сарадња

Економска и трговинска сарадња важе за једну од најзначајних области сарадње будући да њихова реализација доприноси напретку и развоју сваке земље. С друге стране, реч је о области у којој се договори најлакше могу постићи због увек присутног интереса и могућности за стицање вишеструких добити.

Када је реч о Русији и Кини и њиховом развоју односа у овој сфери, он се постепено покреће током деведесетих година прошлог века, а са Споразумом о стратешком партнерству почиње да се убрзава.

По доступним подацима, први значајан скок у обиму трговинске размене између Русије и Кине се догодио 2011. године, када је дошло до

²²⁰ Због постојања ових различитих система се често за Кину каже „једна земља, два система“. Ова синтагма је, у ствари, научни концепт коју су осмислиле КП Кине и кинеска влада као метод за поновно уједињење Кине и решавање питања Тајвана, Хонг Конга и Макаа. Основ овог концепта је такав да је, под премисом поновног националног уједињења, у копненом делу Кине социјалистичко уређење, док су на Тајвану, Хонг Конгу и Макау задржани њихови оригинални капиталистички системи уз висок степен аутономије. Иначе је Кина суверенитет над Хонг Конгом повратила 1997. године, над Макаоом 1999. али је овај концепт и даље остао у примени.

увећања од скоро 14 пута (од 5.72 милијарди долара на 79.3 милијарди) у односу на деведесете.²²¹ На пољу инвестиција такође је забележен раст, и то са 100 милиона долара кинеских инвестиција у Русији на 2.6 милијарде, док су руске у Кини порасле са 220 милиона на скоро милијарду долара.²²² Важно је напоменути да је избијање светске финансијске кризе 2009. године имало негативан утицај, те неминовно довело до пада обима трговинске размене. Тако је у 2009. години дошло до пада од 31.8 одсто у односу на претходну, 2008. годину.²²³

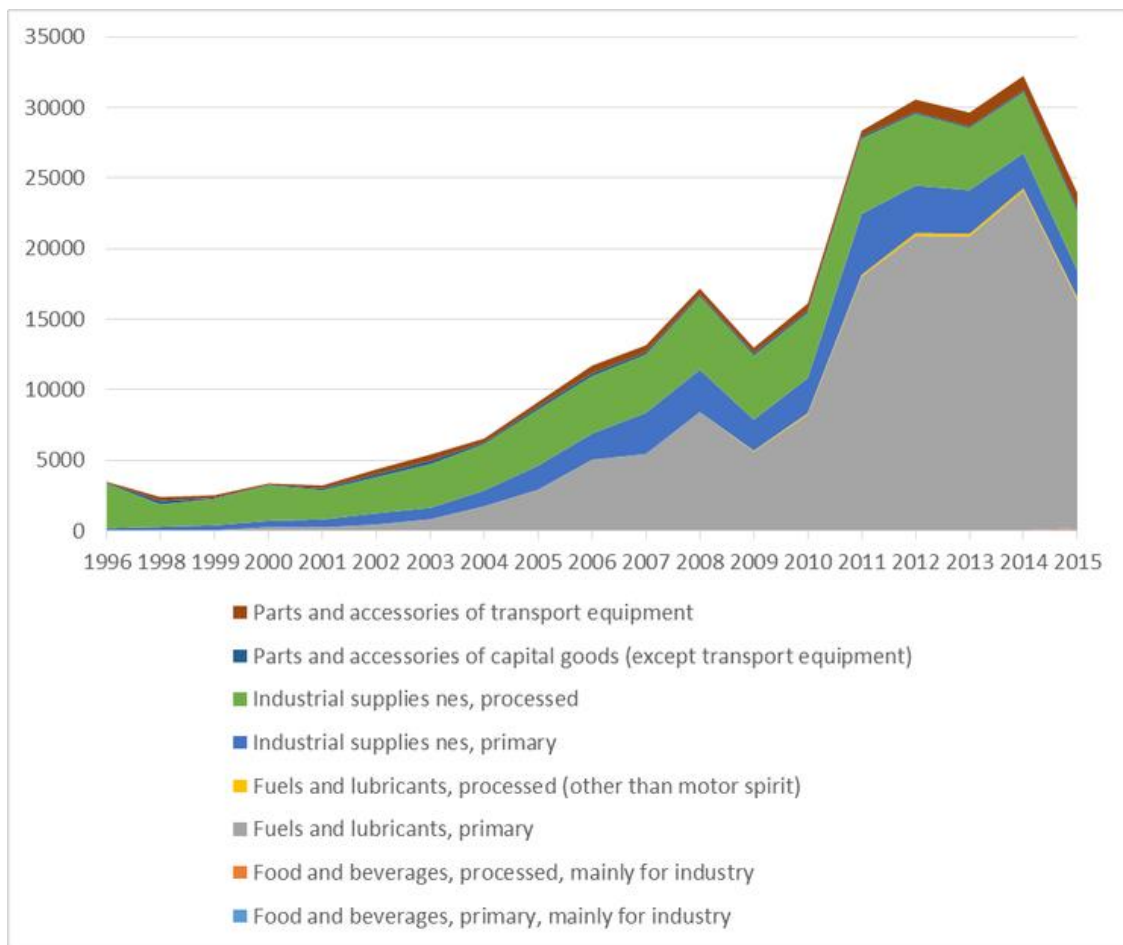
Када је реч о структури робе, Кина је у Русију извозила углавном пољопривредне производе, машине и опрему, док су окосницу руског извоза у Кину чинили енергенти, било као сировине, било као готови производи.

²²¹ „General Administration of Customs People’s Republic of China“, China Customs Statistic Details, <http://english.customs.gov.cn/newsroom/statisticsdetail/4728765b-001b-4a5b-b3cf-3c904bd38782>, 02/02/2018.

²²² „China in Focus: Lessons and Challenges 2012“, OECD, <http://www.oecd.org/china/50011051.pdf>, 02/02/2018.

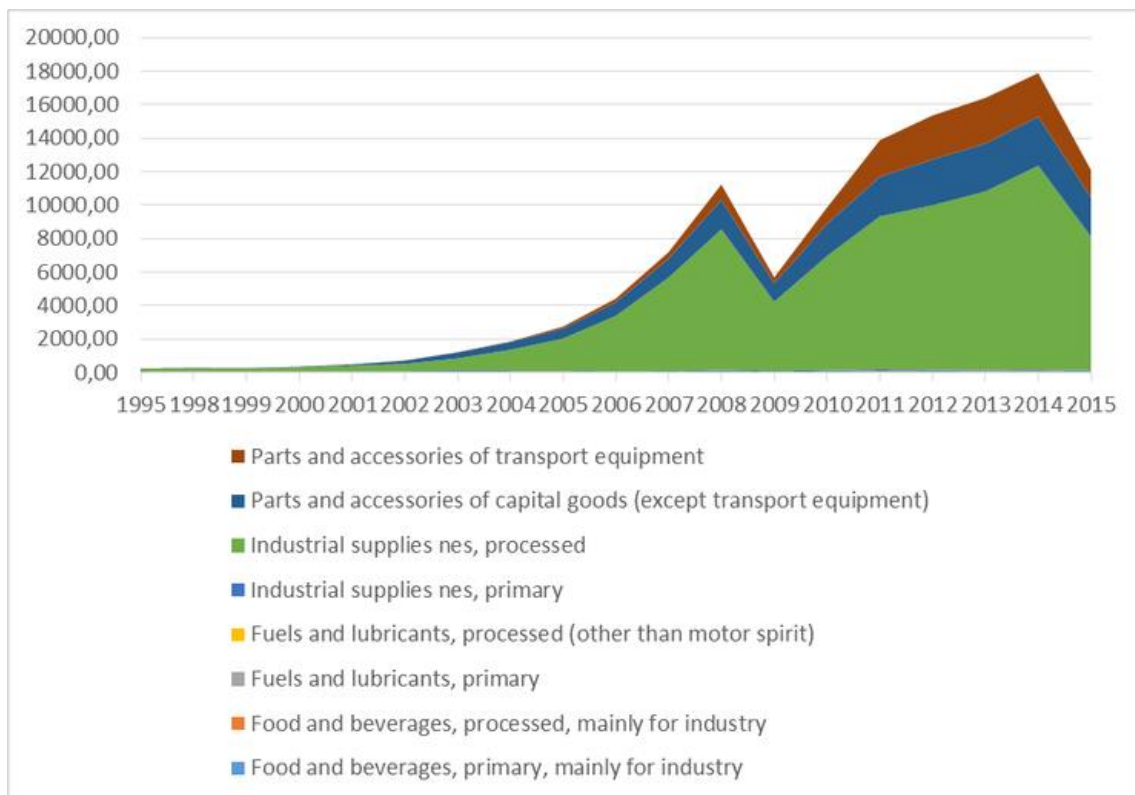
²²³ „General Administration of Customs People’s Republic of China“, China Customs Statistic Details, оп.цит.

Графикон бр. 2: Преглед структуре извоза Русије у Кину
у периоду 1996–2015. године у милионима долара

Извор: Emerging Economies, <https://emergingecon.wordpress.com/2016/06/11/russia-china-intermediate-trade-in-1995-2015-detailed-structure/>

Графикон бр. 3: Преглед структуре извоза Кине у Русију
у периоду 1995-2015. године у милионима долара.

Извор: Emerging Economies, <https://emergingecon.wordpress.com/2016/06/11/russia-china-intermediate-trade-in-1995-2015-detailed-structure/>, 22/01/2018.

И у периоду после 2015.године трговинска размена између Русије и Кине наставила је тренд константног раста и то по стопи од око 20 одсто годишње. У 2016. обим размене је био 69.5 милијарди долара, док је у 2017. години достигао 84.07 милијарди. Пројекције за 2018. годину износе 80 милијарди, а за 2020. чак 200 милијарди долара.²²⁴

Када је реч о кинеском извозу у Русију, његова годишња стопа раста је око 14.8 одсто и, у 2017. години, износио је 42.88 милијарди долара. Са друге стране, увоз робе из Русије је увећан за око 28 одсто, односно премашио је 40 милијарди.²²⁵

²²⁴ "Russia's Trade With China Up 22%", *The Moscow Times*, Oct. 17 2017, <https://themoscowtimes.com/articles/russias-trade-with-china-up-22-to-59285>, 22/02/2018.

²²⁵ „Russia-China trade volume exceeds expectations, hitting \$84bn“, RT, published time: 12 Jan, 2018 10:49, <https://www.rt.com/business/415692-russia-china-trade-turnover/>, 22/01/2018.

Постигнутим резултатима задовољни су политички врхови обе земље. Тако је приликом посете Пекингу, новембра 2017. године, руски председник, Владимир Путин, изразио задовољство „видљивим резултатима“ који „...одражавају ниво достигнутог стратешког партнерства“.²²⁶ Међутим, узимајући у обзир да се сарадња и даље може унапређивати, као и проналасити нови модалитети, подсетио је да су, у мају 2017, Русија и Кина основале заједнички фонд од 68 милијарди јуана (преко 10 милијарди долара) намењен даљем развоју трговине, инвестиција и научне сарадње. Сем ове мере, обе земље разматрају увођење нових преференцијалних аранжмана како би се повећала употреба рубље и јуана у међусобним трансакцијама.

До сада пласиране инвестиције су углавном везане за велике инфраструктурне пројекте међу којима предњаче улагања у изградњу гасовода и постројења за прераду сирових енергената. Примери таквих инвестиционих пројеката су изградња сибирског гасовода и постројење на полуострву Јамал, на руском Арктику.

Сибирски гасовод, *Моћ Сибира (Сила Сибири)*, дужине 3.000 км је „Гаспромова“ инвестиција вредности 55 милијарди долара. То је први гасовод који ће повезати директно Русију и Кину, највећег светског произвођача гаса и највећег светског потрошача, икоји би, по плану, требало да почне са радом децембра 2019.године. Ова инвестиција је део уговора о 30-годишњем снабдевању Кине руским гасом у количини од преко 1.15tn кубних метара гаса и вредности од 400 милијарди долара.²²⁷ Планирана је и изградња другог крака гасовода који ће ићи до Монголије и Казахстана како би се могао користити и за транспорт гаса у земље Европе, али и друге делове Кине, односно унутрашњу Кину и западне провинције.

²²⁶ Оп. цит.

²²⁷ „Gazprom confident of \$400bn Chinese gas supply“, *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/623c7396-60cc-11e7-91a7-502f7ee26895>, 22/01/2018.

Слика 2: Сибирски гасовод, Моћ Сибира

Извор: <https://www.rferl.org/a/russia-gazprom-start-supplying-gas-china-power-siberia-pipeline-december-2019/28596838.html.ft.com/content/623c7396-60cc-11e7-91a7-502f7ee26895>, 25/03/2018.

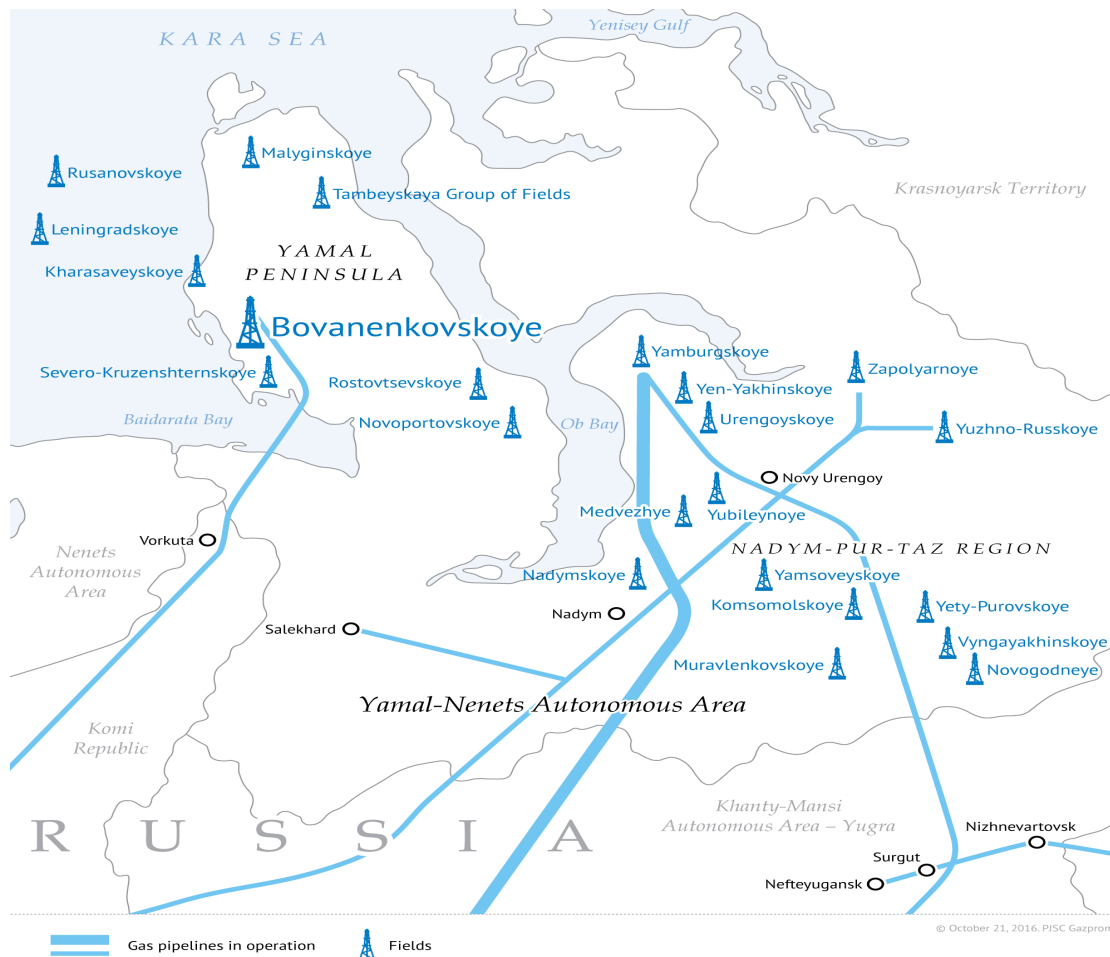
Гасно постројење Јамал представља највећи заједнички економски пројекат Русије и Кине покренут 8. децембра 2017. године.²²⁸ Из овог постројења, укупног капацитета од 5.5 милиона тона годишње, са богатог руског Арктика, Кина ће се на годишњем нивоу, снабдевати са четири милиона тона течног гаса.²²⁹

Пројекат је значајан још и зато што представља први завршени прекоморски пројекат након покретања иницијативе *Појас и пут*, односно његов поларни крак, али и због тога што ће омогућити Кини значајније снабдевање чистим енергентима који ће, у крајњој линији, довести до

²²⁸ „Yamal, Largest China-Russia Cooperative Project, Now Supplies China With Arctic LNG“, *Yicai global*, <https://www.yicai.com/news/yamal-largest-china-russia-cooperative-project-now-supplies-china-arctic-lng>, 22/01/2018.

²²⁹ Према проценама, резерве течног гаса на Јамалу износе 1.3 трилиона кубних метара. Оп. цит.

спровођења једног од закључака 18. Конгреса КП Кине о подизању квалитета животне средине и изградњи „лепше Кине“.²³⁰

Слика 3: Гаспромово постројење на полуострву Јамал: „Мегапројекат Јамал“

Извор: <http://www.gazprom.com/about/production/projects/mega-yamal/>, 20/04/2018.

Две земље такође раде на изградњи трасе брзе транспортне железнице која би требало да почне са радом 2019. године. Сем тога, раде и на стварању пролаза на Северном мору, на већ поменутој арктичкој рути, како би смањили време потребно за транспорт робе из Кине у Европу. Очекивано, такви планови наилазе на противљење бивших совјетских балтских република и Финске које су посвећене реализацији пројекта

²³⁰ „CPC incorporates 'Beautiful China' into two-stage development plan“, Xinhua, http://europe.chinadaily.com.cn/china/2017-10/18/content_33404345.htm, 22/01/2018.

изградње пруге *Арктичког коридора* који би се протезао од Хелсинкија до Киркенеа у арктичком кругу.²³¹

Погрешно би било закључити да се економска сарадња Русије и Кине односи само на инфраструктурне пројекте, трговинску размену и енергенте. Обе земље раде и на увођењу нових технологија у све сегменте својих односа, па тако развијају 5Г технологије, али и разрађују планове ради поспешивања интернет трговине.²³² За то је нарочито заинтересована Кина с обзиром на значајан скок животног стандарда и постојање средње класе од око пола милијарде људи, уз напомену да милијарду Кинеза има приступ онлајн трговини.

То је разлог што обе земље ангажују велики број ИТ стручњака за рад на развијању онлајн платформи које ћи бити примењиве и у Европи, пошто су и Кина и Русија заинтересоване за учешће на европском тржишту.

У поменутом контексту, ове две земље имају и шира интересовања. Наиме, Си Ђинпинг и Владимир Путин су већ 2016. године отворено разговарали о могућности уједињења Евроазије и развијању нечега што би се могло назвати „велико Евроазијско партнерство”.²³³ Уколико би се ова идеја остварила, био би створен огроман простор слободне трговинске зоне у којој би се нашли чланови Евроазијске економске уније,²³⁴ ШОС-а и АСЕАН-а.

Упркос великом обиму трговинске размене, као и постојању економске сарадње на високом нивоу, чињеница је да између две земље

²³¹ “Russia-China Bilateral Trade Up 30% In Q1 2017”, *Russia Briefing*, Posted on May 4, 2017, <https://www.russia-briefing.com/news/russia-china-bilateral-trade-30-q1-2017.html/>, 22/01/2018.

²³² Ибидем.

²³³ Xin Li, Yuanhong Hu, „Eurasian partnership: A new balance of power?”, *Asia & Greater Eurasia, Eurasian Studies*, <http://greater-europe.org/archives/4098>, 02/02/2018.

²³⁴ Евроазијска економска унија је настала по узору на некадашњу Европску економску заједницу. Одлуком чланица Заједнице независних држава започет је рад на стварању целовитог царинског система, јединствене економске политике и уистину заједничког тржишта. Белорусија, Казахстан, Киргистан, Русија и Таџикистан су крајем 2000. године основале Евроазијску економску заједницу, а 2006. године је приступио и Узбекистан. Због различитог степена економског развоја економске интеграције се нису одвијале очекиваним темпом, па је 2006. године створен царински савез између Русије, Белорусије и Казахстана. Упоредо са овом организацијом, само без учешћа Русије, а под вођством Узбекистана, створена је Организација централноазијске сарадње (ОЦАС). У чланство су ступиле све државе ЦАР изузев Туркменистана, а циљ је била сарадње у политичкој, економској, научној, еколошкој, културној и безбедносној сфери. Јачањем веза Русије са државама региона, ОЦАС губи смисао и, са приступањем Узбекистана ЕЕУ, и она се интегрише у њу.

постоји извесна неравнотежа. Један од узрока је глобалне природе, будући да је Кина први извозник света, а Русија 16, док се, када је о увозу реч, Кина налази на другом, а Русија на 25. месту.²³⁵

Други разлог произилази из величине кинеског тржишта и привреде уопште. Наиме, захтеви кинеског тржишта су такви да се његова тражња задовољава са само 10 одсто робе из увоза.²³⁶ Квантитативно посматрано, зависност Кине од увоза руских производа је далеко мања него руска од кинеских, међутим, пресудан показатељ је тај што су руски енергенти истовремено најтраженији и најнеопходнији артикли на кинеском тржишту. Истовремено, када је реч о међузависности, интересантно је да је Русија најзависнија у односу на земље ЕУ, а Кина у односу на земље источне Азије и САД.²³⁷

Међутим, иако неравнотежа постоји, она се не одражава на постојеће односе економске сарадње која је у сталном успону и, с обзиром на покренуте пројекте и наговештене планове, све је комплекснија. Уосталом, томе су допринеле и Европска унија и САД које су системом својих санкција, фигуративно речено, „гурнуле“ Русију у кинеско наручје на дужи рок.

4.2. Сарадња у сектору енергетике и значај енергетске безбедности у односима две земље

Посебно место у сарадњи Руске Федерације и Народне Републике Кине заузима сарадња у сектору енергетике.

²³⁵ У кинеском извозу су најзаступљенији рачунари, опрема за кабловску комуникацију, телефони, интегрална кола и делови за разне машине, док највише увози енергенте, злато и руду гвожђа. Главни извозни артикли Русије су енергенти, и то гас и гасни деривати и угаљ. Када је о увозу реч, Русија највише увози лекове, аутомобиле, делове за разне машине и грејна постројења. Видети: <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/chn/> и <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/rus/>, 22/01/2018.

²³⁶ “Bilateral Trade between Russia and China – Russia China Trade Statistics”, Exportgenius, 20 September 2017, <https://www.exportgenius.in/blog/bilateral-trade-between-russia-and-china-russia-china-trade-statistics-109.php>, 22/01/2018.

²³⁷ Simola Heli, “Economic relations between Russia and China – Increasing interdependency?“, *BOFIT Policy Brief 2016*, No. 6, Bank of Finland, BOFIT, Institute for Economies in Transition, <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/14346/bpb0616.pdf?sequence=1>, 22/01/2018.

Као што је већ речено, у питању су две земље од којих је једна највећи светски извозник гаса, а друга највећи увозник и то их чини посебно упућеним једну на другу. Сем тога, значајан фактор представљају и унутрашње прилике у свакој од њих, као и кретања у међународним односима.

У односу на кинески привредни раст, који би се, без претеривања, могао назвати константним, енергетика представља кључну област. Узевши у обзир зачуђујућу способност Народне Републике Кине да, најпре, осмисли јединствен економски систем и тиме оствари „велики скок унапред“, а потом и да у време светске економске кризе остане готово имуна, уз сасвим незнатно смањење привредног раста, може се очекивати да ће примарни задатак кинеских власти и у наредном периоду остати очување стабилног економског система.

Током трајања поменуте кризе, Кина је повећала увоз енергената, али забринутост није јењавала с обзиром на актуелна збивања у свету и чињеницу да велики удео енергената стиже из земаља Блиског Истока, Африке и Централне Азије. Пошто се ради о изузетно нестабилним регионима, постало је јасно да Кина мора да пронађе трајније решење за свој проблем растуће потражње за енергијом.

Превирања на Блиском Истоку и у северној Африци почетком 2011. године упутила су јасну поруку да је енергетска безбедност динамична, неизвесна и пуна ризика. Било је јасно да се ради о глобалном проблему који ће утицати на све економије света и да свака одговорна држава мора да осмисли адекватан одговор.

Када је о Кини реч, једна од важних поука, које је извукла из ове кризе, била је неопходност креирања ефикасне енергетске политике уз укључивање концепта резилијентности.

По једној од ширих дефиниција резилијентност је „способност система, заједнице или друштва изложеног опасностима да се одупре, апсорбује,

прилагоди и опорави од последица опасности правовремено и ефикасно и то уз очување и обнову његових основних структура и функција“.²³⁸

Будући да је резилијентност више стратешки него нормативни концепт,²³⁹ њиме се, такође, баве и науке о безбедности одређујући га „као потенцијално решење и одговор на неизвесност коју доноси велики број ризика и асиметричних претњи. Непредвидива природа различитих облика угрожавања безбедности на локалном, регионалном и глобалном нивоу захтева јачање капацитета и способности појединца, групе, организације, државе, војних савеза или супранационалних организација да на адекватан начин одговоре на екстерне или интерне претње и да се у најкраћем року опораве, уз минималну штету.“²⁴⁰

Чињеница да више од половине Кини неопходних енергената потиче из увоза нимало не охрабрује. Апсолутно свесна те чињенице као и да, на дужи рок, неће располагати довољном количином неопходних енергената, и да је због глобалних кретања и сложених фактора који утичу на глобалну енергетску безбедност, али и својих планова о даљем развоју, Кина је принуђена да изнађе дугорочно, стратешко решење.

Једно од решења за задовољавање енергетских потреба које је разматрано јесте кинеско инвестирање у стране фирме како би се осигурало дугорочно и континуирано снабдевање енергијом. Овакве инвестиције се углавном остварују путем аквизиција, али и кроз портфолио инвестиције, у виду страних обвезница и акција.

Та идеја се разрађује и већ је у примени, али су кинеске власти, као дугорочније и ефикасније решење, продубиле сарадњу са Русијом.

²³⁸ UNISDR *Terminology on Disaster Risk Reduction* 2009, Geneva, May 2009, United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR), <http://www.unisdr.org/we/inform/terminology>, 10/04/2018.

²³⁹ Pickett, S. T, Cadenasso, M. L, & Grove, J. M, *Resilient Cities: Meaning, Models, and Metaphor for Integrating the Ecological, Socio-Economic, and Planning Realms*, 2004, Landscape and Urban Planning, 69, 369-384. <http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.10.035>, 10/04/2018.

²⁴⁰ Др Зоран Ђ. Кековић, Јелена М. Динић, „Трансформација националне безбедности: Резилијентност у стратегијама безбедности великих сила као одговор на глобалне безбедносне претње“, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, 2016, стр. 1142.

Народна Република Кина и Руска Федерација потписале су током 2014. године два споразума из области енергетике, један у мају,²⁴¹ други у новембру.²⁴²

Споразум закључен у мају је у најширој јавности представљен као резултат одличних односа Си Ђинпинга и Владимира Путина. Међутим, чињеница је да је све детаље овог споразума са руском страном испреговарало претходно кинеско руководство, председник Ху Ђинтао (*Hu Jintao*) и премијер Вен Ђибао (*Wen Jiabao*).

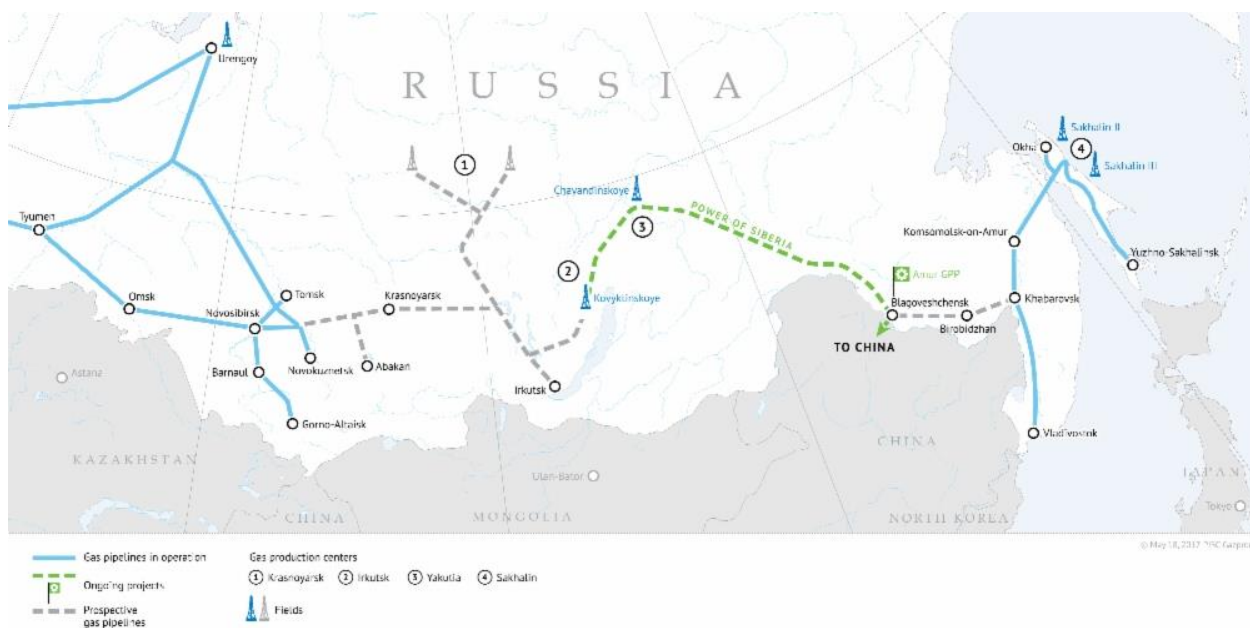
Потписивање уговора о изградњи „Снаге Сибира“ а потом и „Западног Сибира“ или „Алтаја“,²⁴³ потписаних на период од 30 година, укупне вредности 400 милијарди долара, најавили су драстичне промене цене на тржишту енергената у Азији, а истовремено и знатно оснажили позиције обе земље.

Са становишта Русије, отвориле су се могућности да у потпуности компензује штету коју су јој нанеле ЕУ санкције, будући да након Немачке, Кина постаје њено, друго по величини, гасно тржиште. Сем тога, за потребе реализације “гасних споразума” предвиђена је и изградња нове гасне инфраструктуре у релативно кратком року – до краја 2018. године.

²⁴¹ „Газпром’ и CNPC закључили тридцатилетни договор на поставку гаса“, RT, 21 мая 2014, <https://russian.rt.com/article/32888>, 25/03/2018; LiYang, "Russia-China Gas Deal 20 Years in the Making", China Daily, 2014-05-24. http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2014-05/23/content_17537871.htm, 25/03/2018.

²⁴² “Putin, Xi Jinping sign mega gas deal on second gas supply route“, RT, 9 Nov, 2014, <https://www.rt.com/business/203679-china-russia-gas-deal/>, 25/03/2018.

²⁴³ <http://tass.com/infographics/7251>, 25/03/2018.

Слика 4: Највећи гасни транспортни систем, „Снага Сибира” или источна рута, преносиће гас од производних центара у Иркутску и Јакутији до потрошача на руском Далеком истоку и у Кини

Извор: <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/>, 24/04/2018.

„Снага Сибира” је гасовод дуг 3.000 км и има капацитет од 38 милијарди кубних метара годишње. Технолошки је одговорио на све изазове које је наметнуо изузетно захтеван терен који представља комбинацију мочвара, планина, пермафроста и изразитих сеизмичких активности, у температурним условима од -62 до -41 Ц. Услови градње били су веома захтевни, али се „Гаспром” изборио са свим изазовима користећи најновије технологије које су у складу са високим стандардима енергетске ефикасности и, истовремено, очувања животне средине.²⁴⁴

²⁴⁴ “Power of Siberia”, Gazprom, <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/>, 25/03/2018.

Altai gas pipeline

Gazprom is in negotiations with China on supplying gas via the western route in the volume of 30 billion cubic meters per year and possibly increasing it later to 100 billion cubic meters per year

Source: Gazprom (www.gazprom.ru)

Слика 5: Гасовод „Алтај“

Извор: <http://tass.com/infographics/7251,24/04/2018>.

Гасовод „Алтај“ или тзв. западна маршрута треба да споји област Алтаја, односно западног Сибира, са северозападном Кином, односно, провинцијом Сјинђанг. Предвиђена дужина гасовода „Алтај“ је 2.640 км,

капацитета 30 милијарди кубног метара гаса годишње. Почетак рада гасовода предвиђен је за 2020. годину.

Са кинеског аспекта, значај гасних споразума огледа се најпре у томе што су решена тзв. „три Е” проблема. Обезбеђивањем довољне количине енергената, Кина, после готово три деценије, може да испуни свој план о једнаком економском развоју свих провинција.

Другим речима, створени су услови за искорењивање драстичних разлика између унутрашњих провинција на североистоку земље и оних у приобалним подручјима. Са становишта екологије, споразуми су значајни јер ће Кина успети да спроведе свој план о смањењу загађења ваздуха контролисаном емисијом издувних гасова и отровних материја у атмосферу, будући да се производња више неће заснивати на употреби угља.

Коначно, изградња нових гасовода у индустријској зони на североистоку Кине утицаће позитивно на енергетску безбедност земље. У Кини се надају да ће управо ови радови допринети развоју ових крајева баш као што је то био случај са гасним коридором Запад-Исток који је дао импулс развоју запада земље. Енергетској безбедности земље допринеће и то што ће сва количина потребних енергената долазити овим коридорима и неће зависити од потенцијалних неповољних кретања, нити у међународним односима, нити на светском тржишту.

Оваквим пословним договором, две земље су потврдиле своје партнерске односе и једна другој омогућиле даљи развој својих економских, али и војно-индустријских потенцијала. Осавремењивањем капацитета, увођењем и применом нових технологија и изума, потврдиле су намеру да активно учествују у обликовању међународног поретка. За почетак, њихова позиција у региону Азије је јача него што је била раније. Спољнополитичка оријентација обе земље је да јачају своје билатералне односе, али и да шире сарадњу не само са осталим државама региона, већ и са свим државама света.

Са становишта Русије, потписивањем ових споразума у великој мери су успешно превазиђене негативне последице санкција које су јој ЕУ и САД увеле због различитих позиција у односу на кризу у Украјини.

У односу на обе земље, Русију и Кину, јасно је да је енергетска сарадња окосница руско кинеског економског партнерства и да ће управо она „повући” и убрзати напредак у свим осталим сегментима економске сарадње. О томе говори и чињеница да се на редовном нивоу, почев од 2003. године, одржавају састанци Комитета за енергетску сарадњу Кине и Русије.²⁴⁵ Не без поноса, чланови овог Комитета истичу да су допринели остваривању свеобухватног стратешког партнерства у области енергетике, те да је најбољи доказ њиховог рада то што је Русија на кинеском тржишту највећи извозник гаса и електричне енергије, док се по извозу угља, као и даље значајног енергента, налази на петом месту.²⁴⁶

4.3. Војно-техничка сарадња

Међу областима сарадње обухваћеним споразумом о стратешком партнерству Русије и Кине је и војно-техничка сарадња. Будући да су обе земље доказани поборници поштовања принципа међународног права и да, упркос развоју догађаја претходних деценија, инсистирају на решавању проблема унутар система Организације уједињених нација, сарадња у овој области одговара тим начелима и принципима. Чињеница је, међутим, да је између две земље војно-техничка сарадња постојала и раније.

Наиме, крајем 80-их година, тачније у време догађаја са Тјенанмена, 1989. године, Кина је наишла на осуду великог броја земаља које су јој увеле ембарго на увоз наоружања. Између осталих, биле су то САД, ЕУ, Аустралија, Канада, Јапан и Јужна Кореја.²⁴⁷ У таквим околностима, Кина је била упућена на Русију са којом и закључује Споразум о војно-техничкој сарадњи 1992. године.²⁴⁸ На основама тог Споразума, Кина је из Русије набавила војну опрему у већем обиму него од свих земаља укупно из којих се раније

²⁴⁵ „China, Russia agree to expand energy cooperation“, *Xinhua*, 2017-09-20, http://www.xinhuanet.com/english/2017-09/20/c_136624800.htm, 28/03/2018.

²⁴⁶ Ибидем.

²⁴⁷ Видети више у: Макиенко Константин, *Военнотехническое сотрудничество России и КНР в 1992–2002 годах: достижения, тенденции, перспективы*, Рос. представительство Центра оборонной информации, Москва, Гендальф, 2002, стр. 10.

²⁴⁸ Ибидем.

снабдевала. Такав тренд је настављен и у периоду 1999-2006. године када је кинеско тржиште апсорбовало 34-60 одсто наоружања и војне опреме руске производње.²⁴⁹ У 2005. години вредност набавке достигла је импресивних 3.1 милијарду долара. Међутим, паралелно са већим кинеским издвајањима за развој сопствених војних технологија, долази и до значајног пада у вредности набавке руског наоружања, тако да је 2015. године она износила једва 0.6 милијарди долара.²⁵⁰

Један од разлога за драстично смањење набавке руског наоружања је и чињеница да је руска страна оптужила кинеску за нарушавање права интелектуалне својине, односно да су, без претходно прибављене сагласности, копирали и започели производњу неких војних средстава и опреме. Обе стране су биле заинтересоване за превазилажање овог проблема тако да су потписале документ о заштити интелектуалне својине како би се будуће спречила неовлашћена преузимања технолошких решења.²⁵¹

Након што су потписале овај споразум, Русија је обновила извоз и најсофистициранијег наоружања. Тако су у 2015. години две земље договориле да Кина током 2016. увезе десет борбених авиона СУ-35, а 2017. још четири летелице истог типа.²⁵² Такође, две земље су постигле договор о испоруци руског одбрамбеног система С-400, чиме је Кина постала први купац овог система противваздушне одбране.

Наведене наруџбе одразиле су се и на пораст обима размене која је на крају 2016.године износила преко осам милијарди долара и наговестила повратак на период пре спора о ауторским правима.²⁵³

²⁴⁹ Casarini Nicola, "The International Politics of the Chinese Arms Embargo Issue", Italian Journal of International Affairs, Volume 42, 2007, Issue 3, pp. 371-389, <https://doi.org/10.1080/03932720701567588>, 25/03/2018.

²⁵⁰ Ибидем.

²⁵¹ Blank Stephen, „Russian Military Policy in Asia: A Study in Paradox“, RUFBS Briefing No. 20, Project No: A11301, September, 2013. <https://www.foi.se/download/18.2bc30cfb157f5e989c3181c/1477482863517/RUFBS%20Briefing%20No.%2020%20.pdf>, 25/03/2018.

²⁵² „Russia to deliver Sukhoi Su-35 fighter jets to China“, Defense News, Dec. 15, 2016, <https://www.upi.com/Defense-News/2016/12/15/Russia-to-deliver-Sukhoi-Su-35-fighter-jets-to-China/1041481829463/>, 25/03/2018.

²⁵³ "Russian-Chinese Dialogue, 2017 Model", ed. I.S. Ivanov , Russian International Affairs Council, Institute of Far Eastern Studies of the Russian Academy of Sciences, Institute of International

Погрешно би било закључити да се сарадња у војно-техничкој области између Русије и Кине своди само на купопродајне односе. Две земље су, сасвим успешно, развиле неколико заједничких пројеката. Међу њима су пројекти производње хеликоптера,²⁵⁴ али и подморница система „ЛАДА“ и многи други из области аеронаутике, сателитског навођења и свемирског програма.²⁵⁵

С друге стране, у вези са чињеницом да су издвајања за војни буџет све већа, јасна је намера Кине да унапреди свој положај и да постане значајан фактор у производњи наоружања.²⁵⁶ Најимпресивнији примери достигнућа кинеске војне индустрије су пројекти „Донгфенг 21-Д“ („Источни ветар“) тзв. убица носача авиона, затим носач авиона „Лјаонинг“ и интерконтинентални балистички систем „МИТРВ“ (*Multiple Independently Targetable Re-entry Vehicles*).²⁵⁷

Војске две земље сарађују и системом заједничких војних вежби које се спроводе од 2005. године. Прве вежбе биле су усмерена на јачање интероперабилности, а затим су постајале све сложеније и, сем копнених снага, сада се спроводе и између ваздушних и морнаричких. Понекада се у ове вежбе укључе и остале чланице ШОС-а, али су најчешће билатералног карактера. Што се територијалног простирања тиче, изводе се у широком радијусу који се поклапа са њиховим интересима, почев од Источног кинеског мора преко Балтика до Медитерана.²⁵⁸

Studies at Fudan University, <http://russiancouncil.ru/papers/Russia-China-Report33-En-Preprint.pdf>, 25/03/2018.

²⁵⁴ „Russia, China in formal pact for heavy-lift helicopter“, *Flight Global*, 28 June, 2016, <https://www.flightglobal.com/news/articles/russia-china-in-formal-pact-for-heavy-lift-helicop-426748/>, 25/03/2018.

²⁵⁵ „China and Russia to Cooperate in Aerospace Industry“, *Asia Today*, 08/31/2017, https://www.huffingtonpost.com/entry/china-and-russia-to-cooperate-in-aerospace-industry_us_59a8a411e4b0bef3378cd75d, 25/03/2018.

²⁵⁶ Војни буџет НР Кине за 2017. годину је повећан, у односу на претходну годину, за 7%, односно износио је 151 милијарду долара, а на 19. Конгресу КП Кине, у новембру 2017, Си Ђинпинг је најавио да је за 2018. годину планирано повећање од 8.1%, односно издвајање од 175 милијарди долара. Интересантно је да тај износ представља тек четвртину војног буџета САД. Видети: „China’s Military Spending“, *A China File Conversation*, March 6, 2018, <http://www.chinafile.com/conversation/chinas-military-spending>, 02/04/2018.

²⁵⁷ Military Services, Ministry of National Defense of the People's Republic of China Chinese(GB), <http://eng.mod.gov.cn/>, 25/03/2018.

²⁵⁸ Видети: „Russia, China to hold joint naval drills in Yellow Sea“, <http://tass.com/defense/1001880>; „Russian-Chinese joint air defense drills kick off in Beijing“,

Иако је степен војно-технолошке сарадње на изузетно високом нивоу, између две земље не постоји споразум о војном савезништву нити има назнака да би се о тој теми у скорије време могло разговарати. Поред чињенице да би потенцијални мотив могао бити успостављање контратеже Америци, објективну сметњу представља постојећа, неспорна, асиметрија између Русије и Кине. Нема сумње да би се Русија, ако не одмах, онда протоком времена, нашла у подређеном положају у односу на Кину, што је ситуација коју би сигурно желела да избегне.

4.4. Сарадња у области науке, образовања, културе и екологије

Руска Федерација и Народна Република Кина поклањају велику пажњу и областима нелукративног значаја, као што су наука, образовање, култура и екологија. Свесне њиховог значаја, две земље развијају програме за њихово унапређивање.

Свест о значају ових области није новијег датума, пошто је и током 50-их и 60-их година прошлог века постојала размена студената, али и техничког особља, чији је циљ првенствено био учење језика и упознавање културе и традиције друге земље.²⁵⁹

По потписивању споразума из 2001. године, почиње се са опробаним програмима учења језика и размене студената, али се, временом, усваја иновативни приступ и осмишљавају и други облици који се усмеравају на привлачење студената других усмерења, а не само страних језика.

Један од програма је посебно осмишљен за привлачење предавача и истраживача који би, потом, учествовали у заједничким истраживачким и развојним пројектима.²⁶⁰ Међутим, тај програм је захтевнији од оног за студенте јер се преплиће неколико законских прописа. Наиме, и у једној и у

http://eng.chinamil.com.cn/view/2017-12/12/content_7864169.htm; „Military Exercises“, Ministry of National Defense of the People's Republic of China, <http://eng.mod.gov.cn/MilitaryExercises/index.htm>, 25/03/2018.

²⁵⁹ Smirnova Larisa, “Cooperation in Science and Education to Promote an Innovative Approach to Russia – China Relations”, Russian International Affairs Council, p. 4, <http://russiancouncil.ru/upload/Russia-China-Education-Policybrief3-eng.pdf>, 25/03/2018.

²⁶⁰ Оп. цит, стр. 6.

другој земљи неопходно је прибавити потребне радне дозволе, а неретко се појављује и проблем нееквиваленције звања. На решавању ових проблема већ се увелико ради, а један од могућих начина за њихово превазилажење је оснивање заједничких институција. Пример ове врсте је заједнички Руско-кинески универзитет у Шенжену који је резултат сарадње Московског државног универзитета и Пекиншког технолошког института.²⁶¹

О томе да су и друге високошколске и научне установе опредељене за унапређење сарадње, сведочи податак о оснивању *Асоцијације универзитета Руске федерације и Народне Републике Кине*, 2016. године.²⁶² Очекује се да ће њеним оснивањем бити унапређена сарадња која већ постоји између 200 руских и 600 кинеских универзитета, али и да ће бити побољшан положај око 25.000 кинеских студената у Русији, односно око 17.000 руских у Кини.²⁶³

Сарадњи у области културе се придаје велики значај јер је, најпре упознавање, а онда и зближавање становника две земље једини гарант дугорочних и квалитетних билатералних односа. Носиоци културе су људи и зато се инсистира на програмима размене младих, сарадњи између медија, али и унапређењу туризма и повећању броја посета. Већ је постало уобичајено организовање тематских активности, па је тако у Русији била „Година Кине“, у Кини „Година Русије“, „Година кинеског језика“, „Година кинеско-руског туризма“ и слично.²⁶⁴

Медији такође доприносе јачању ових видова сарадње и то тако што проналазе нове моделе интеракције. Телевизије нарочито предњаче у томе развијајући данас актуелне ситкоме, мада су и руски филмови популарни у Кини и обрнуто.²⁶⁵ Сем тога, Кинеска централна телевизија (CCTV) и Канал 1, највеће руске државне телевизије, покренуле су 2017. године канал Каћуша

²⁶¹ Оп. цит, стр. 7.

²⁶² „China and Russia Establish Association of Universities to Expand Educational Cooperation“, *Chinatopix*, Jul 07, 2016, <http://www.chinatopix.com/articles/94686/20160707/china-russia-establish-association-universities-expand-educational-cooperation.htm#ixzz5FyALvzhF>, 25/03/2018.

²⁶³ Ибидем.

²⁶⁴ „Wang Yi: China-Russia People-to-People and Cultural Exchanges and Cooperation Are Foundation for Long-Term Development of Bilateral Relations“, 2016/04/29, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1360537.shtml, 25/03/2018.

²⁶⁵ „Russian-Chinese Dialogue, 2017 Model“, ed. I.S. Ivanov, оп. цит, стр. 77.

(*Katusha*).²⁶⁶ На овом каналу се, за кинеске гледаоце, приказују садржаји руске производње, на руском језику, али са кинеским титлом.

Последњих година, са јачањем свести о значају здраве животне средине, развија се и сарадња у области екологије и то како на нивоу државних органа, тако и бројних невладиних организација и њихових активиста. Одлуке које се донесе и активности које се предузимају углавном се тичу увођења у употребу чистих технологија, усвајања и примене нових технолошких решења која одговарају светским стандардима из ове области, али и подизању свести људи о значају друштвено одговорног понашања које ће омогућити очување здравог земљишта и поправити хидролошку ситуацију, у првом реду доступност пијаће воде.²⁶⁷

4.5. Сарадња у пограничним областима

Полазећи од чињенице да Руска Федерација и Народна Република Кина деле заједничку границу у дужини од више од 4.000 км, било је неопходно развијати сарадњу у пограничним областима. Пограничним областима обухваћене су кинеске провинције Сјинђанг, на северозападу, и Хеилонгјанг на североистоку (територија некадашње Манџурије).²⁶⁸ И док се Хеилонгјанг успешно развија, захваљујући рудним богатствима и на њиховој експлоатацији заснованој индустрији, Сјинђанг представља једну од три најмање развијене провинције у Кини које је неопходно економски оснажити.

Између ове две провинције постоји још једна разлика која је нарочито значајна у контексту сарадње у пограничној области. У Хеилонјангу нема проблема заснованих на припадности другој вероисповести, у Сјинђангу они постоје и, с времена на време, имају озбиљне облике будући да милитантни

²⁶⁶ „Katusha TV Channel to Introduce Russian Culture to Chinese People“, Russia-IC, 04/07/2017, <http://russia-ic.com/news/show/23615/#.Wwa4s-6FMnQ>, 20/04/2018.

²⁶⁷ Zhang X, Zhang S, “China-Mongolia-Russia Economic Corridor and Environmental Protection Cooperation“, R-economy, Vol. 3, 2017, <http://r-economy.ru/zhang-x-zhang-s-china-mongolia-russia-economic-corridor-and-environmental-protection-cooperation/>, 30/03/2018.

²⁶⁸ Граница са Русијом је на рекама Амур и Усури. На кинеском, Хеилонг значи „црни змај“, што је кинески назив за реку Амур.

припадници муслиманске вероисповести истичу захтеве за већим степеном аутономије.

Наиме, по званичним подацима кинеске владе за 2017. годину, у провинцији Сјинђанг живи 23.9 милиона људи.²⁶⁹ Међутим, занимљиво је да се статистички годишњак не бави демографском структуром становништва, односно бар не узима у обзир националност и вероисповест. Претпоставка је да је разлог за вођење „некомплетне” статистике жеља да се умањи проценат припадника народа Ујгура који, по проценама неких страних извора, чине 45,84 одсто становника те провинције.²⁷⁰

Када је реч о пограничној територији са руске стране границе, иако је реч о пределима који обилују рудним богатствима, број становника из године у годину опада због тешких услова живота.

О могућностима унапређења сарадње у пограничним областима две стране разговарају на састанцима на врху још од 2009. године када су чак потписале и међурегионални програм за развој, али, што због природних услова, што због слабе насељености, његови домети нису испочетка били велики. Међутим, на његовим основама формиран је Савет за сарадњу између подручја на горњем и средњем току реке Јангце и руске федералне области Волга,²⁷¹ као и Савет за сарадњу руског Далеког истока и североисточне Кине.²⁷²

Такође, у 2016. години две земље су, ради оснаживања прекограничне сарадње, потписале споразум којим се оснива Међувладина комисија за сарадњу и развој руског Далеког истока и региона Бајкала и кинеског Далеког истока и североистока Кине.²⁷³ Споразумом су предвиђени редовни састанци шефова влада двеју држава како би се створили и додатни

²⁶⁹ China Statistical Yearbook 2017, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017/indexeh.htm>, 20/02/2018.

²⁷⁰ „Spatial Results of the 2010 Census in Xinjiang“, *China Policy Institute: Analysis*, March 7, 2016, <https://cpianalysis.org/2016/03/07/spatial-results-of-the-2010-census-in-xinjiang/>, 22/02/2018.

²⁷¹ „Yangtze, Volga help ties bloom“, *China Daily*, 2017-06-17, http://www.chinadaily.com.cn/business/2017-06/17/content_29781337.htm, 20/03/2018.

²⁷² „Officials pledge closer cooperation between China's northeast, Russia's Far East“, *Xinhua*, 2016-10-20, http://www.xinhuanet.com/english/2016-10/20/c_135769400.htm, 20/03/2018.

²⁷³ „Совместное коммюнике по итогам 21-й регулярной встречи глав правительств России и Китая“, *Правительстве Российской Федерации*, 7 ноября 2016, <http://government.ru/info/25224/>, 20/03/2018.

механизми за реализацију инвестиционих планова утврђених још 2015. године за развој тзв. приоритетних области, којиј припада и лука Владивосток.²⁷⁴ За инвестиције у овим областима предвиђени су различити пакети олакшица.

Без обзира на посвећеност и добру вољу, постоје и пројекти прекограничне сарадње који се реализују спорије од очекиваног. Такав пример је изградња железничког моста на реци Амур. Договор о овом пројекту постигнут је још давне 1995. године, али његова изградња још увек траје. Иако је изградња овог моста економски изузетно оправдана, не само да скраћује постојећи пут са 1.040 на само 233 км, већ и чини далеко јефтинијим транспорт руде гвожђа из Русије у Кину, радови нису са обе стране извођени истим темпом. Застоја је било са руске стране због прекорачења првобитног планираног буџета, али и консултација у вези са техничким перформансама, односно питањем министарства одбране РФ да ли би се, у случају потребе, тенкови могли транспортовати њиме.²⁷⁵ Међутим, с обзиром на стални раст трговинске сарадње Русије и Кине, али и чињеницу да се везом преко Хеилонгјанга Русија може боље повезати не само са осталим деловима Кине, већ и са Јапаном, Јужном Корејом, па и Северном Америком, руска страна је најавила да ће до краја 2019. године мост бити пуштен у саобраћај.²⁷⁶

Разлог више за убрзање радова представља и податак да је руска размена са регионом Хеилонгјанга у 2017. години достигла 11 милијарди долара, што одговара повећању од 20 одсто у односу на претходну годину, а истовремено представља и једну седмину укупно остварене трговине са Кином.²⁷⁷ Нема дилеме да инфраструктурни пројекти у пограничним областима отварају веће могућности за повећање робне размене између руског Далеког истока и Кине.

²⁷⁴ „Федеральный закон от 13.07.2015 г. № 212-ФЗ о свободном порте Владивосток“, Вступил в силу с 11 октября 2015 года, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/39906>, 20/03/2018.

²⁷⁵ „OBOR: One Bridge – One River? Sino-Russian Cooperation in Infrastructure Failed the First Test“, Rivers without Boundaries, 1 October 2016, <https://www.transrivers.org/2016/1812/>, 20/02/2018.

²⁷⁶ “Russia, China Nizhneleninskoye-Tongjiang Bridge over Amur Border River Nears Completion“, *Russia Briefing*, March 14, 2018, <https://www.russia-briefing.com/news/russia-china-nizhneleninskoye-tongjiang-bridge-amur-border-river-nears-completion.html/>, 25/03/2018.

²⁷⁷ Ибидем.

У области сарадње у пограничним пределима охрабрује иницијатива руских и кинеских предузетника, који виде своје интересе у повезивању ових области, а постоје и прилике за унапређење трговачких веза у овим областима. Значајан је и развој прекограничног туризма, нарочито на реци Амур која има пуно потенцијала.

4.6. Руско-кинески односи у оквиру мултилатералне сарадње

Изузев посвећености унапређивању и продубљивању међусобних односа, за две земље велики значај имају и мултилатерални облици сарадње. Иако су обе чланице великог броја организација, са аспекта стратешког партнерства значајно је неколико њих.

4.6.1. Шангајска организација за сарадњу

Шангајска организација за сарадњу је проистекла из механизма „Шангајске петорке“ у који су се 1996. године, на иницијативу Русије и Кине, укључили, сем њих две, Казахстан, Киргистан и Таџикистан.²⁷⁸ Основни разлог за окупљање ових држава била је тежња пет поменутих држава да се верификује „сагласност о учвршћивању поверења у војној сфери и о смањењу оружаних снага у граничном појасу“.²⁷⁹

Пет година касније, 15. јуна 2001. године, овај механизам сарадње постао је права међународна организација са седиштем у Пекингу, а том приликом је донета и Декларација о оснивању ШОС.²⁸⁰ Постојећим чланицима тада се прикључио и Узбекистан.

²⁷⁸ Шангајска петорка је настала због потребе демаркације граница четири бивше совјетске републике са Кином и, истовремено, њихове демилитаризације. Од када је у Шангају 1996. године одржан први самит председника свих пет држава постала је пракса да се они одржавају сваке године.

²⁷⁹ Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, „Шангајска организација за сарадњу“, *Војно дело*, пролеће 2011, стр. 25.

²⁸⁰ “Declaration on the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization”, eng.sectsc.org/load/193054/,02/04/2018.

На следећем састанку шефова држава и влада чланица, одржаном у Санкт Петербургу, 7. јуна 2002. године усвојена је и Повеља организације.²⁸¹ Усвајање Повеље означило је „...дефинисање циљева и принципа, подручја сарадње, радна тела и начин функционисања“.²⁸²

Међу наведеним циљевима, посебно се истиче јачање међусобног поверења, унапређење мултидисциплинарне сарадње, заједничка борба против тероризма, сепаратизма, различитих облика екстремизама и криминалних активности, сарадња у превенцији конфликта и др.²⁸³

По наведеној Повељи, у остваривању ових циљева, чланице ће се руководити утврђеним принципима: „1. узајамно поштовање суверенитета, независности и територијалног интегритета држава и неповредивости државних граница; немешање у унутрашње послове других држава и уздржавање од употребе силе и претње силом у међународним односима; 2. једнакост свих држава чланица и изналажење заједничких ставова на бази узајамног разумевања и респектовања мишљења сваке чланице; 3. постепена имплементација здружених активности у областима од заједничког интереса; 4. решавање спорова између земаља чланица мирним путем; 5. неугрожавање других држава и међународних организација; 6. превенција сваког нелегитимног акта упереног против интереса Организације и 7. имплементација обавеза које проистичу из актуелне Повеље и других докумената усвојених у оквиру Организације.“²⁸⁴

Чланство ШОС је, први пут од оснивања, проширено 2017. године, приступањем Индије и Пакистана.²⁸⁵ Обе земље су, иначе, од 2005. године имале статус посматрача. Овај догађај испраћен је са великим интересовањем са обзиром на оштра неслагања која између две државе постоје у вези са територијом Кашмира још од 1947. године.

²⁸¹ „Charter of the Shanghai Cooperation Organization“, The Shanghai Cooperation Organisation (SCO), eng.sectsco.org/load/203013/, 02/04/2018.

²⁸² Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, „Шангајска организација за сарадњу“, оп. цит, стр. 26.

²⁸³ Ибидем.

²⁸⁴ Оп. цит, стр. 27.

²⁸⁵ „Accession of India, Pakistan to SCO carries historical significance: SCO leaders“, *Xinhua*, 2017-06-09, http://www.xinhuanet.com/english/2017-06/09/c_136353604.htm, 20/04/2018.

Међу посматрачима су остали Монголија (2004),²⁸⁶ Иран (2005),²⁸⁷ Авганистан (2012)²⁸⁸ и Белорусија (2015).²⁸⁹

Организација покрива готово целу Евроазију и готово половину светске популације. Државе чланице имају велика очекивања од ове организације, а нарочито Русија и Кина. Тако је Владимир Путин једном приликом, непосредно пре одржавања једног од самита ШОС, рекао да организација „...гаји дух Шангаја на простору за који западни аналитичари сматрају да постоји „сукоб цивилизација“ и да она поспешује сарадњу између хришћанско-православне, будистичке и мулиманске заједнице.“²⁹⁰

Јачање војно-безбедносне сарадње земаља окупљених у ШОС може се довести у везу са њиховим противљењем доминацији Америке у свим деловима света, па и на територији Централне Азије и Евроазије уопште. Још један од разлога за заједничко наступање у овој организацији је, без сумње, дуготрајни грађански рат у Авганистану и опасност од преливања тог сукоба и ширења фундаменталистичких исламских идеја. Бојећи се таквих сценарија, владе земаља Централне Азије су интензивирале сарадњу са својим моћним суседима, од којих су, без обзира на изразе пријатељства, донекле и зазирале.

Међутим, војно-безбедносна сарадња ни у ком тренутку није ограничила ове земље да шире поља међусобне сарадње премда су ставови Русије и Кине по том питању били другачији. Наиме, Кину су интереси усмерили да посматра ШОС као „перспективно тржиште и извор сировина,

²⁸⁶ “Mongolia Receives Observer Status IN SCO”, Sputnik, 17.06.2004, <https://sputniknews.com/onlinenews/2004061739763081/>, 20/04/2018.

²⁸⁷ Usmonov Farrukh, “The Shanghai Cooperation Organization: Russia’s View on Iran’s Candidacy”, *Central Asia and the Caucasus*, Vol. 15, Issue 3, 2014, <https://cyberleninka.ru/article/n/the-shanghai-cooperation-organization-russia-s-view-on-iran-s-candidacy>, 20/04/2018.

²⁸⁸ „The Shanghai Cooperation Organisation (SCO) has decided to grant Afghanistan observer status“, Pajhwok, 07 June 2012, <https://www.pajhwok.com/en/2012/06/07/sco-accepts-afghanistan-observer>, 20/04/2018.

²⁸⁹ „Belarus becomes observer in Shanghai Cooperation Organization“, Belsat, 2015.07.10, <http://belsat.eu/en/news/belarus-becomes-observer-shanghai-cooperation-organization/>, 20/04/2018.

²⁹⁰ “The Shanghai Cooperation Organization: Prospects For A Multipolar World“, *Global research*, May 22, 2009, <https://www.globalresearch.ca/the-shanghai-cooperation-organization-prospects-for-a-multipolar-world/13707>, 20/04/2018.

док Русија настоји да усмери активност ШОС у области борбе против „три зла“: тероризам, екстремизам, сепаратизам“.²⁹¹

И једна и друга су успеле у својим настојањима. Кина је економску сарадњу између чланица подигла на висок ниво, ширећи своје тржиште, али и диверзификујући изворе енергената. За чланице ШОС ефекти те сарадње су пожељни и оне, углавном посматрају Кину као „мотор“ даљег развоја.

ШОС велику пажњу посвећује и сарадњи у области културе и то на врло високом нивоу. Тако је 2008. године формиран и Универзитет ШОС у чији је састав ушло 53 универзитета из земаља.²⁹² Очекује се испуњење неколико функција „јачања међусобног поверења и добросуседских односа; развоја интегративних процеса у области образовања, науке и технологије; обезбеђивања нових подстицаја ширењу мултилатералне образовне, научне и културне сарадње; повећања могућности да млади стекну квалитетно модерно образовање и да наставници и научни радници успостављају научне контакте; промовисања ефикасне сарадње земаља чланица у области политичке, економске, неучно-технолошке и културне сарадње“.²⁹³

Што се Русије тиче, њен успех је што је приближила ШОС Организацији договора (уговора) о колективној безбедности (ОДКБ). Наиме, у октобру 2007. године чланице ШОС-а потписале су Меморандум о сарадњи са ОДКБ, организацијом која представља класични војни савез.²⁹⁴ Потписаним Меморандумом договорено је проширивање сарадње у области безбедности, а у вези са питањима организованог криминала и кријумчарења наркотика.

Сем Русије и Кине, и остале чланице ШОС имају неке своје интересе. Тако, рецимо, кроз чланство у ШОС, Узбекистан и Казахстан успевају да Русију држе на пристојној удаљености, градећи ближе односе са Кином. Са

²⁹¹ Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, „Шангајска организација за сарадњу“, оп. цит, стр. 28.

²⁹² Оп. цит, стр. 30.

²⁹³ Ибидем.

²⁹⁴ Уговор којим је основана Организација (уговора) договора о колективној безбедности (*The Collective Security Treaty (CST)*), потписан је 15. маја 1992. године. Чланице ове организације постале су Јерменија, Белорусија, Казахстан, Киргизија, Руска Федерација и Таџикистан. Уговор је од 1. новембра 1995. регистрован и у ОУН.

Memorandum of Understanding between the Secretariat of the Shanghai Cooperation Organisation and the Secretariat of the Collective Security Treaty Organisation (Dushanbe, 5 October 2007), Shanghai Cooperation Organisation, <http://eng.sectsc.org/cooperation/>, 24/04/2018.

своје стране, Киргистан и Таџикистан се труде да и у оквиру ове организације следе политику Русије. А, опет, интерес Русије је био и да се у пуноправно чланство ШОС прими и Индија. Наравно, Кина је на исти начин размишљала залажући се за пријем Пакистана.

Без обзира на интересе који се увек не поклапају, као и различите погледе на поједина питања, ШОС представља успешан облик мултилатералне сарадње, форум у којем се расправља о различитим изазовима безбедности. Један од сталних облика сарадње који континуирано спроводе је одржавање заједничких антитерористичких вежби.

Основ за одржавање антитерористичких вежби представља „Шангајска конвенција о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма“ (*The Shanghai Convention on terrorism, separatism and extremism*) донета 2001. године.²⁹⁵ Значај ове конвенције је велики и са становишта међународне заједнице у целини будући да је „она прва, на међународном плану, дефинисала сепаратизам и екстремизам као насилне методе које представљају кривично дело“.²⁹⁶

На основама *Шангајске конвенције о борби против тероризма, сепаратизма и екстремизма* је и формирана Регионална антитерористичка структура (РАТС). Задаци и функције главног органа, Извршног комитета, РАТС-а су одређени „у три приоритетна правца: 1) координационо-оперативни правац (координација и сарадња компетентних органа земаља чланица у борби с тероризмом, екстремизмом, провођење антитерористичких вежби и др.; 2) међународно-правно усмерење (учешће у припреми међународних докумената по питањима борбе с тероризмом, укључујући и ону у оквиру ОУН, сарадња са Саветом безбедности итд.) и 3) информационо-аналитички правац (формирање и попуњавање базе података РАТС, прикупљање и анализа информација по питању борбе с тероризмом и др).“²⁹⁷

²⁹⁵ Наведено према: Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, „Шангајска организација за сарадњу“, оп. цит, стр. 29.

²⁹⁶ Ибидем.

²⁹⁷ Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, „Шангајска организација за сарадњу“, оп. цит, стр. 30.

Од пресудног значаја за продубљивање овог домена сарадње унутар ШОС је уговор закључен августа 2007. године, на седмом самиту, одржаном у Бишкеку, „Уговор о дугорочном добросуседству, пријатељству и сарадњи Шангајске организације за сарадњу“ (*Treaty on Long-Term Good-Neighborliness, Friendship and Cooperation Between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization*).²⁹⁸ Овај документ представља први милтилатерални документ политичке садржине који су потписале државе чланице. Упоредо са потписивањем овог документа, одржана је и прва антитерористичка вежба у којој су учествовале све државе чланице, „Мировна мисија 2007“ (*Peace Mission 2007*).²⁹⁹

Важно је истаћи да све државе чланице немају обавезу да учествују у свим вежбама, то зависи од договора, али је правило да је локација увек на територији ШОС. Такође се може прилагодити и тематски оквир вежебе, па је тако, током 2017. године, на пример, сем уобичајене антитерористичке вежебе, била одржана и вежба против сајбер тероризма.³⁰⁰ Ова вежба, истовремено, представља прву вежбу у којој су, од приступања јуна 2017. године, учествовали и Индија и Пакистан.

Посматрајући природу односа Руске Федерације и Народне Републике Кине унутар ШОС, преовлађује утисак да обе државе настоје да, прилагођавајући их својим интересима, подједнако јачају и економску и безбедносну сарадњу у организацији.

4.6.2. БРИКС

Земље чланице БРИКС чине Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужноафричка Република.

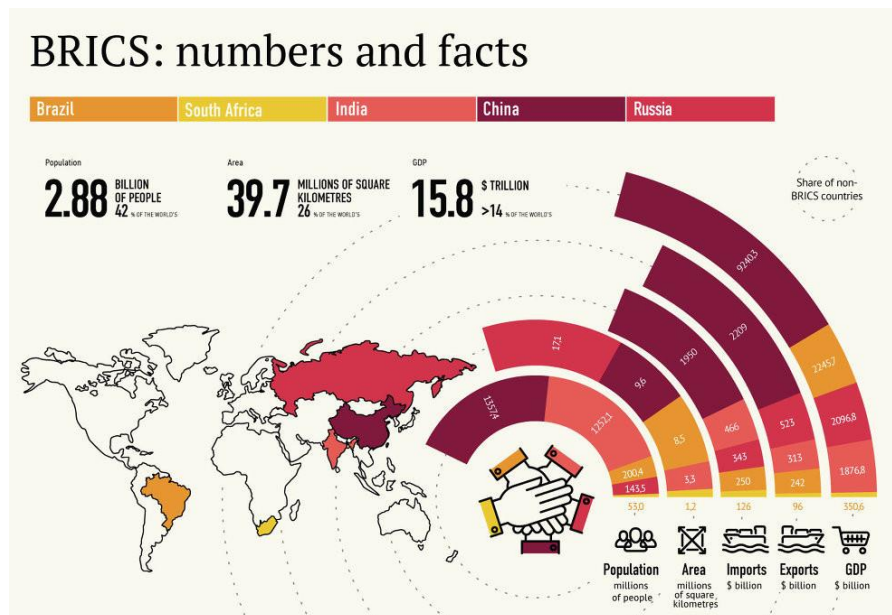
²⁹⁸ „Treaty on Long-Term Good-Neighborliness, Friendship and Cooperation Between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization“ in: *Key Normative Documents of the Shanghai Cooperation Organization*, pp. 173-178, [https://www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/Reports/SCO/2011-HRIC-SCO-Whitepaper AppendixA-SCO-Docs.pdf](https://www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/Reports/SCO/2011-HRIC-SCO-Whitepaper%20AppendixA-SCO-Docs.pdf), 04/04/2018.

²⁹⁹ De Haas Marcel, „The ‘Peace Mission 2007’ Exercises: The Shanghai Cooperation Organisation Advances“, Advanced Research and Assessment Group, September 2007, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20070900_cscp_paper_haas.pdf, 24/04/2018.

³⁰⁰ „SCO joint anti-cyber terrorism exercise held in Xiamen“, CGTN, 2017-12-06, https://news.cgtn.com/news/326b7a4d30637a6333566d54/share_p.html, 24/04/2018.

Министри иностраних послова Бразила, Русије, Индије и Кине први пут су се окупили на маргинама 61. заседања Генералне скупштине Уједињених нација 2006. године. Тада су договорили оквир за сарадњу која је заживела са одржавањем првог самита у Јекатеринбургу 2009. године.³⁰¹ Одлучено је да се састанци на врху државају на редовном годишњем нивоу. Садашње чланство БРИКС има од 2010. године када је, на позив свих чланица, приступила и Јужноафричка Република.

Основна идеја, којом су се творци БРИКС водили, било је оснивање мултилатералног форума за сарадњу земаља растуће економске снаге. У претходних 10 година постојања, ове земље допринеле су светском економском развоју са уделом већим од 50 одсто.³⁰² Значајни су подаци да оне заузимају 26.46 одсто светске копнене површине, те да у њима живи 42.58 одсто светске популације. У Светској банци њихови гласови износе 13.24 одсто, а у ММФ 14.91 одсто права вучења. Сам ММФ процењује да је удео земаља БРИКС у светском БДП 2015. године износио 22.53 одсто.

БРИКС: бројеви и чињенице

Извор: <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/brics-first-next-ten-years/>

³⁰¹ „What is BRICS“, BRICS, <https://www.brics2017.org/English/AboutBRICS/BRICS/>, 24/04/2018.

³⁰² Ибидем.

Мотив за окупљање ових земаља је одговор на геополитичка превирања и избегавање даљих притисака светских финансијских институција које су под претежним утицајем Вашингтона. У неку руку, њихово организовање је покушај да се укључе у разговоре са центрима моћи и то са јединственим наступом.

У немогућности да сасвим амортизују кретања на светском финансијском тржишту, земље БРИКС су одлучиле да развију и сопствене институције. Тако је 2014. године створена Нова развојна банка као антипод Светској банци.³⁰³ Програми Нове развојне банке намењени су даљем развоју земаља чланица и улагањем у њихов одрживи развој. Пратећи трендове у свим областима савременог живота, Нова банка је определила чак 60 одсто средстава за пројекте из области обновљиве енергије. Иницијални капитал банке је 100 милијарди долара, а предвиђени банкарски производи су кредити, гаранције, заједничка улагања и други финансијски инструменти.

Иако је вест о формирању БРИКС била изненађење и мада нису полагане велике наде у њен успех, ова организација је ипак успела да издржи тест након једне деценије. Интереси држава чланица су, с обзиром на геополитичка кретања, и даље јаки, те се и у наредном периоду може очекивати одржавање сарадње на високом нивоу.

Са кинеског аспекта, БРИКС представља простор за обликовање међународних односа по кинеском „укусу“, односно, ширењем економског, а не политичког утицаја. Русија, пак, опет у геополитичким категоријама, БРИКС представља противтежу струји од преко Атлантика. Од осталих чланица, Бразил организацију гледа као прилику за учешће у обликовању нових међународних односа, Индији омогућава да се даље развија у регионалну силу у успону, а Јужноафричкој Републици да стекне легитимитет водеће земље афричког континента.³⁰⁴

Ипак, оно што треба узети у обзир у вези са предстојећим периодом јесу билатерални односи појединих чланица. И док се у случају Русије и Кине

³⁰³ „Agreement on the New Development Bank – Fortaleza“, July 15, 2015, <https://www.ndb.int/wp-content/themes/ndb/pdf/Agreement-on-the-New-Development-Bank.pdf>, 24/04/2018.

³⁰⁴ „The next ten years of BRICS - will the relationship last?“, World Economic Forum, 03 Oct 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/brics-first-next-ten-years/>, 24/04/2018.

не очекује било каква проблематизација ако до ње буде дошло, врло је вероватније да ће се догодити у региону Централне Азије, па би се пажња морала обратити на односе Кине и Индије, како у контексту неких граничних спорова,³⁰⁵ тако и у односу на иницијативу Појаса и пута и места које је у њој Кина предвидела за Пакистан.³⁰⁶

4.6.3. Русија Индија Кина – РИК

Идеја о посматрању Русије, Индије и Кине као троугла, релативно је скоријег датума и приписује се бившем руском премијеру Јевгенију Примакову (*Евгэний Максéмович Примакóв*). Наиме, током посете Њу Делхију 1998.године, Примаков је понудио решење за успостављање контратеже Америци која је претила да постане светски хегемон.³⁰⁷ Његов предлог био је оснивање стратешког партнерства Русије, Кине и Индије, који, међутим, није прихваћен. Разлог је лежао у нерешеним граничним споровима Кине и Индије, као и у континуираној кинеској подршци Пакистану у решавању питања Кашмира.

Ситуација се променила тек десетак година касније када Примаковљева идеја добија на значају.³⁰⁸

Министри спољних послова Русије, Индије и Кине 2001. године одлучују да се у форми „тројке“ састају редовно на годишњем нивоу.³⁰⁹ Био је то знак спремности политичких руководства да, и поред чињенице да се

³⁰⁵ Обе земље деле исте ставове у вези са међународним поретком и поштовањем принципа међународног права, али њихов међусобан однос компликују нерешена гранична питања Бутана и Кине, на простору Доклам платоа. Будући да Бутан нема своју војску, одбрана земље је поверена Индији. Кина је у поменутој области средином 2017. године почела да гради пут, а индијска војска је интервенисала. Ситуација је претила да ескалира, али су се две државе ипак договориле о повлачењу.

³⁰⁶ Индија се противи кинеској иницијативи Појаса и пута, а нарочито кинеском плану да са Пакистаном направи економски коридор. Cooper, Andrew F, and Asif B. Farooq (2016), „The Role of China and India in the G20 and BRICS: Commonalities or Competitive Behaviour?“, in: *Journal of Current Chinese Affairs*, 45, 3, 73–106, http://nbn-resolving.org/urn/resolver.pl?urn:nbn:de:gbv:18-4-9974_24/04/2018.

³⁰⁷ Iwashita Akihiro, „Primakov Redux? Russia and the “Strategic Triangles” in Asia“, http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_1_ses/09_iwashita.pdf, 24/04/2018.

³⁰⁸ Lo Bobo, „New Order for Old Triangles? The Russia-China-India Matrix“, IFRI, Russia Nis Center, Bruxelles, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/lo_russia_china_india_triangle_2017.pdf, 25/04/2018.

³⁰⁹ Оп. цит, стр. 23.

разликују у бројним параметрима, да Индија и Кина имају спорове, истраже могућности овог трилатералног односа. Полазећи од позитивних искустава које имају у бројним мултилатералним организацијама чије су чланице, оне су усмериле напоре ка превазилажењу постојећих размимоилажења и развијању нових могућности за сарадњу.

С обзиром на природу узајамних односа ове три земље, помирителска улога је поверена Русији. Међутим, имајући у виду чињеницу да се постојећи спорови између Индије и Кине с времена на време озбиљно заоштре, као и да Индија не гледа благонаклоно на кинеску иницијативу Појаса и пута, могло би се закључити да је пред Русијом веома тежак задатак.

Чињеница је да је и у овом троуглу заједнички именитељ тежња ка успостављању противтеже Америци, али и одузимање легитимитета светским финансијским институцијама попут Светске банке и ММФ-а. Иако се овде ради само о тројном односу Кине, Русије и Индије, њихов је интерес, као чланица БРИКС, рад на јачању Нове развојне банке и омогућавању њене експанзије.

Досадашњи годишњи састанци Тројке су се увек завршавали заједничким саопштењима којима се подржава поштовање међународног права и његових основних принципа, у духу сарадње, изражава залагање за превазилажење постојећих конфликта мирним путем и, истовремено, позива на одлучну заједничку и јединствену акцију против тероризма и различитих, глобално распрострањених, криминалних активности. Међутим, конкретне препоруке, као и механизми за њихово спровођење нису дефинисани. Намеће се закључак да је за очување овог вида сарадње у наредном периоду нужен прелазак на неки виши ниво.

4.6.4. Организација уједињених нација

Руска Федерација и Народна Република Кина су, заједно са Великом Британијом и САД, на конференцији у Дамбартон Оуксу 1944. године,³¹⁰ започеле рад на документу чијим је усвајањем наредне године основана Организација уједињених нација. Као држава која је прва ушла у рат са силама осовине, Кина је добила част да, оснивачки акт организације која је заменила некадашњу Лигу народа, Повељу Уједињених нација, прва потпише.

Међутим, због унутрашњих прилика у Кини и постојања две владе, од којих је свака бранила свој легитимитет, Народна Република Кина се тек Резолуцијом 2758 Генералне скупштине „вратила“ у Уједињене нације и у Савет безбедности који је до тада, због кинеског изнуђеног одсуства, био прилично дисфункционалан.³¹¹

Руска Федерација и Народна Република Кина су, као државе оснивачи ОУН и сталне чланице Савета безбедности, по Глави VII Повеље ОУН најзначајнијег органа ове међународне организације, чувара светског мира, остале верне принципима на којима оне функционишу. У условима промењеног односа снага оне и даље инсистирају на овим принципима, сматрајући их гаранцијом суверености држава чланица.

Међутим, промене које су уследиле по завршетку Хладног рата, промењене прилике унутар самих Уједињених нација, чињеница да је, под притиском Америке, дошло до наметнуте потребе сучељавања принципа поштовања суверенитета и принципа заштите људских права, учиниле су ову борбу тежом. Бројни су примери злоупотребе људских права ради остварења неких других, прикривених интереса и циљева.³¹²

³¹⁰ Више о конференцији у Дамбартон Оуксу видети: <https://www.doaks.org/research/library-archives/dumbarton-oaks-archives/historical-records/75th-anniversary/blog/the-dumbarton-oaks-conversations-1944>, 25/04/2018.

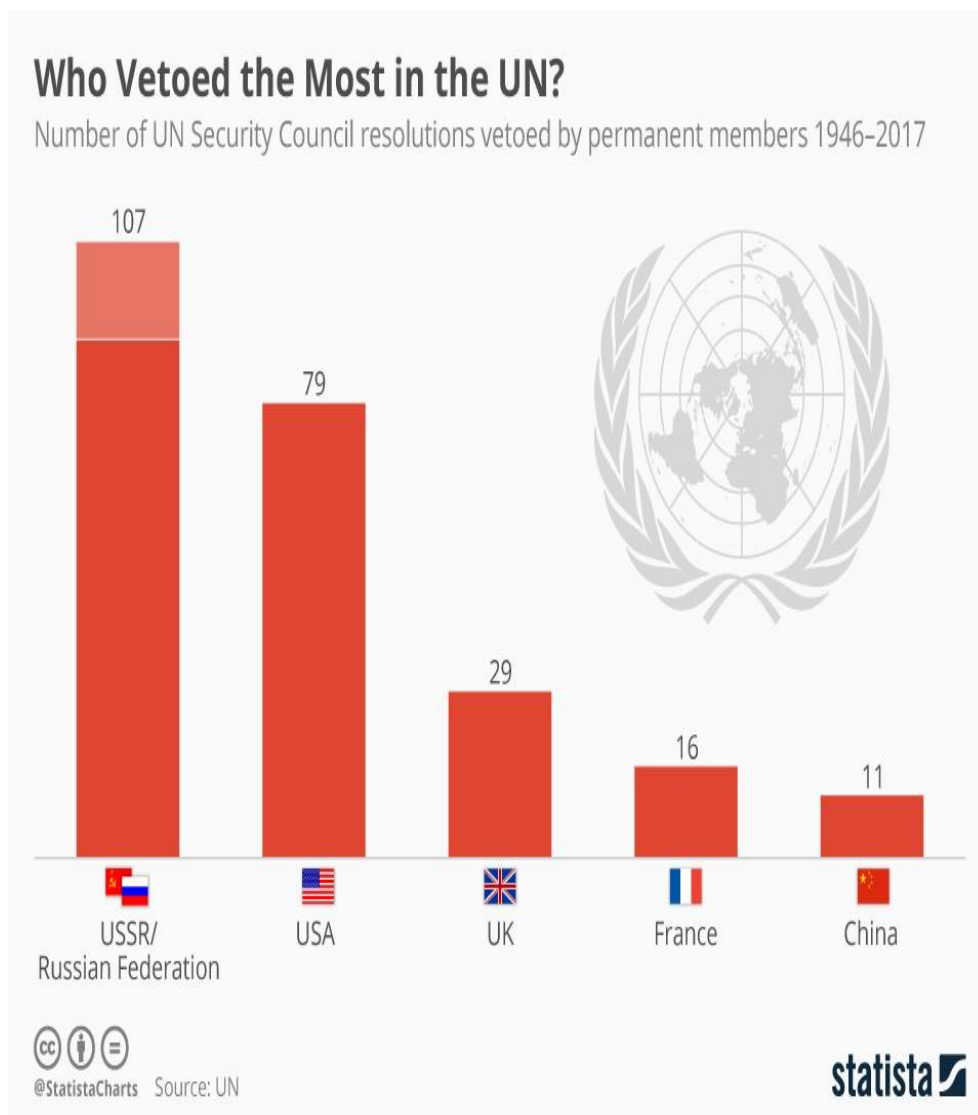
³¹¹ Resolution 2758 (XXVI), Restoration of the Lawful Rights of the People's Republic of China in the United Nations, General Assembly, 25 October 1971, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/327/74/IMG/NR032774.pdf?OpenElement>, 10/04/2018.

³¹² Conlon Justin, „Sovereignty vs. Human Rights or Sovereignty and Human Rights?“, July 1, 2004, SAGE Journals, <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0306396804045516?journalCode=racb>, 25/04/2018.

Паралелно са променом околности, долази и до промена у понашању сталних чланица Савета безбедности, односно, право на вето, као механизам који им стоји на располагању, почињу да користе чак и оне чланице које му нису биле склоне.

Наиме, док је некадашњи СССР, данас Руска Федерација, рекордер по броју уложених вета, Народна Република Кина је на последњем месту.

Графикон бр. 4: „Ко је најчешће користио право вета у Уједињеним нацијама“, Број резолуција Савета безбедности УН на које је уложен вето у периоду 1946-2017. године“.

Извор: Isabel von Kessel, „Who Vetoed the Most in the UN?“, The Statistics Portal, <https://www.statista.com/chart/10758/un-security-council-resolutions-vetoed/>, 24/04/2018.

Кина је свој први вето уложила 1972. године на предлог пријема Бангладеша у ОУН, а следећа два током деведесетих. Један се односио на ситуацију у Централној Америци (1997), а други на Бившу Југословенску Републику Македонију (1999).³¹³

Приметно је да су се током деведесетих година прошлог века Русија и Кина са осталим чланицама размимоилазиле на питању Савезне Републике Југославије која се нашла на удару бројних санкција трпевши оптужбе да сноси кривицу због употребе силе на територијама бивших република. У највећем броју случајева оне су биле уздржане, нису гласале, а у три случаја искоришћено је право вета.³¹⁴

У односу на ове просторе, најчвршћи став су заузеле у односу на ситуацију на Косову и Метохији.

Користећи канале унутар СБ УН, САД су покушавале да придобију остале чланице овог тела да одобре употребу војне силе за интервенцију против СР Југославије због наводне хуманитарне кризе коју трпи становништво албанског порекла на КиМ због дејстава српских оружаних снага. Тако је 23. септембра 1998. усвојена Резолуција 1199 (1998) којом се позивају стране на прекид сукоба. Ипак, пошто су Русија и Кина биле резолутно против употребе силе, интервенцију није било могуће организовати под окриљем УН.

У односу на политичку сарадњу, као битну компоненту стратешког партнерства које су потписале, уочава се да су, почев од јануара 2007. године, у чак 8 случајева ове две земље имале исти став, односно искористиле су право вета.³¹⁵ У питању су биле одлуке везане за Мијанмар и Зимбабве (по једна) и Сирију (6).

Оваквим гласањем РФ и НРК показују да су чврсто решене да одбране оснивачке принципе УН: принципе територијалног интегритета, поштовања

³¹³ Преглед свих уложених вета је доступан на: Veto List, UN Documentation Research Guide, <http://research.un.org/en/docs/sc/quick>, 24/04/2018.

³¹⁴ United Nations Resolutions on the Former Yugoslavia, http://www.aphref.aph.gov.au_house_committee_jfadt_bosnia_bos_app4.pdf, 25/04/2018.

³¹⁵ Видети: :Veto List, UN Documentation Research Guide, оп. цит.

суверенитета, немешања у унутрашње ствари држава и право легитимно изабране власти да ту власт и врши.

У прошлости се могло догодити да једна од ове државе на гласању по неком питању буде уздржана, а да друга уложи право вета. Међутим, случај избијања кризе у Сирији показао је да деле исте позиције, те да једна другој пружају пуну подршку. Једна од резолуција на коју су обе уложиле вето односила се на санкције чије је увођење предложено због наводне употребе хемијског оружја од стране војних снага Башара Ал-асада.³¹⁶

Овако координирани наступи Русије и Кине сведоче о високом степену достигнутих односа сарадње, али и о постојању свести о неопходности заједничке акције у Уједињеним нацијама као једном од доступних средстава за одржавање контратеже Америци, али и једином сигурном начину усмеравања света од униполарног ка мултиполарном систему.

³¹⁶ Rusija i Kina uložile veto na rezoluciju o sankcijama Siriji, N1, 28.02.2017 <http://rs.n1info.com/a231490/Svet/Svet/Rusija-i-Kina-ulozile-veto-na-rezoluciju-o-sankcijama-Siriji.html>, 25/04/2018

5. ДОМЕТИ, МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА СТРАТЕШКОГ ПАРТНЕРСТВА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ

5.1. Домети стратешког партнерства

Са нестанком једне епохе, епохе Хладног рата, која је означила и крај једног броја комунистичких и/или социјалистичких држава, свет полако почиње да се мења. Једина преостала супер сила, Америка, користећи НАТО, покушава да уведе нова правила игре и прогласи цео свет својом интересном сфером сматрајући да су амерички интереси свуда присутни.

Међутим, скретање ка једнополарном систему, у коме правила игре одређује неприкосновени хегемон, нису прихватиле све земље света. Иако, у првом тренутку, на јачање Америке и НАТО нису имале адекватан одговор, поједине државе, свесне немогућности да се одупру саме, почињу да траже савезнике.

У међународним односима одавно има примену стара арапска пословица „непријатељ мог непријатеља је мој пријатељ“ те су се таквим резонам многе државе и служиле кроз историју. Под таквим околностима, две суседне земље, чији су међусобно односи повремено били и прилично турбулентни, Руска Федерација и Народна Република Кина, почињу да посматрају једна другу као могуће партнере на истом задатку. Задатку да осујете Америку у намери да постане један једини центар моћи у свету.

Инспирисане тако јаким мотивом, ове две земље деценију након распада СССР-а склапају Споразум о стратешком партнерству на чијим се основама њихова сарадња од тада развија. Од 2001. године на овамо, њихов однос према том партнерству јача и постаје стратешка вредност за сваку од њих.

Приликом обележавања 15-то годишњице од потписивања Споразума о стратешком партнерству, кинески председник Сји Ђипинг рекао је да ће две земље наставити да спроводе блиску координацију својих активности и на регионалном и на светском нивоу, као и да ће бранити ауторитет међународног права и залагати се за изналажење политичких решења за сва

горућа питања.³¹⁷ Том приликом поновио је да, за обе земље, неговање овог односа представља трајну стратешку вредност, те да су њих две пример земаља које су отвореном комуникацијом и обостраном добром вољом успеле да превазиђу проблеме које су некада имале.

Један од решених проблема је питање разграничења чије се регулисање може приписати искључиво постојању поверења између две стране.³¹⁸ Међутим, то никако не значи да било једна, било друга земља, заборављају своју историју. Не, историја се памти, али „...због тога да би се извукле поуке и не би поновиле исте грешке. На лекцијама из историје гради се нова будућност која ће бити одраз политичке мудрости и визије двојице председника о смеру даљег развоја прошлости неоптерећених односа“.³¹⁹

Покренуте претећом опасношћу од глобалне хегемоније САД, која би, пре или касније, директно угрозила и Кину и Русију, две су земље визију о могућем развоју међусобних односа и одговор на реалну претњу преточиле у договор о стратешком партнерству. Ово партнерство, које у ствари представља одговор на геополитичку реалност, предвиђа сарадњу у свим областима од заједничког интереса и на обострану корист. Као области од заједничког интереса препознате су, а потом и дефинисане, сфере политике, економије, енергетике, војних питања, али и образовања, науке, културе, екологије...

Обе земље до сада постигнуте резултате оцењују као задовољавајуће.

У сфери политичких односа, како оних билатералних, тако и мултилатералних, резултати су бројни и обе су стране њима претежно задовољне. На највишем нивоу постоји стална пракса састанака на годишњем нивоу, и председника и премијера обе земље, потом редовни састанци представника легислативне власти ради праћења законских решења и лакшег прилагођавања, односно хармонизације прописа у свим областима сарадње.

³¹⁷ Gui Congyou, „Deepen China-Russia Comprehensive Strategic Coordination and Jointly Create A New Chapter of Win-Win Cooperation“, Chinese People's Institute of Foreign Affairs (CPIFA), <http://www.cpifa.org/en/cms/item/view?table=book&id=204,05/05/2018>.

³¹⁸ Ибидем.

³¹⁹ Ибидем.

Сем сарадње највиших представника власти, уведена је и пракса формирања разних комитета у областима попут инвестиција, енергетике, трговине, војне технологије, безбедности и других.³²⁰ Нарочит значај имају Комитет пријатељства Русије и Кине за мир и развој³²¹ који координира размену ради јачања компоненте „људи људима“ (*people-to-people*) и међувладина Комисија за развој североистока Кине и руског Далеког истока и Бајкала,³²² као и Савет за субнационалну сарадњу горњег и средњег тока реке Јангце и федералног дистрикта Волга.³²³ Постојање ових тела указује на одлучност обе државе да развијају подједнако све области сарадње, укључујући и оне нелукративне, као и да посвете пажњу свим деловима својих земаља како би свима пружиле неопходну помоћ за подизање развојних потенцијала.

Формирање тела која ће деловати у, могло би се рећи, пасивним крајевима Русије и Кине, показатељ су и непрестаног рада две земље на усклађивању својих развојних стратегија. Та координација огледа се и у односу на неке форме мултилатералне сарадње и њихово настојање да их учине комплементарним. Дobar пример могла би бити иницијатива *Појаса и пута* која је толико широка да у себе може да укључи макар оне форме сарадње које постоје у Азији.

Занимљиво је да је кинески председник Си Ђинпинг иницијативу “Један појас, један пут” први пут представио јавности управо у региону Централне Азије, у Казахстану.³²⁴

У свом говору “Промовисање пријатељства и стварање лепше будућности”, одржаном на Назарбајев Универзитету, 7. септембра 2013. године, председник Си, предложио је обнављање пута свиле као иновативни модел за сарадњу од које би имале користи све државе дуж његове трасе, а

³²⁰ Ибидем.

³²¹ „11th Plenary Session of the China-Russia Friendship Committee for Peace and Development Held in Moscow“, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 2017/07/05, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1478471.shtml, 05/05/2018.

³²² Huang Jing, Korolev Alexander, *International Cooperation in the Development of Russia’s Far East and Siberia*, International Political Economy Serie, <https://link.springer.com/book/10.1057%2F9781137489593>, 05/05/2018.

³²³ „Yangtze, Volga help ties bloom“, *China Daily*, 2017-06-17, оп. цит.

³²⁴ Xi Jinping, “The Governance of China”, Foreign Languages Press Co. Ltd, Beijing, 2014, стр. 315.

Понуђена иницијатива представља кинески покушај у искорењивању “хладноратовског менталитета и увођење новог, свеобухватног начина промишљања безбедности и могућности за унапређивањеразличитих видова сарадње у интересу свих земаља”.³²⁷

Историја сведочи да су још у давна времена људи су били свесни значаја и неопходности сарадње. Стари Пут свиле тој чињеници и дугује своју успешност. Без обзира на различитост вера, раса и уверења, људи су прилазили једни другима са поверењем и жељом да подједнако уживају у плодовима сарадње. Управо се то некадашње искуство може искористити и у времену садашњем. Потпуна сарадња између земаља које учествују у пројекту Појаса и пута могућа је уз остварење пет услова.³²⁸

Први од њих је побољшање политичке комуникације како би се усагласиле развојне стратегије у заједничком интересу свих земаља јер не постоји “модел који одговара свима” (*one-size-fits-all*).³²⁹

Други је потреба за побољшањем саобраћајне инфраструктуре која би помогла да се олакша могућност даљег економског развоја. Принципи слободне трговине који би довели до елиминације трговинских баријера, смањења инвестиционих трошкова и побољшања квалитета и убрзања економских трендова на потенцијалном тржишту од скоро три милијарде људи представљају трећи услов.

Последња два чине увођење локалних валута као средства за закључивање трансакција међу државама Појаса и пута и повећање културне интеграције бољим интегрисањем свих укључених у тај процес.

За финансијере овог пројекта предвиђене су нове институције - Азијска инфраструктурна инвестициона банка и Фонд за пут свиле,³³⁰ као и одређени нови механизми који тек треба да буду успостављени. Ове механизме ће надзирати Шангајска организација за сарадњу.

³²⁷ Оп. цит., стр. 322.

³²⁸ Видети: Xi Jinping, “The Governance of China”, стр. 317-319.

³²⁹ Оп. цит., стр. 320.

³³⁰ Обе институције раде унутар постојећег глобалног економског и финансијског система, односно усаглашене су са њиховим правилима.

Важно је истаћи да је Русија дала пуну подршку Кини у вези са коришћењем ШОС у ову сврху. Наиме, оба председника су недвосмислено потврдила да ће ШОС истовремено послужити као “кључна платформа за интегрисање кинеског Пута свиле и руских аспирација унутар Евроазијске економске уније” (*as a key platform to integrate China's Silk Road initiatives and Russia's aspirations under the Eurasian Economic Union framework*).³³¹

С обзиром на циљеве ШОС и облике сарадње које се унутар ње спроводе, јасно је да улога ове организације, првенствено са безбедносног аспекта, може бити врло значајна, елиминишући потенцијалне претње и стварајући могућности за несметано остваривање економског развоја.

Када је реч о првим фазама финансирања Појаса и пута, Кина је, за ту сврху, иницијално издвојила почетну капитализацију у износу од 50 милијарди долара кроз Азијску инфраструктурну инвестициону банку, као и кроз Фонд за пут свиле - нови механизам за инфраструктуру и трговину са капитализацијом од 40 милијарди долара. Очекивано је да ће Азијска инфраструктурна инвестициона банка, у наредном периоду, привући додатних 50 милијарди долара од приватних зајмодаваца. Државно веће обезбеђује око 65 одсто средстава Фонду за пут свиле, док преостала средства обезбеђују Национални фонд за развој -15 одсто и две државне банке – 15 одсто од Ексим банке и пет одсто од Развојне банке Кине, уз могућност продужења уколико то буде потребно.³³²

Када се говори о иницијативи Појаса и пута важно је истаћи да она представља више геоекономску концепцију него геополитичку стратегију, па је тако и треба посматрати. Она представља једну отворену и инклузивну платформу за развој, односно не искључује ни једну земљу као потенцијалног учесника. Тиме се потврђује њен циљ да допринесе економском развоју свих земаља учесница поштујући интересе сваке од њих.

³³¹ „SCO can play major role in Silk Road, Xi says in Russia“, *China Daily*, 2015-07-09, http://www.chinadaily.com.cn/world/2015xiatbricssco/2015-07/09/content_21228437.htm, 24/04/2018.

³³² Szczudlik-Tatar Justyna, ““One Belt, One Road”: Mapping China's New Diplomatic Strategy”, No. 67 (799), 2 July 2015, The Polish Institute of International Affairs, Internet, http://www.pism.pl/files/?id_plik=20062, 10/03/2018.

Не мање важна је и напомена да је иницијатива Појаса и пута димензионална, односно да има и спољашњи и унутрашњи аспект. И док је о спољашњем већ било речи, унутрашњи се огледа у отварању и развијању три, недовољно развијене, западне кинеске провинције. Будући да су скоковити развој и раст мало вероватни, те да се решење за ове провинције није могло наћи у некој краткорочној политици развоја, Појас и пут су изабрани као дугорочна визија која ће на дуге стазе обезбедити несметан развој.

У односу на сарадњу у сфери политике и досадашњих домета кинеско-руског стратешког партнерства, значајно место заузима и њихов однос према до сада поменути облицима мултилатералног организовања, односно појединим међународним организацијама. Своје добре односе и резултате постигнуте у оквиру билатералне сарадње Русија и Кина успеле су да пројектују и на регион и дале допринос регионалној безбедности подстичући регионалну сарадњу.

Својим заједничким ставовима и подршци начелима међународног права дају, могло би се рећи без претеривања, и допринос светском миру, јер се боре за очување система Уједињених нација и онемогућавање или макар ограничавање злоупотреба те организације.

Нема сумње да се за успехе у подизању нивоа сарадње и изградњи односа држава чланица, на пример ШОС, може „окривити“ дипломатска умешност две земље. У неким случајевима, оне су не само превазишле своја супротстављена гледишта, већ су успеле да и код других чланица пронађу тачку спајања која је омогућила заједничку акцију. У свим тим облицима сарадње у којима су чланице, обе земље све време промовишу начела Уједињених нација и боре се за поштовање принципа међународног права. Нарочито су заинтересоване за очување мира и стабилности у региону Централне Азије, који би врло лако могао да постане извор нестабилности, а којем обе гравитирају због потенцијала које тај регион поседује. У ситуацијама у којима се појави неки проблем, и Кина и Русија као прву меру препоручују консултације и политички дијалог или преговоре као једини начин за решавање спорног питања или конфликта. Са истим ставом

посматрају и питања која се покрећу у ОУН, а која се тичу, на пример, Ирана, Сирије или Северне Кореје. Отворени дијалог и политичке консултације увек представљају њихов први избор. При томе, од учесника преговора очекује се отвореност и спремност за проналажење решења.

Захваљујући координацији наступа у органима Организације уједињених нација, нарочито у Савету безбедности као најважнијем телу, Русија и Кина још увек успевају да колико-толико ублаже покушаје Америке да потпуно уруши систем који функционише од Другог светског рата на овамо. Наиме, под паролом ширења тековина демократије и неопходности поштовања људских права, често се на перфидан начин маскирају неки економски или политички интереси и, истовремено, угрожавају суверене државе. Русија и Кина се томе увек противе и, за разлику од неких прошлих времена, сада је и Кина склонија коришћењу права на вето, права које као стална чланица Савета безбедности има на располагању.

У сфери политичког деловања било би значајно поменути и то што и Русија и Кина својим активностима на регионалном нивоу шире мрежу сарадње са државама Централне Азије и, улажући у њихове привреде, настоје да смање опасност од избијања потенцијалног сукоба. Програми сарадње које нуде и Русија и Кина немају компоненту принуде и нису усмерене ка изазивању дестабилизације. Најбоља илустрација њихових политика је изјава Сји Ђинпинга да „за разлику од неких других земаља, Кина не извози револуције“.³³³

У досадашње домете руско-кинеске сарадње свакако би се могла убројати и сарадња у области економије и резултати који су у њој забележени. Многи од постигнутих резултата су импресивни и подижу праг лествице за нове рекорде. На темељима заједничких интереса, две земље су постигле договор о веома значајним трговинским, инвестиционим и аранжманима других типова који су на привреде њихових земаља имале одличне ефекте. Билатералне везе и договорени послови допринели су да обе земље, Кина свакако нешто боље, превазиђу последице светске финансијске кризе, док је Русија неопходну руку пријатељства и подршке

³³³ Xi Jinping, "The Governance of China", стр. 344.

добила у тренутку када су јој ЕУ и САД увеле санкције због кризе у Украјини. Обим трговинске размене двеју земаља је вишеструко увећан и повољно је утицао на већину економских показатеља, а, истовремено, подигао и економске перформансе обе земље.

Развоју сектора економије, односно његовом даљем унапређивању и расту, посебан импулс даће и договор централних банака Русије и Кине о коришћењу националних валута, односно рубље и јуана, у међусобним трансакцијама.³³⁴ Оваквом одлуком промовишу се националне валуте, али, истовремено, избегавају финансијски ризици повезани са кретањима страних валута на светском тржишту, односно флукуацијама њихових курсева.

Ова сарадња континуирано утиче на повећање производних капацитета у разним привредним гранама, као што су енергетика, инвестиције, висока технологија, финансије, инфраструктура и пољопривреда. Све те области се убрзано модернизују и уводе нове иновационе технологије које њихове производне способности онда чине још већим.

Коришћење нових технологија има најширу примену, тако да се проналазе нека нова решења у области медицине, али и у области војне индустрије и технологије у којима две земље имају заједничке програме сарадње. Неки од тих резултата су нови типови хеликоптера и подморница. Производњом ових средстава две земље су, не само унапредиле своју сарадњу у овој области, већ су ојачале и своје системе националне одбране, али и повећале своју конкурентност на светском тржишту наоружања.

Међу донетима заједничке сарадње посебно место заузима сарадња у области енергената. Већ чувени гасни споразуми представљају гаранцију очувања односа две земље, али и значајан су подстрек будућем привредном расту и једне и друге.

³³⁴ "China establishes yuan-ruble payment system", Reuters, October 12, 2017 <https://www.reuters.com/article/us-china-yuan-ruble/china-establishes-yuan-ruble-payment-system-idUSKBN1CH0ML, 05/05/2018>.

Међутим, оне не занемарују ни друге изворе енергије, тако да раде на пројектима за њихово коришћење. Један од примера у области нуклеарноенергетске сарадње је изградња нуклеарних електрана за производњу електричне енергије на Тајвану.³³⁵

Заједничке пројекте имају и у области хидроенергетике, односно коришћења речних потенцијала.³³⁶ Ови пројекти се односе на граничне реке Амур и Аргун, на којима је предвиђена изградња чак девет хидроцентрала, али и на реке Јенисеј и Јангце.

Опредељење обе земље да дају свој допринос очувању животне средине, потврђује и улагање у коришћење соларне енергије као једног од видова самообновљивих извора енергије. Кина је посебно заинтересована за овај вид улагања будући да је управо она највећи светски произвођач соларних панела.³³⁷

Нове технологије су нашле примену и у најтрадиционалнијем облику економске сарадње, у трговини. Наиме, повећањем животног стандарда, ширењем броја корисника интернета и увођењем нових иновативних ИТ платформи, шири се и употреба електронске трговине. По подацима за 2016. годину 52 одсто руске укупне прекограничне Е трговине остварено је са Кином.³³⁸ У истој години остварена је вредност прекограничне трговине Русије са Кином у износу од 5,1 милијарде долара, а од те суме је чак 2,6 милијарди потрошено на робу поручену преко кинеских сајтова.³³⁹

³³⁵ „Completion of Power start-up of Tianwan NPP Unit №3 (China)“, Rosatom, 30/12/2017, <http://www.rosatom.ru/en/press-centre/news/completion-of-power-start-up-of-tianwan-npp-unit-3-china/>, 05/05/2018.

³³⁶ „Sino-Russian Hydropower“, Saving Transnational Rivers, <https://www.transrivers.org/projects/sino-russian-hydropower/>, 05/05/2018.

³³⁷ Сарадња између Русије и Кине у области соларне енергије спроводи се као део енергетске стратешке сарадње. Значајан споразум о изградњи соларних централа на територији Руске Федерације две земље су потписале 2017. године. Предвиђена је укупна вредност улагања од око милијарду долара. Очекује се да ће спровођењем споразума до 2024. године удео енергије добијене из обновљивих извора достићи 5,5 GW, од чега 3,3 GW од снаге ветра, 1,76 GW од соларне енергије и 425,4 MW од снаге вода. Видети: „China invests in Russian solar power“, *Eurasia Network*, May 27, 2017, <https://eurasianetwork.eu/2017/05/27/china-invests-in-russian-solar-power/>, 24/04/2018.

³³⁸ „China accounted for over half of cross-border online sales in Russia in 2016“, *China Internet Watch*, March 20, 2017, <https://www.chinainternetwatch.com/19986/russia-cross-border-2016/#ixzz5GpnUBgrS>, 24/04/2018.

³³⁹ Ибидем.

Занимљив је податак и да је 90 одсто пакета пристиглих из иностранства и испоручених на територији Русије било из Кине.

5.2. Могућности унапређења стратешког партнерства

На темељу до сада постигнутих резултата у оквиру стратешког партнерства Русије и Кине, а с обзиром на тренутну администрацију у Белој кући, може се очекивати да ће односи Русије и Кине постати још ближи. У најмању руку, збуњујући поступци председника Трампа и одлуке које исхитрено доноси могле би још више ујединити ставове Русије и Кине насупрот интересима Сједињених Држава и њима блиских земаља.

Сарадња Русије и Кине оставља могућност држања Америке даље од њихових периферија, онемогућавању распоређивања америчког ракетног система, супротстављање распоређивању оружја у свемиру, као и сталног супротстављања покушају успостављања новог светског политичког и економског поретка. И Пекинг и Москва желе да ограниче прекомерну моћ Америке. Готово две деценије стабилних односа Русије и Кине и поклапање ставова у односу на Америку, указују на постојање обостраног интереса за даљим унапређивањем постојећих односа, због чега ће, очекује се, приступити изради дугорочних планова и наставити да улажу у даљи развој свих досадашњих облика сарадње.

Неколико разлога мотивише Русију и Кину да развијају ближе и још боље односе сарадње. Први је држање Америке под контролом у настојањима да ојача своју хегемонистичку позицију користећи се разним субверзивним методама под маском демократије, а други могућност за развијање сопствених потенцијала који би успешно одговорили или чак превазишли америчка достигнућа на пољу наоружања, као и стицање предности, у односу на Америку, у сајберпростору.

Америка за Кину и Русију, као и за остатак света, представља опасност будући да је “неоспорно, информационо-финансијски, научно-технички и

војнополитички центар света“.³⁴⁰ Из тог разлога, Кина и Русија настоје да своје односе према Америци “успоставе као основу једног стабилнијег и предвидљивијег система односа у међународној заједници“.³⁴¹ Бољем позиционирању Русије и Кине у односу на Америку може да допринесе чињеница о стално растућем америчком дугу који приморава Америку да ревидира своју спољну политику. То потврђује и чињеница да су се САД у претходном периоду удаљиле од Бушове доктрине и почеле више да прибегавају манифестацијама меке силе, али и да мењају свој став према Русији, нуклеарном програму и сл.³⁴²

Са доласком Доналда Трампа за председника САД, ситуација се битно променила с обзиром на његове, често контрадикторне ставове, као и заоштравањем односа према Русији и Кини. Америка на ове две земље гледа као супарнике у војном, политичком и економском смислу будући да је јасно њихово настојање да је свргну с трона и онемогуће је да овлада “руским ресурсима и кинеском радном снагом“.³⁴³

У том смислу, стратешки интерес Русије и Кине ће и у наредном периоду остати непромењен, а ове две земље ће бити у прилици да тестирају и нове могућности за сарадњу ради даљег слабљења Америке. Очекивати је да ће се, са тим циљем, проналезити модалитети за даље продубљивање сарадње у политичкој, економској и војно-техничкој сфери.

Могућности за унапређење сарадње у будућности видљиве су и у оквиру мултилатералних форума за сарадњу. Појачаном интеракцијом у регионалним и мултилатералним организацијама у чијем су стварању и саме учествовале, Русија и Кина стварају додатне могућности за проналажење нових политичких решења, али и нових институционалних механизма. Један од тако разрађених механизма је пракса одржавања редовних консултација пре заседања тела међународних организација за које се

³⁴⁰ Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Кина-Америка-Русија – глобални троугао 21. века“, *Социолошки преглед*, Српско социолошко друштво, Београд, вол. 45, бр. 4, стр. 460.

³⁴¹ Оп. цит, стр. 461.

³⁴² Видети више у: Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Кина-Америка-Русија - глобални троугао 21. века“, *Социолошки преглед*, Српско социолошко друштво, Београд, вол. 45, бр. 4, стр. 459-476.

³⁴³ Оп. цит, стр. 470.

припрема заједнички став. На тај начин обезбеђује се већа ефикасност у процесу доношења одлука. Сем тога, у неким од регионалних организација би се могле увести још неке области сарадње, а тиме повећати и ангажовање чланица.

ШОС и ЕЕЗ су пример добро структурираних организација регионалног типа унутар којих су државе чланице достигле високе степене сарадње који уливају поверење да би се и у наредном периоду сарадња могла одвијати узлазном путањом. Раније поменута Шангајска организација за сарадњу је, у том смислу, од изузетног значаја јер "...за главни циљ има јачање међусобног поверења и добросуседских односа међу државама чланицама; промовише ефективну сарадњу у политици, трговини и економији, науци и технологији, култури, као и образовању, енергетици, саобраћају, туризму, животној средини и другим пољима; доприноси одржању и обезбеђивању мира, безбедности и стабилности у региону; креће се ка успостављању новог, демократског, правичног и рационалног међународног политичког и економског поретка".³⁴⁴

Једна од области која такође пружа додатне могућности јесте рад у области дигитализације и развијање заједничких информационих система за мрежу заједничких институција чиме би се обезбедила правовремена информисаност и створиле могућности да брзо деловање.

Будући да су информационе технологије интегрисане у све сфере друштва, као и да, уопштено посматрано, од њиховог степена развијености зависи и степен развијености привреде једне земље, Русија и Кина тој области придају велики значај у контексту унапређења својих билатералних односа. Из тог разлога су за заједничке инвестиционе пројекте у области дигиталних технологија предвиделе фонд од преко 12 милијарди долара.³⁴⁵ Улагања у овој области су у директној вези и са отварањем могућности за развој високих технологија најшире примене почев од грађевинске индустрије, преко медицине, па до војне технологије.

³⁴⁴ Xi Jinping, "The Governance of China", оп. цит, стр. 319.

³⁴⁵ „Russia and China announce new joint investment programs exceeding \$12 billion“, *East West Digital News*, July 18, 2017, <http://www.ewdn.com/2017/07/18/russia-and-china-announce-new-tech-investment-programs-over-12-billion/>, 24/04/2018.

Управо у области војне технологије постоје велике могућности за даљу сарадњу између Русије и Кине. Две земље су и до сада показале да су заинтересоване за продубљивање сарадње у области наоружања и војне опреме, па се у складу са њиховом политиком и убудуће могу очекивати заједнички пројекти у развијању, најпре одбрамбеног наоружања, а потом и система за осматрање, али и софистициранијих борбених средстава. При том, мора се нагласити да, иако је Кина у односу на Русију финансијски неупоредиво јача, по неким претпоставкама Русија ће бар још наредних десет година предњачити на подручју високе технологије.³⁴⁶

Трговина и инвестиције између Русије и Кине свакако представљају области за чији несметани развој и даље постоје велике могућности. Две земље су једна другој врло значајни трговински партнери, док Русија за Кину представља још и извор енергената, али и напредних технолошких решења. Наиме, Русија се често назива “светским магацином, пошто се на њеној територији налази, зависно од извора, од четвртине до чак трећине залиха укупног светског рудног богатства. При томе, у оквиру граница Руске Федерације (РФ), која по величини територије заузима прво место у свету и захвата 14 одсто светског копна, живи само око 2 одсто становништва планете“.³⁴⁷

Управо из тог разлога Русија има велики мотив да и даље увећава економску сарадњу, али и да, при томе, привлачи све више кинеских инвестиција у региону Сибира и руског Далеког истока. Подаци говоре да су у периоду 2015-2017. године чак 80 одсто од укупно девет милијарди долара инвестиција у поменути деловима Русије биле из Кине.³⁴⁸ Није неопходно наглашавати да је Русија веома мотивисана да развије економију ових територија и тиме их учини примамљивијим за локално становништво. На руском Далеком истоку живи свега четири одсто руске популације, односно око 6,2 милиона људи и њихов број стално опада.

³⁴⁶ Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Кина-Америка-Русија - глобални троугао 21. века“, оп. цит, стр. 471.

³⁴⁷ Оп. цит, стр. 461.

³⁴⁸ „Russia and China in East Asia in the next 20 years“, *China Policy Institute: Analysis*, December 12, 2017, <https://cpianalysis.org/2017/12/12/russia-and-china-in-east-asia-in-the-next-20-years/>, 24/04/2018.

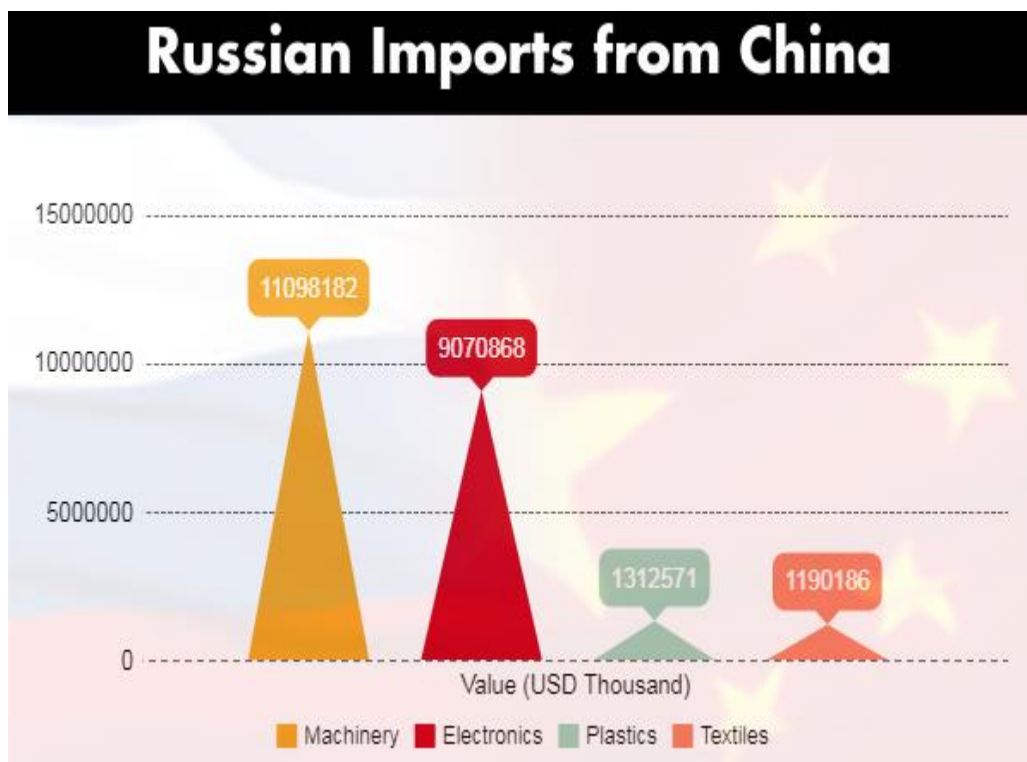
Ипак, важно је истаћи да Русија настоји да промени кинески фокус и да их са улагања у индустрији енергената преусмери на улагања у пољопривреду, финансије, науку, технологију и туризам. Међутим, трендови у трговинској размени, односно структура робе не показује да ће до те промене у скорије време и доћи,

Графикон 5: Структура и вредност руског извоза у Кину у 2016. години.

Извор: <https://www.exportgenius.in/blog/bilateral-trade-between-russia-and-china-russia-china-trade-statistics-109.php/24/04/2018>.

Графикон 6: Структура и вредност руског увоза из Кине у 2016. години.

Извор: <https://www.exportgenius.in/blog/bilateral-trade-between-russia-and-china-russia-china-trade-statistics-109.php/24/04/2018>.

Потенцијал за даље унапређење стратешког партнерства постоји и у области војне сарадње. Са обзиром на опредељење Кине да настави са повећањем годишњих издвајања за одбрану, очекивано је да ће се започета модернизација војске спроводити и даље.

Улагање у опремање копнених снага, јачање морнарице, увођење нових оружаних средстава, побољшање перформанси авијације и слично указују на присутну тенденцију напуштања вишедеценијске изолационистичке политике и традиционалне неутралности у односу на међународне конфликте. На такво опредељење указује и оснивање чак седам војних база у Јужном кинеском мору, изградња базе у Џибутију,³⁴⁹ али и

³⁴⁹ Председници Кине и Џибутија, Си Ђинпинг и Исмаил Омар Геле, постигли су споразум о бази још у децембру 2015. године. Базу у Џибутију званични Пекинг не назива „војном“, него „базом за пружање материјално-техничке подршке“. Треба имати у виду важан геополитички положај Џибутија, јер се практично налази на раскрсници светских трговинских путева. Дуж Афричког рога пролази једна од најважнијих рута која спаја Црвено

недавни наговештаји о оснивању војне базе у Бадакшану, у Авганистану.³⁵⁰ Из реченог, јасно се може видети намера Кине да преузме активну улогу у обезбеђивању регионалног мира и стабилности.

Кретања и промене у кинеској војној организацији у директној су вези са америчким војним присуством у региону. Претпоставка је да би се у случају да се Америка определи за даље ширење НАТО укључивањем својих традиционалних савезника из Азије и Пацифика, Јапана, Јужне Кореје, али и Аустралије и Новог Зеланда, Кина и Русија могле бити испровоциране да унапреде међусобну сарадњу на војном плану. Један од начина могао би бити коришћењем механизма Шангајске организације за сарадњу, док је друга могућност да се она унапреди искључиво на билатералном нивоу. Опредељење за ову другу могућност значило би да је стратешко партнерство на корак од прерастања у војни савез.

5.3. Ограничења стратешког партнерства

Уколико би се размишљало о могућим ограничењима за даље развијање партнерских односа Русије и Кине, могла би се издвојити два најочигледнија. Прво ограничење произилази из постојеће асиметрије и она постаје све израженија, а друго се односи на чињеницу да Русија посматра ЦАР превасходно као своју сферу интереса и да растуће присуство Кине, нарочито у енергетском сектору, не гледа са одобравањем.

У последњој деценији асиметрија у кинеско-руским односима постаје све израженија и питање је времена када ће и у којој мери почети да се одражава на квалитет њихових односа. Посебан проблем представља чињеница да Русија нема начина да тај процес заустави. Наиме, Руска Федерација је на кинеском тржишту конкурентна само са енергентима, мада

море и Индијски океан, а значај овог пута, кога неретко зову Капија Африке, повећава се из године у годину, посебно што је „крупним словима“ означен на мапи „Новог појаса и пута“. С тим у вези, Кина је већ реализовала неколико великих пројеката у Цибутију, од којих је највећи изградња железнице Адис Абеба - Цибути, вредне четири милијарде долара.

³⁵⁰ Blank Stephen, "A Chinese Base in Central Asia", *The Central Asia-Caucasus Analyst*, 12 April 2018, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13507-a-chinese-base-in-central-asia.html>, 20/04/2018.

је питање времена када би је и у тој области могло угрозити кинеско настојање да диверзификује своје снабдевање јачањем веза са државама ЦАР, и наоружањем, односно различитим одбрамбеним платформама, опремом и технологијама. Уколико се узме у обзир и демографска диспропорција, наговештаја за решење проблема асиметрије нема.

Од великог утицаја биће и потенцијално продубљивање разлика између Русије и Кине. Развојни потенцијали Кине се, разумљиво, не могу мерити са руским. Такође, Кина отворено тежи диверзификацији у снабдевању енергентима како би смањила своју зависност од Русије. И поред чињенице да учествује у инфраструктурним пројектима на руском тлу, она ипак склапа уговорне аранжмане и инвестира у изградњу гасовода на територији Централне Азије, што представља друго велико органичење.

У односима Русије и Кине према земљама Централне Азије уочавају се суштинске разлике.

Земље Централне Азије и Русија

Када се ради о односу према Русији, државе Централне Азије условно би се могле поделити у четири групе. У првој групи су Киргистан и Таџикистан, земље безрезервно оријентисане на Русију. С друге стране, Казахстан доживљава Русију као стратешког партнера, према њој је у принципу лојалан, али ипак настоји да има и алтернативног, ако не стратешког, онда бар врло битног партнера. Узбекистан је у једном периоду водио умногоне проамеричку политику, иако је избегавао да се конфронтира са Русијом, док је Туркменистан дуго ишао путем својеврсне „несврстаности“, прешао на асиметричну неутралност и, на крају, определио се за развијање посебних економско-политичких односа са Русијом.

Нема сумње да је значај овог подручја за Русију немерљив. Централноазијске залихе нафте и гаса, у крајевима око Каспијског мора, у доба када су налазишта фосилних горива при крају у многим регионима који њима традиционално снабдевају велике светске потрошаче, представљају својеврстан скривени адут. Ма колико се говорило о новим, безбедним и много продуктивнијим технологијама за производњу нуклеарне енергије и

другим алтернативама за фосилна горива, нема наговештаја да ће она брзо изгубити садашњи значај. Управо из тог разлога Русија је решена да задржи и ојача свој политички утицај у региону Централне Азије.

Уколико би неком другом препустила контролу над већим делом налазишта нафте и гаса у Казахстану (та држава располаже са око три до четири одсто утврђених светских залиха нафте, а неки сматрају да су оне и веће), Туркменистану (у погледу резерви гаса пета је земља у свету, а по неким проценама његова недовољно испитана налазишта нафте нису битно мања од казахстанских) и Узбекистану (спада међу првих 10 земаља света у погледу резерви природног гаса), или допустила изградњу инфраструктуре за испоруку поменутих енергената на светско тржиште, Русија – која сада директно или индиректно контролише тек нешто мање од 10 одсто познатих светских резерви нафте и око 30 одсто залиха природног гаса – неповратно би изгубила статус гаранта енергетске безбедности Европе.

За процену геополитичког значаја Централне Азије за Русију довољан је и тек летимичан погледа на мапу Евроазије. Граница Русије са Казахстаном је дуга скоро седам хиљада километара и, при том, у многим зонама без икаквих већих природних баријера. Северни део Казахстана улази у Сибир и, са његовим јужним делом, твори природну целину. У односу на Русију, највећу потенцијалну претњу могла би да представља злоупотреба вишемилионског муслиманског становништва, припадника народа Башкира и Татара. Губитак политичког утицаја у тој земљи за Русију би значео и угрожавања руске националне мањине, али би створило и могућност за ширење исламистичких идеја, као и настанак додатног простора за деловање чеченских и других терориста против Русије. Такав утицај лако би се могао прелити и на цео регион и, у крајњем исходу, довести до формирања, према Русији, непријатељски настројених режима.

Контрола над регионом ЦА у целини за Русију представља неопходност и због чињенице да би НАТО, спроводећи своју актуелну политику ширења, односно јачања свог утицаја у свим регионима света, могао да се нађе и на њеној јужној граници. Сем ове, над Русијом се надвија и друга врста опасности која је у директној вези са криминалним

активностима, односно са „путем дроге“ који иде, углавном, из Авганистана, али и других региона који су њени значајни произвођачи и „извозници“.

Мрежу криминалних активности далеко широм чини трговина људима, белим робљем, организоване нелегалне миграције, шверц оружја и сл. Последице би биле несагледиве уколико руске власти не би имале сарадњу са државним органима Централне Азије, односно када не би могле да се против организованог криминала боре спроводећи координиране акције. С тим у вези, немерљив значај има Шангајска организација за сарадњу и, унутар ње развијен, механизам за борбу против тероризма, сепаратизма и екстремизма. Заједничке претње преовлађују над повремено испољеним уским интересима држава чланица и, за сада, доприносе успешном функционисању те организације.

Очекује се да ће се широм наше планете до средине 21. века појавити немали број пространих области које ће бити извор великих безбедносних изазова уопште, а нарочито за све оне који се са њима граниче. За Русију је, због свега наведеног, од великог значаја да се то не догоди са Централном Азијом, нарочито њеним појединим деловима, Казахстаном, на пример. Русија, сем очувања свог политичког утицаја, има и задатак да заштити своје становништво које живи у региону Централне Азије и које ће, без обзира на лоше демографске прогнозе (због ниског наталитета, а не више толико због исељавања), и у наредим деценијама ту живети.

Укупан број руског становништва у Централној Азији је скоро 5,5 милиона и тај број представља значајан пад, будући да их је до пре 20 година било преко девет милиона. Али, много је већи број русофонске популације – чак око 15 милиона људи. Руси и даље представљају значајан део становника већих градова Централне Азије, али и преовлађујуће, како градско, тако и сеоско, становништво северног и источног Казахстана, односно велику мањину у централном Казахстану и на северу Киргизије.

Кина и земље Централне Азије

Развој односа између региона Централне Азије и Кине у последње две деценије обележила су два паралелна процеса од фундаменталног значаја за

међународне односе. Један од њих је распад СССР-а, а други снажење улоге Кине на међународној сцени.

Распад СССР-а узроковао је и промену на политичкој карти света настанком нових држава у региону Централне Азије. Новонастале државе, иако су хрлиле стицању независности, имале су пред собом озбиљне изазове који су се огледали у изградњи сопственог политичког, друштвеног и економског система.

Свака од поменутих криза имала је различите појавне видове. У Таџикистану то је био грађански рат, у Киргистану пуч, у осталим државама бујање национализма и исламског радикализма или, пак, миграције становништва.

Ситуација се током последње две деценије знатно побољшала, па су земље региона Централне Азије почеле више пажње да поклањају профилисању спољне политике у складу са сопственим афинитетима, али и реалним проценама о значају регионалне силе са којом теже да развију блискије односе.

С обзиром на традиционално присуство Русије у овом региону, Кина се определила да се државама ЦА приближи јачањем меке моћи, односно креирањем и реализацијом економских пројеката. Међу значајније убраја се Први или северни евроазијски трансконтинентални транспортни коридор који иде из Кине, преко Казахстана и Русије до Европе и којим се годишње превезе преко 145000 TEU робе.³⁵¹

Сем тога, Кина је покренула и план изградње Другог, односно, централног, евроазијског трансконтиненталног транспортног коридора преко територија Централне Азије и Јужног Кавказа или Ирана и Блиског Истока.³⁵² Прва варијанта предвиђа пролазак од Кине, преко Казахстана, Узбекистана, Туркменистана, Каспијског мора, Азербејџана, Грузије и Турске

³⁵¹ TEU је јединица капацитета робе базирана на запремини ИСО контејнера дужине 6.1 m и 2.44 m широког. У погледу висине не постији стандард, она може бити од 1.3 до 2.9 m, али је најчешће 2.59 m. Romanov Tikhonovich Matvey, Matveevna Romanova Irina, „About Eurasian Transcontinental Transport Corridors and Economic Axes“, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol 6, No 5 S2, September 2015, <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/viewFile/7649/7330>, 05/05/2018.

³⁵² Ибидем.

до Европе. За изградњу овог коридора је, сем држава ЦА, била заинтересована и Турска будући да је и сама развила пројекат подводног железничког тунела под Мраморним морем и Босфором – “Мармарај”.³⁵³

Изузев ових пројеката, кинеска влада се определила и за пласирање својих инвестиција у Казахстан, Таџикистан и Киргистан. Ради допремања енергената из ових земаља, Кина је инвестирала у нафтоводе А и Б који иду из Туркменистана кроз Узбекистан и Казахстан у Кину, Ц и Д који пролазе кроз Таџикистан и Киргистан, казахско-кинески нафтовод и линију за пренос електричне енергије из Киргистана у Кину. Такав аранжман је обострано користан за обе стране, Кина тако јача своју позицију у региону и обезбеђује потребне енергенте, док земље региона Централне Азије на тај начин остварују значајне финансијске приходе.

Међутим, било би погрешно закључити да су кинеске инвестиције у енергетској инфраструктури једини вид улагања. У овом региону Кина инвестира и у изградњу научних, индустријских и аграрних паркова.

Наведено указује на озбиљност којом Кина приступа региону Централне Азије, као и на њену намеру да осигура своје дугорочно присуство, а то је, опет, у супротности са интересима Руске Федерације.

Из свега наведеног видљиво је да је регион Централне Азије простор са великим потенцијалом за појаву нестабилности различитих облика. Потврда ове тврдње су војни и етнички конфликти, државни удари, активизам радикалних исламиста, као и социјално-економски поремећаји. То је утолико јасније када се узме у обзир ограничени капацитет администрација земаља тог региона и њихови нестабилни политички системи.

Посебну безбедносну претњу не само региону ЦА, већ и регионалним силама, Русији и Кини, представља Авганистан који је упориште радикалних исламиста, али и различитих криминалних организација које се баве трговином дрогом, али и људима. Са таквом претњом се не би могла изборити ни једна држава ЦА, чак ни у сарадњи са Русијом и због тога је

³⁵³ „Tunel ispod Bosfora spojio Evropu i Aziju“, *Balkans Aljazeera*, 29. oktobar 2013 <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/tunel-ispod-bosfora-spojio-evropu-i-aziju>, 05/05/2018.

присуство Кине у том подручју од великог значаја. Кина се активно односи према овој претњи тим пре што у покрајини Сјиђанг постоје исламисти којима је радикализам близак. Међутим, својом чврстом унутрашњом организацијом, као и организованим и добро опремљеним снагама безбедности, Кина њихово деловање држи под контролом.

За очување стабилног поретка у читавом региону Централне Азије од пресудног значаја је равнотежа снага између Русије и Кине коју је могуће очувати односима сарадње који представљају најпожељнију, а можда и једину превенцију потенцијалних конфликта различитих врста. Блиски односи садашњег председника Руске Федерације, Владимира Путина, и председника НР Кине, Си Ђинпинга, у великој мери утичу и на укупне односе две земље. Захваљујући њима покретање иницијативе „Један појас, један пут“ није изазвало избијање отвореног конфликта, будући да се и од стране западних земаља овај потез Кине оцењује као тежња да прошири своју сферу утицаја.

У складу са неким мишљењима није претерано очекивање да „...могуће претње Русији од стране Кине у потпуности могу бити нивелисане, уколико Русија буде: (а) довољно снажна да сачува своју геополитичку целовитост и не дозволи америчку блокаду Кине у Централној Азији; (б) довољно богата да започне потпуније освајање Сибира и Далеког истока; (в) довољно бројчана да самостално обезбеди значајан део кинеских потреба у сировинама; (г) довољно развијена да у следећих 10-15 година створи високу технолошку позицију која ће обезбедити да Кина не стрепи од америчке војно-технолошке премоћи“.³⁵⁴

С обзиром на садашњу позицију Русије, јасно је да је у њеном стратешком интересу да и даље спроводи неопходне мере које ће јој обезбедити „системску модернизацију друштва, засновану на максималном отклону од логике надирућег развоја и отворених граница“.³⁵⁵ Чињеница је да Русија своју позицију у свету не може да заснива на војно-технолошкој и

³⁵⁴ Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Кина-Америка-Русија – глобални троугао 21. века“, оп. цит, стр. 471.

³⁵⁵ Ибидем.

информационо-финансијској моћи, по којима, у односу са Америком битно заостаје, баш као што јој је недостижан обим кинеске демографске и економске политике.

Највећи ресурс којим Русија располаже, ресурс који јој може донети значајну предност, чак и у односу на Кину, јесте улагање, односно "...инвестиције (на рачун природне ренте) у људски капитал, односно у сопствено становништво. Треба поново нагласити да приоритет Русије није заштита од спољашњих опасности, без обзира одакле долазе, већ унутрашњи проблеми на чије решавање би морале да буду усмерене најзначајније снаге државе и друштва".³⁵⁶

Са друге стране, полазећи од постојећих односа снага у међународним односима, као и даље присутне жеље Америке за доминацијом, мало је вероватно да би се Кина определила за односе несарадње са Русијом. Разлике између две земље постоје, али исто тако и даље постоје разлози за свеобухватну сарадњу, баш као и начини да се она спроводи на начин који задовољава интересе обе стране.

Један од начина за унапређење сарадње између Русије и Кине је и заједничко учешће у иницијативи Појаса и пута која, својом усмереношћу на реализацију инфраструктурних пројеката, као и осмишљавању иновативних развојних пројеката, отвара додатну могућност за одржавање стабилних односа на дужи рок. Посебан значај Појаса и пута представља усмереност на развијање недовољно развијених предела какви постоје и у Русији и у Кини. С обзиром да је економски развој основни предуслов политичке стабилности, може се очекивати да ће обе земље своје снаге тако и усмерити.

Будући да иницијатива Појаса и пута садржи, сем економске, и политичку димензију, као и да је, изузев држава, отворена за укључивање и мултилатералних облика сарадње, поставља се питање каква ће бити судбина тих организација. И док ШОС вероватно неће бити угрожен због звоје безбедносне компоненте и чињенице да је гарант регионалне безбедности, сумње постоје у односу на Евроазијски економски савез. Успешношћу Појаса и пута она би лако могла пасти у други план, а временом

³⁵⁶ Ибидем.

се и угасити. То би се, евентуално, могло избећи уколико би Појас и пут апсорбовао и овај формат сарадње.

Из свега реченог може се закључити да време које долази доноси много нових могућности, али и неких нових изазова којима ће односи између Русије и Кине бити стављени на пробу. Познавање спољне политике обе земље улива наду, а ако постоји константа у случају и једне и друге земље то је, несумњиво, прагматизам.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Природа међусобних односа Русије и Кине се у прошлости често мењала, кретала циклично-периодично, али их никада није довела у стање отвореног непријатељства, односно међусобног рата. Супротстављених ставова било је углавном у вези са питањима разграничења, тежњом за освајањем нових територија, али и због различитих идеолошких схватања и жељом за јачањем сопственог утицаја на земље комунистичке оријентације.

И поред тога што се, посматрани у целини, односи између две земље могу окарактерисати као коректни, поставља се питање да ли би, без спољашњих утицаја, дошло до њиховог унапређивања и подизања на ниво стратешког партнерства.

За односе између Русије и Кине кључан је био крах система међународних односа успостављених после Другог светског рата који их је усмерио једну на другу. Нескривена жеља САД да преобликују свет по својој мери, како у геополитичком, тако и у вредносном смислу, који укључује и ревизију правних норми, моралних начела и културних образаца понашања, натерале су Русију и Кину да занемаре сва ранија размимоилажења и покушају да се супротставе самопроглашеном владару света.

Под таквим околностима, сазрела је идеја о стратешком партнерству на широким основама ради обезбеђивања јачања утицаја Русије и Кине у светским оквирима. Неопходан услов за остврење постављеног циља било је спровођење свеобухватне сарадње уз недвосмислену посвећеност обе стране. У том смислу, стратешко партнерство између Русије и Кине успостављено је деведесетих година XX века.

Од необавезујуће *Заједничке изјаве о пријатељским односима* између Русије и Кине, објављене 1992. године, приликом посете тадашњег руског председника Јељцина Кини, до међународноправног акта, *Уговора о добросуседству, пријатељству и сарадњи* из 2001. године, две земље потписале су низ билатералних споразума којима су шириле и продубљивале садржај и обим стратешког партнерства.

Две суседне државе повезују изражени економски, геополитички и безбедносни интереси. Иако се обе и по појединачним географским, економским и војним показатељима, као и по политичком значају, убрајају у водеће земље света, њихов партнерски однос их чини далеко снажнијим у односу на остале. Сем тога, обе земље деле исте ставове у вези са реформама међународних политичких и финансијских институција, али и са потребом очувања и поштовања принципа међународног права који се односе на територијални интегритет и суверенитет, како свој, тако и других земаља.

Ефектни показатељи стратешког партнерства између Русије и Кине огледају се не само у трговинској размени, која се мери десетинама милијарди долара, већ и у културној, спортској, војној и другим облицима сарадње. Најтешња сарадња између Русије и Кине остварена је у стратешкој области енергетике, нарочито након избијања кризе у Украјине и увођења санкција Русији од стране Европске уније, потписивањем тзв. гасних споразума 2014. године.

Готово је извесно да ће стратешко партнерство између Русије и Кине умногоме обележити 21. век. Могућности за његов даљи развој су велике, а његови потенцијални домети, вероватно, још и већи. Тренутно, односи Кине и Русије се одвијају онако како су обе земље и планирале. Будући да обе имају потребу за снажењем својих унутрашњих економских прилика, акценат је на јачању привредних веза. Међутим, ништа мање значајне нису политичке везе између двеју земаља које се, пре свега, огледају у заједничким акцијама у међународним организацијама, а које имају за циљ ревитализацију примене основних принципа међународног права. Сви наведени облици деловања учвршћују везе између Русије и Кине. Логичан след развоја партнерских односа, али и његов највиши степен, било би постизање споразума о војној сарадњи, иако се она донекле реализује кроз Шангајску организацију за сарадњу.

Обим и квалитет односа између Русије и Кине зависи и од различитих изазова, претњи и ризика са којима се две земље често срећу. Независно од тога да ли је реч о традиционалним или нетрадиционалним изазовима,

претњама и ризицима, њихов утицај на стратешко партнерство могао би бити кључан не само за даљи развој, већ и за одржање ове форме сарадње.

Посматрано из угла геополитике, нема сумње да би управо регион Централне Азије могао постати главни проблем у односима Русије и Кине. Иако Русију са овим делом Азије веже историјско наслеђе, искуство заједничког живота у оквиру једне државе, развијене политичке, економске и културне везе, то не спречава Кину да гради своју мрежу контаката са земљама Централне Азије, а све ради приступа енергентима и диверзификацији свог снабдевања.

За сада обе земље успешно балансирају у региону ЦА, не долазе ни у какве сукобе, а своје односе унапређују, између осталог, и кроз форме мултилатералне сарадње која је за овај регион веома значајна. По успешности се посебно истичу Евроазијска економска заједница и Шангајска организација за сарадњу. И док ЕЕЗ остаје у домену економске сарадње, ШОС представља врло значајну организацију будући да обједињава неколико области сарадње и има чак војну димензију.

Други изазов са којим би се постојеће стратешко партнерство могло суочити јесте питање односа снага самих држава чланица. Познато је да је Кина по бројним параметрима далеко испред Русије, те се поставља питање под којим околностима ће или у ком тренутку та асиметрија постати непремостива препрека?

Споразумима у области енергетике, Русија и Кина су, вероватно, „орочиле“ партнерство на бар наредне три деценије, али у овом тренутку није сигурно да ли ће се оно наставити и након тог периода узевши у обзир кинеска улагања у гасну инфраструктуру земаља ЦА, а и резултате које ће до тог времена постићи иницијатива „Појаса и пута“.

Потенцијалну претњу за опстанак стратешког партнерства Русије и Кине могла би да представља евентуална одлука НАТО да, следећи САД, прошири своје партнерске односе и у своје поље деловања укључи Аустралију, Нови Зеланд, Јужну Кореју и Јапан. Поставља се питање да ли се под таквим околностима Русија и Кина одлучиле на чвршће везивање у области војне сарадње или би, у том случају, искористиле ШОС?

Коначно, обзиром на историјски и актуелни ток развоја односа Русије и Кине и изразити прагматизам у вођењу спољне политике и једне и друге земље, може се претпоставити да ће исти принцип бити примењен и у односу на њихово стратешко партнерство. И поред чињенице да је један партнер знатно снажнији, основна спона која их веже, поштовање принципа међународног права, очување културних и цивилизацијских образаца, давање предности мирољубивој политици и решењима које она нуди, наводи на закључак да ће над разлозима против, преовладати разлози за очување стратешког партнерства које ће имати утицаја и на савремене међународне односе.

ЛИТЕРАТУРА

Монографије:

1. Гаћиновић Радослав, Увод у студије безбедности, Драслар партнер, Београд, 2007;
2. Динић Јордан, Лазић Душан, Кина: унутрашњи развитак и политика у међународним односима, Институт за међународни раднички покрет, Београд, 1970;
3. Дугин Александар, Геополитика постмодерне – доба нових империја: осврти на геополитику XXI века, Преводилачка радионица Русић, Београд, Никола Пашић, Београд, Српски сабор Двери, Београд, 2009;
4. Ђорђевић Бранислав, Глишић Мирослав, Организација северноатлантског уговора (НАТО), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2013;
5. Макиенко Константин, Военотехническое сотрудничество России и КНР в 1992—2002 годах: достижения, тенденции, перспективы, Рос. представительство Центра оборонной информации, Москва, Гендальф, 2002;
6. Петровић Драган, Русија и Европа, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2010;
7. Симић Предраг, Социјализам и модернизација у НР Кини, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1988;
8. Фукујама Френсис, Судар култура, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008;
9. Хантингтон Семјуел, Сукоб цивилизација, ЦИД, Подгорица, 1998;
10. Alexandrov Mikhail, Uneasy Alliance: relations between Russia and Kazakhstan in the post-Soviet era 1992-1997, Greenwood Press, 1999;
11. Anderson Jennifer, The Limits of Sino-Russian Strategic Partnership, Routledge, 2013;
12. Brzezinski Zbignjev, Velika šahovska ploča, Interland, Varaždin, 2000;

13. Brzezinski, Z, *The Great Chess Board: American primacy and Its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, A Member of the Perseus Book Group, New York, 1997;
14. Bush Richard C, *The Perils of Proximity: China-Japan Security Relations*, Brookings Institution Press, 2013;
15. Buzan Barry, *American Exceptionalism, Unipolarity and September 11: Explaining the Behaviour of the Sole Superpower*, Montreal, ISA, 2004;
16. Dent Christopher M, *China, Japan and Regional Leadership in East Asia*, Edward Edgar Publishing, 2008;
17. Ejodus Filip, *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori, nivoi*, BCBP, Beograd, 2012;
18. Gaddis John Lewis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*, Oxford University Press, New York, 1982;
19. Jarosiewicz Aleksandra, Strachota Krzysztof, *China vs. Central Asia the achievements of the past two decades*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2013;
20. Jović-Lazić Ana, *Odnosi između Evropske unije i Ruske Federacije – kraj XX i početak XXI veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015;
21. Kaplan Robert D, *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*, Random House Trade Paperbacks New York, 2012;
22. Lanteigne Marc, *China and International Institutions: Alternate Paths to Global Power*, Routledge, 2005;
23. Mearsheimer John J, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, 2001;
24. Pan Zhongqi, *Conceptual Gaps in China-EU Relations: Global Governance, Human Rights and Strategic Partnerships*, Palgrave Macmillan, 2012;
25. Ross Robert, Tunsjø Øystein, Zhang Tuosheng, *US-China-EU Relations: Managing the New World Order*, Routledge, 2010;

26. Trapara Vladimir, Vreme resetovanja – odnosi Rusije i Sjedinjenih Država u periodu od 2009. do 2012. godine, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2017;
27. Vincent Pouliot, International Security in Practice: The Politics of NATO-Russia Diplomacy, Cambridge University Press, 2010;
28. Wallerstein Immanuel, World-Systems Analysis: An Introduction, Durham, NC: Duke University Press, 2005;
29. Waltz Kenneth, Theory of International Politics, Addison-Wesley Pub. Co, 1979;
30. Xi Jinping, The Governance of China, Foreign Languages Press Co. Ltd, Beijing, 2014;
31. Zhang Chunhou, Vaughan C. Edwin, Mao Zedong as Poet and Revolutionary Leader: Social and Historical Perspectives, Lexington Books, 2002;
32. Zhao Suisheng, China-US Relations Transformed: Perspectives and Strategic Interactions, Routledge, 2007.

Чланци:

1. “Economic cooperation“, The Embassy of the Russian Federation to the Republic of Kazakhstan, http://www.rfembassy.kz/eng/lm/dvustoronnie_otnosheniya/torgovo-ekonomicheskie_svyazi/
2. “Ethnic violence and the rise of Uyghur tensions in China“, The Conversation, November 15, 2013, <http://theconversation.com/ethnic-violence-and-the-rise-of-uyghur-tensions-in-china-19715>
3. “Russia, China Nizhneleninskoye-Tongjiang Bridge over Amur Border River Nears Completion“, Russia Briefing, March 14, 2018, <https://www.russia-briefing.com/news/russia-china-nizhneleninskoye-tongjiang-bridge-amur-border-river-nears-completion.html/>
4. “Russian-Chinese Dialogue, 2017 Model“, ed. I.S. Ivanov , Russian International Affairs Council, Institute of Far Eastern Studies of the Russian Academy of Sciences, Institute of International Studies at Fudan University, <http://russiancouncil.ru/papers/Russia-China-Report33-En-Preprint.pdf>

5. "Russians in Kazakhstan", Facts and details, http://factsanddetails.com/central-asia/Kazakhstan/sub8_4b/entry-4644.html
6. „Central Asian rail corridors offer alternatives to the Trans-Siberian“, IRJ, January 14, 2013, <http://www.railjournal.com/index.php/blogs/david-brice/central-asian-rail-corridors-offer-alternatives-to-the-trans-siberian.html>
7. „Moskva i Peking u borbi za centralnu Aziju“, DW, <http://www.dw.com/sr/moskva-i-pekings-u-borbi-za-centralnu-aziju/a-16692175>
8. „OBOR: One Bridge – One River? Sino-Russian Cooperation in Infrastructure Failed the First Test“, Rivers without Boundaries, 1 October 2016, <https://www.transrivers.org/2016/1812/>
9. „Russia military ally ditched U.S. base after missile strike threat“, Newsweek, 24/07/2017, <http://www.newsweek.com/russia-military-ally-ditched-us-base-after-missile-strike-threat-640946>
10. „Spatial Results of the 2010 Census in Xinjiang“, China Policy Institute: Analysis, March 7, 2016, <https://cpianalysis.org/2016/03/07/spatial-results-of-the-2010-census-in-xinjiang/>
11. „Uzbekistan, Russia see rise in trade turnover“, Azernews, 28 December 2017, <https://www.azernews.az/region/124734.html>
12. „Wang Yi: China-Russia People-to-People and Cultural Exchanges and Cooperation Are Foundation for Long-Term Development of Bilateral Relations“, 2016/04/29, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1360537.shtml
13. Antevski Miroslav, „Osnove i održivost novog modela rasta kineske ekonomije“, Međunarodni problemi, 2013, Vol. 65, Br. 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 423-443;
14. Antevski Miroslav, „Kina: tokovi i efekti stranih direktnih investicija“, Međunarodni problemi, Vol. LXIV, oktobar 2012, br. 4, str. 479–506;
15. Antevski Miroslav, Jelisavac Trošić Sanja, Rapaić Stevan „Ekonomski odnosi Kine i Evropske unije“, Međunarodna politika, Godina LXIV, br. 1152, oktobar–decembar, str. 36-54;

16. Antevski Miroslav, Petrović Pero, Vesić Dobrica, "Regional energy projects in the Eurasian area", *Industrija*, 2012, vol. 40, no. 1, pp. 61-81;
17. Antevski, M, Jelisavac Trošić, S, „Chinese Response to Transatlantic Trade and Investment Partnership and Trans-Pacific Partnership“, *The Review of International Affairs*, Vol. LXVII, No. 1161, January–March 2016, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, pp. 123–141.
18. Antonenko Oksana, Giegerich Bastian, "Rebooting NATO–Russia Relations“, *Global Politics and Strategy*, Volume 51, 2009 - Issue 2,
19. Babić B, „Odnosi Kine i Evropske unije: geoekonomska osovina u razvoju“, *Međunarodni problemi* 3, 2010, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 418-462.
20. Babić Blagoje S, "NEW SILK ROAD" – CHINA'S "NEW DEAL" in: *Danube and the New Silk Road*, Duško Dimitrijević (ed.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, pp. 45-67.
21. Babić S. Blagoje, „Odnosi Kine i Evropske unije: geoekonomska osovina u razvoju“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXII, br. 3, str. 418–462;
22. Baković, O. (2004.) „Miroljubivi uspon – nova kineska vanjskopolitička teorija“, *Politička misao*, 12 (1): 126-137;
23. Balie Lorna, "The Politics Behind the Oil and Gas Resources in Eurasia", pp. 9-22, *International Relations Insights & Analysis Peace and Conflict Analysis*,
24. Beehner Lionel, „Severing of U.S.-Uzbek Ties Over Counterterrorism“, *Council on Foreign Relations*, September 30, 2005, <https://www.cfr.org/backgrounder/severing-us-uzbek-ties-over-counterterrorism>
25. Bellacqua, A. J. (ed.) (2009.) *The Future of China-Russia Relations*, The University Press of Kentucky;
26. *between the EU and Russia*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2006, Internet, <https://www.ceps.eu/system/files/book/1402.pdf>
27. Blagov Sergei, „Russian economic ties with Uzbekistan hit turbulence“, *Eurasia Daily Monitor*, Volume 4, Issue 47, <https://jamestown.org/program/russian-economic-ties-with-uzbekistan-hit-turbulence/>

28. Blank Stephen, „Russian Military Policy in Asia: A Study in Paradox“, RUFBS Briefing No. 20, Project No: A11301, September, 2013, <https://www.foi.se/download/18.2bc30cfb157f5e989c3181c/1477482863517/RUFBS%20Briefing%20No.%2020%20.pdf>
29. Blank Stephen, „A Chinese Base in Central Asia“, The Central Asia-Caucasus Analyst, 12 April 2018, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13507-a-chinese-base-in-central-asia.html>
30. Bobo Lo, „The Long Sunset of Strategic Partnership_Russia's Evolving China Policy“, International Affairs, Vol. 80, No. 2, Israeli-Palestinian Conflict (Mar, 2004), Blackwell Publishing on the behalf of the Royal Institute of International Affairs, pp. 295-309, Internet, <http://www.scribd.com/doc/44764020/The-Long-Sunset-of-Strategic-Partnership-Russia-s-Evolving-China-Policy>
31. Bohnenberger-Rich Simone, China and Kazakhstan: Economic Hierarchy, Dependency and Political Power?, Doctoral thesis, Department of International Relations of the London School of Economics, London, March 2015, http://etheses.lse.ac.uk/3126/1/Bohnenberger-Rich_Kazakhstan_and_China.pdf
32. Bolt Paul, „Sino-Russian Relations in a Changing World Order“, Strategic Studies Quarterly, Winter 2014, p. 49
33. Borko Yuri, „Rethinking Russia-EU Relations“, Russia in Global Affairs, No. 3, Moscow, 2004, p. 169.
34. Bradley Bill, „A Diplomatic Mystery“, Foreign Policy, August 22, 2009, Internet, <http://foreignpolicy.com/2009/08/22/a-diplomatic-mystery>
35. Branka Gavrilovic Jovic, China-Russia Diplomatic and Security Relationship. A Historical Review, Master in Chinese Studies, UPF, https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/32504/Gavrilovic_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
36. Brantly Womack, „Asymmetry Theory and China's Concept of Multipolarity“, Journal of Contemporary China, 13(39), May, 2004, pp. 351–366,

- <https://pdfs.semanticscholar.org/ed61/fecb11d32e3eda43377b76c31d4799483056.pdf>
37. Breitmaier Martin, "China's rise and Central Asia's security", European Union Institute for Security Studies, June 2016, Internet, www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_21_Central_Asia_MB.pdf
 38. Casarini Nicola, "The International Politics of the Chinese Arms Embargo Issue", Italian Journal of International Affairs, Volume 42, 2007, Issue 3, pp. 371-389, <https://doi.org/10.1080/03932720701567588>
 39. Central Asia: Kazakhstan, CIA, The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>
 40. Chen Joseph T, The May Fourth Movement Redefined, Modern Asian Studies, Volume 4, Issue 1, Published online: 28 November 2008, <https://doi.org/10.1017/S0026749X00010982>
 41. China and Kazakhstan, CCTV, <http://www.cctv.com/lm/1039/20/3.html>
 42. China and Russia Establish Association of Universities to Expand Educational Cooperation", Chinatopix, Jul 07, 2016, <http://www.chinatopix.com/articles/94686/20160707/china-russia-establish-association-universities-expand-educational-cooperation.htm#ixzz5FyALvzhF>
 43. Cohen Ariel, "After the G-8 Summit: China and the Shanghai Cooperation Organization", China and Eurasia Forum Quarterly, Volume 4, No. 3 (2006) p. 51-64, Internet, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/33811382/6_After_G8_Summit_China.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525192906&Signature=dR4YY5P7ipeRg3Hivd9%202BydbWacY%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DAfter_the_G-8_Summit_China_and_the_Shang.pdf
 44. Conlon Justin, „Sovereignty vs. Human Rights or Sovereignty and Human Rights?“, July 1, 2004, SAGE Journals, <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0306396804045516?journalCode=racb>
 45. Cooper, Andrew F, and Asif B. Farooq (2016), „The Role of China and India in the G20 and BRICS: Commonalities or Competitive Behaviour?“, in: Journal of Current Chinese Affairs

46. Čavoški Jovan, "One belt, One road" strategy as a new historical opportunity for China's Foreign policy" in: Danube and the New Silk Road, Duško Dimitrijević (ed.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, pp. 21-28;
47. De Haas Marcel, "Relations of Central Asia with the Shanghai Cooperation Organization and the Collective Security Treaty Organization", Journal of Slavic Military Studies on 23/01/2017, available online: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13518046.2017.1271642>
48. De Haas Marcel, „The 'Peace Mission 2007' Exercises: The Shanghai Cooperation Organisation Advances“, Advanced Research and Assessment Group, September 2007, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20070900_cscp_paper_haas.pdf
49. De Marcel Haas, "Security Policy and Developments in Central Asia - Security documents compared with security challenges", Journal of Slavic Military Studies on 29/04/2016, available online: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2016.1168123>
50. Dimitrijević Duško, "Odnosi Srbije i Kine na početku 21. veka", Međunarodni problemi, mart 2018, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 49-70;
51. Dimitrijević Duško, Jokanović Nikola, "China's "New Silk Road" Development Strategy", The Review of International Affairs, LXVII(1161):21-44, January 2016;
52. Dittimer, L. (2010.) „The Sino-Russian Strategic Partnership“, Journal of Contemporary China, 10 (28): 399-413;
53. Duško Dimitrijević, "Capacities for Development Serbia's Cooperation with China", China-CEE Institute, Working Paper, 11. December 2017. ISSN: 2560-1628, 2017. No.4, Internet, https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2018/02/Work_paper201704.pdf
54. Dwyer Arianne M, The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse, Policy Studies, No. 15, Washington, D.C.: East-West Center, 2005, <https://www.eastwestcenter.org/system/tdf/private/PS015.pdf?file=1&type=node&id=32051>

55. Đukanović Dragan, Živojinović Dragan, "Strateška partnerstva Republike Srbije", Fakultet političkih nauka, Godišnjak br. 6, decembar 2011, Beograd, str. 299-312.
56. February 2016, Internet, www.ir-ia.com/reports/IRIA-Report-Peace-and-Conflict-Analysis.pdf
57. Feng Huiyun, "The New geostrategic game: Will China and Russia Form an Alliance against the United States?", Internet, http://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2015/diis_report_07_the_new_geostrategic_game_web.pdf
58. Ferdinand Peter, "Sunset, sunrise: China and Russia construct a new relationship", *International Affairs*, Volume 83, Issue 5, September 2007, pp. 841-867, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2007.00659.x>
59. Foster Peter, "Uighur Muslim minority clashes with police in China", *The Telegraph*, 06 Jul 2009, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/5754192/Uighur-Muslim-minority-clashes-with-police-in-China.html>
60. Friedberg Aaron L, "The Future of U.S.-China Relations: Is Conflict Inevitable?", *International Security*, Volume 30, Issue 2, <https://doi.org/10.1162/016228805775124589>
61. Garnett Sherman, "Challenges of the Sino-Russian strategic partnership", *The Washington Quarterly*, Volume 24, 2001 - Issue 4, pp. 41-54;
62. Gleason Gregory, „Why Russia is in Tajikistan“, *Comparative Strategy*, January 2001, pp. 77-89, DOI: 10.1080/01495930150501124, https://www.researchgate.net/publication/242258523_Why_Russia_is_in_Tajikistan
63. Glosny Michael A, "China and the BRICs: A Real (but Limited) Partnership in a Unipolar World", *Polity*, Volume 42, Number 1, January 2010.
64. Grevi Giovanni, „Making EU strategic partnerships effective“, Working paper (FRIDE), no. 105, December 2010, https://www.files.ethz.ch/isn/130706/WP105_Making_EU_Strategic_ENG_dic10.pdf
65. Gui Congyou, „Deepen China-Russia Comprehensive Strategic Coordination and Jointly Create A New Chapter of Win-Win Cooperation“, *Chinese*

- People's Institute of Foreign Affairs (CPIFA), <http://www.cpifa.org/en/cms/item/view?table=book&id=204>
66. Hadova Antonina, "The Shanghai Cooperation Organization: A New Regional Mechanism for Combating Terrorism, Ethnic Separatism, and Religious Extremism", <http://www.iris-bg.org/fls/Chapt4.pdf>
67. Holslag Jonathan, "The Elusive Axis: Assessing the EU-China Strategic Partnership", Huang Jing, Korolev Alexander, International Cooperation in the Development of Russia's Far East and Siberia, International Political Economy Serie, <https://link.springer.com/book/10.1057%2F9781137489593>
68. Huiyun Feng, "The New geostrategic game: Will China and Russia Form an Alliance against the United States?", Internet, http://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2015/diis_report_07_the_new_geostrategic_game_web.pdf
69. Indeo Fabio, "The Eurasian Economic Union and the Silk Road Economic Belt: the impact of the Sino-Russian geopolitical strategies in the Eurasia region", Working Paper No. 2016/5, The Maastricht School of Management, Internet, <https://www.msm.nl/resources/uploads/2016/09/MSM-WP2016-5.pdf>
70. Iwashita Akihiro, "Primakov Redux? Russia and the "Strategic Triangles" in Asia", http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_1_ses/09_iwashita.pdf
71. Jarosiewicz Aleksandra, Lang Józef, "Russian investments in Kyrgyzstan", The Centre for Eastern Studies (OSW), 26/02/2014, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-02-26/russian-investments-kyrgyzstan>
72. Journal of Common Market Studies, Vol. 44, No. 2, 2011, 293-313. <http://www.jonathanholslag.be/wp-content/uploads/2014/05/JCMS1.pdf>
73. Kampen, Thomas, Mao Zedong, Zhou Enlai and the Evolution of the Chinese Communist Leadership, Nordic Institute of Asian Studies, 2000, <http://eds.a.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/eds/ebookviewer/eb>

- ook/ZTAwMHh3d19fNDYzMDI5X19BTg2?sid=53fb5147-e012-4592-b1e7-6a433e2bd611@sessionmgr4008&vid=3&format=EB&rid=1
74. Koch Natalie, „Kazakhstan’s changing geopolitics: The resource economy and popular attitudes about China’s growing regional influence“, Eurasian Geography and Economics, Vol. 54 No. 1, February 2013, pp. 110-133, DOI: 10.1080/15387216.2013.778542
75. Královičová M, Žatko M, „One belt one road initiative in Central Asia: implications for competitiveness of Russian economy“, Working Paper No. 2016/9, The Maastricht School of Management, Internet, <https://www.msm.nl/resources/uploads/2016/09/MSM-WP2016-9.pdf>
76. Kramer Mark, The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge to Russia, The Washington Quarterly, April 2009, 32:2, DOI: 10.1080/01636600902773248, Center for Strategic and International Studies, Washington, Internet, <http://dialogueeurope.org/uploads/File/resources/TWQ%20article%20on%20Germany%20and%20NATO.pdf>
77. Krasner Stephen D, „Rethinking the sovereign state model“, Review of International Studies, Volume 27, Issue 05, pp. 17-42, <http://journals.cambridge.org/action/displayFulltext?type=1&pdfType=1&id=163528&jid=RIS&volumeId=27&issueId=05&aid=163527>
78. Kucera Joshua, „China Building Military Base on Afghan-Tajik Border“, Eurasianet, January 7, 2018, <https://eurasianet.org/s/report-china-building-military-base-on-afghan-tajik-border>
79. Leksyutina Yana, “Russian-Chinese Relations: Rapprochement Or Rivalry?”, Chair InBev – Baillet Latour Working Papers No. 37, Internet, <https://soc.kuleuven.be/web/files/11/74/WP37-Leksyutina.pdf>, 21/08/2015, p.4.
80. Li Jingjie, “Sino-Russian Strategic Partnership Cooperative Relations and the US Factor”, The ASAN Forum, Online ISSN 2288-5757, November - December 2014, Vol.2, No.6, Internet, <http://www.theasanforum.org/sino-russian-strategic-partnership-cooperative-relations-and-the-us-factor/>
81. Li Jingjie, “Sino-Russian Strategic Partnership Cooperative Relations and the US Factor”, The ASAN Forum, Online ISSN 2288-5757, November -

- December 2014, Vol.2, No.6, Internet, [http://www.theasanforum.org/sino-russian-strategic-partnership-cooperative-relations-and-the-us factor](http://www.theasanforum.org/sino-russian-strategic-partnership-cooperative-relations-and-the-us-factor)
82. Li Jingkun, Zhang Chen, Zhao Lei, Cao Hui, Zhang Haiyang, "China-EU Political Relations", in: Zhou H. (eds) *China-EU Relations. Research Series on the Chinese Dream and China's Development Path*, Springer, Singapore, 2016, https://doi.org/10.1007/978-981-10-1145-0_2
83. Lo Bobo, "The Long Sunset of Strategic Partnership: Russia's Evolving China Policy", *International Affairs*, Volume 80, Issue 2, 1 March 2004, Pages 295–309, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2004.00384.x>
84. Lo Bobo, „New Order for Old Triangles? The Russia-China-India Matrix“, IFRI, Russia Nis Center, Bruxelles, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/lo_russia_china_india_triangle_2017.pdf
85. Lo Bobo, „The Long Sunset of Strategic Partnership_Russia's Evolving China Policy“, *International Affairs*, Vol. 80, No. 2, *Israeli-Palestinian Conflict* (Mar, 2004), Blackwell Publishing on the behalf of the Royal Institute of International Affairs, pp. 295-309, Internet, <http://www.scribd.com/doc/44764020/The-Long-Sunset-of-Strategic-Partnership-Russia-s-Evolving-China-Policy>
86. Lo Bobo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the new geopolitics*, 277 p, Brookings Institution Press, October 15, 2008, Ebook ISBN: 9780815701460;
87. Luis Fernando de Moraes y Blanco, *On the uses and functions of 'strategic partnership' in international politics: Implications for agency, policy and theory*, Bielefeld, 25 March 2015, <https://pub.uni-bielefeld.de/download/2763241/2763242>
88. *Making Balance of Power-Based order in Central Asia*“, *Journal of Central Eurasia Studies*, Faculty of Law and Political Science, Vol. 8, No.2, Autumn & Winter 2015-16 / 6
89. Mastanduno, Michael, "Preserving the unipolar moment: Realist theories and US grand strategy after the Cold War", *International Security*, 21 (4), 1997, pp. 49-88.

90. May Fourth Movement, Totally History, <http://totallyhistory.com/may-fourth-movement/>, 20/10/2 Sun Yat-sen, <http://www.historylearning-site.co.uk/modern-world-history-1918-to-1980/china-1900-to-1976/sun-yat/>
91. McCormack Gavan, "Small Islands – Big Problem: Senkaku/Diaoyu and the Weight of History and Geography in China-Japan Relations", *The Asia – Pacific Journal*, January 3, 2011, Volume 9, Issue 1, No. 1.
92. Michael Emerson (ed.), *The elephant and the bear try again: options for a new agreement*
93. Mitrović Dragana, "The Shanghai Cooperation Organization: aims and scope of new Asian security and economic structures", *International Forum*; 2009-01;
94. Mitrović Dragana, "Geopolitics of Energy as Border Issue" in: Duško Dimitrijević, Dragana Mitrović and Ivona Lađevac (eds.), *The meaning of borders and border issues in the age of globalization: Europe and Asia*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2012, pp. 139-146.
95. Mitrović Dragana, "The Strategic-Security Position of China After September 11, 2001", 03. June 2005. - Occasional paper No. 12, http://pdc.ceu.hu/archive/00004981/01/The_StrategicSecurity_Position_of_China_After_September_11,_2001,_Centre_for_Civil_Military_Relations,_Belgrade.pdf;
96. Mitrović Dragana, „Modeli produblivanja saradnje sa NR Kinom i zemljama Centralne i Istočne Azije“, u: Edita Stojić-Karanović i Slobodan Janković (urs), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008;
97. Mitrović Dragana, „Strategijsko-bezbednosna pozicija Kine posle 11. septembra 2001. godine“, *Beogradski centar za bezbednosnu politiku*, 2005, Internet, http://www.bezbednost.org/upload/document/mitrovi_2005_strategijsko-bezbednosna_pozicija_kin.pdf

98. Movkebaeva Galiia A, "Energy Cooperation Among Kazakhstan, Russia, and China Within the Shanghai Cooperation Organization", *Russian Politics & Law* Volume 51, 2013 - Issue 1;
99. O'Flynn Kevin, „Russia opens air base to shore up Asia influence“, *The Guardian*, 24 Oct 2003, <https://www.theguardian.com/world/2003/oct/24/russia>
100. Ögütçü Nur Özge, „China's Increasing Interest in Uzbekistan“, *Center For Eurasian Studies (AVİM)*, Analysis No. 2017 / 10. February 2117, <http://avim.org.tr/en/Pdf/Analiz/315>.
101. Olcott Brill Martha, „Kyrgyzstan's "Tulip Revolution"“, March 28, 2005, *The Carnegie Endowment for International Peace*, <http://carnegieendowment.org/2005/03/28/kyrgyzstan-s-tulip-revolution-pub-16710>
102. Overland Indra, Oslo/Tromso, „Natural Gas and Russia–Turkmenistan Relations“, *Russian Analytical Digest* 56/09, <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-56-9-13.pdf>
103. Pantsov, Alexander, *The Bolsheviks and the Chinese Revolution 1919-1927*, Routledge, 2016, (1st edit.), pp. 99-109.
104. Pickett, S. T, Cadenasso, M. L, & Grove, J. M, *Resilient Cities: Meaning, Models, and Metaphor for Integrating the Ecological, Socio-Economic, and Planning Realms*, 2004, *Landscape and Urban Planning*, 69, 369-384. <http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.10.035>
105. Pomfret Richard, "Turkmenistan's Relations with Russia", *Russian Analytical Digest* 71/10, <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-71-10-13.pdf>, 20/03/2018.
106. Quested, R. K. I, *Sino-Russian Relations: A Short History*, 2005, <http://eds.b.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/eds/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fNzA3NzAzX19BTg2?sid=1917c48e-e0f8-4bf5-9f24-bb89137e857d@sessionmgr103&vid=1&format=EB&rid=1>, 20/10/2017.
107. Romanov Tikhonovich Matvey, Matveevna Romanova Irina, „About Eurasian Transcontinental Transport Corridors and Economic Axes“,

- Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol. 6 No. 5 S2, September 2015, <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/viewFile/7649/7330>
108. Roy Allison, "Virtual regionalism, regional structures and regime security in Central Asia", *Central Asian Survey*, Vol. 27, No. 2, June 2008, 185–202.
 109. Rühle Michael, "NATO enlargement and Russia: myths and realities", *NATO Review Magazine*, Internet, <http://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Nato-enlargement-Russia/EN/index.htm>
 110. Sands Gary, „China Striving to Boost Energy Imports from Turkmenistan“, *Eurasianet*, Nov 24, 2017, <https://eurasianet.org/s/china-striving-to-boost-energy-imports-from-turkmenistan>
 111. Sarotte Mary Elise, "A Broken Promise? What the West Really Told Moscow About NATO Expansion", *Foreign Affairs*, September/October 2014 Issue, Internet, <http://www.foreignaffairs.com/articles/141845/mary-elise-sarotte/a-broken-promise>
 112. Schweller Randal L, „Bandwagoning for profit - Bringing the Revisionist State Back In“, *International Security*, Vol. 19, No. 1. Summer, 1994, pp. 72-107.
 113. Sidorenko Tatiana, "The Scope of Economic Cooperation between Russia and China and Future Prospects", *Problemas del Desarrollo*, Volume 45 Number 176, January-March 2014, Internet, http://www.probdes.iiec.unam.mx/en/revistas/v45n176/body/v45n176a2_1.php
 114. Smirnova Larisa, "Cooperation in Science and Education to Promote an Innovative Approach to Russia – China Relations", *Russian International Affairs Council*, <http://russiancouncil.ru/upload/Russia-China-Education-Policybrief3-eng.pdf>
 115. Smith Paul J, "China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia", *Asian Affairs: An American Review*, Volume 35, 2009 - Issue 4, <https://doi.org/10.3200/AAFS.35.4.230-256>
 116. Socor Vladimir, "Uzbekistan accedes to Collective Security Treaty Organization“, *Eurasia Daily Monitor*, Volume 3, Issue 124, Интернет,

- <https://jamestown.org/program/uzbekistan-accedes-to-collective-security-treaty-organization/>
117. Stroupe W. Joseph, „Russia And China 'Cooking Something Up““, Asia Times 10-1-6, Internet, <http://www.rense.com/general73/cook.htm>, 20/12/2017.
 118. Szczudlik-Tatar Justyna, ““One Belt, One Road”: Mapping China’s New Diplomatic Strategy”, No. 67 (799), 2 July 2015, The Polish Institute of International Affairs, http://www.pism.pl/files/?id_plik=20062
 119. Tang Donald, China’s Investment in Central Asian Republics, <https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/fmso/m/fmso-monographs/194970/download>
 120. Tešić Goran, „Kina i Evroazija“, Nova srpska politička misao, 2013, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/kina-i-evroazija.html?alphabet=l>
 121. The Guomindang (Kuomintang), the Nationalist Party of China, <http://www.applet-magic.com/guomindang.htm>
 122. Simola Heli, „Economic relations between Russia and China – Increasing interdependency?“, BOFIT Policy Brief 2016, No. 6, Bank of Finland, BOFIT, Institute for Economies in Transition, <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/14346/bpb0616.pdf?sequence=1>
 123. Usmonov Farrukh, “The Shanghai Cooperation Organization: Russia’s View on Iran’s Candidacy“, Central Asia and the Caucasus, Vol. 15, Issue 3, 2014, <https://cyberleninka.ru/article/n/the-shanghai-cooperation-organization-russia-s-view-on-iran-s-candidacy>
 124. Van der Putten Frans-Paul, Meijnders Minke, „China, Europe and the Maritime Silk Road“, Clingendael Report, Netherlands Institute of International Relations, March 2015, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/China_Maritime_Silk_Road.pdf
 125. W. Joseph Stroupe, „Russia And China 'Cooking Something Up““, Asia Times 10-1-6, Internet, <http://www.rense.com/general73/cook.htm>
 126. Walsh Nick Paton, „Uzbekistan kicks US out of military base“, The Guardian, Mon 1 Aug 2005, <https://www.theguardian.com/world/2005/aug/01/usa.nickpatonwalsh>

127. Walt Stephen M, „Alliances in a Unipolar World“, *World Politics* 61, no. 1 (January 2009), p. 86-120.
128. Waltz, K. N, “Evaluating Theories“, *American Political Science Review*, Issue 91, No. 4, December 1997, p. 915.
129. Wang Hui, Depoliticized politics, multiple components of hegemony, and the eclipse of the Sixties, pp.683-700, <https://doi.org/10.1080/14649370600983303>
130. Weidong Cheng, “International Peace and Security and the Cooperation Between China and the EU in the UNSC”, in: Zhou H. (eds) *China-EU Relations. Research Series on the Chinese Dream and China’s Development Path*, Springer, Singapore, 2016, https://doi.org/10.1007/978-981-10-1145-0_5
131. Wildau Gabriel, Hornby Lucy , “China’s 2017 economic growth fastest in two years”, *Financial Times*, 18 January 2018, <https://www.ft.com/content/9bf532a8-66de-37bf-b515-03589957ada4>
132. Wilkins Thomas S, “Russo–Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?”, *Contemporary Security Policy*, Volume 29, 2008 - Issue 2, Pages 358-383, published online: 10 Sep 2008, <https://doi.org/10.1080/13523260802284365>
133. Wu Xinbo, “U.S. Security Policy in Asia: Implications for China—U.S. Relations”, *Contemporary Southeast Asia* Vol. 22, No. 3 (December 2000), pp. 479-497;
134. Xin Li, Yuanhong Hu, „Eurasian partnership: A new balance of power?“, *Asia & Greater Eurasia, Eurasian Studies*, <http://greater-europe.org/archives/4098>
135. Xiudian Dai, “Understanding EU-China Relations: An Uncertain Partnership in the Making”, *Research Paper 1/2006*, ISSN No. 0968 9281, Centre for European Union Studies, The University of Hull, <http://www2.hull.ac.uk/fass/pdf/Politics-Daipaper.pdf>
136. Xuetong Yan, “The Instability of China–US Relations”, *The Chinese Journal of International Politics*, Volume 3, Issue 3, 1 October 2010, Pages 263–292, <https://doi.org/10.1093/cjip/poq009>

137. Yana Leksyutina, "Russian-Chinese Relations: Rapprochement Or Rivalry?", Chair InBev – Baillet Latour Working Papers No. 37, Internet, <https://soc.kuleuven.be/web/files/11/74/WP37-Leksyutina.pdf>
138. Yuan Jing-Dong, "China's Role in Establishing and Building the Shanghai Cooperation Organization (SCO)", *Journal of Contemporary China*, Volume 19, 2010 - Issue 67, <https://doi.org/10.1080/10670564.2010.508587>
139. Zabortseva Nikolayevna Yelena, "From the "forgotten region" to the "great game" region: On the development of geopolitics in Central Asia", *Journal of Eurasian Studies*, 3 (2012), pp. 168-176, https://ac.els-cdn.com/S1879366512000085/1-s2.0-S1879366512000085-main.pdf?_tid=8010dbfd-d5fe-4b5e-8c71-60a6ca73f1f3&acdnt=1526280834_49898aa297299886b9d5b65c7c5130d8
140. Zakaria Fareed, "The Future of American Power: How America Can Survive the Rise of the Rest", *Foreign Affairs*, Vol. 87, No. 3 (May - Jun, 2008), pp. 18-43, <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/20032649.pdf?acceptTC=true>
141. Zakic Katarina, "Cultural dimensions of Summit 16+1 countries - Hofstede model", in: *Initiatives of The 'New Silk Road': Achievements and Challenges*, Dusko Dimitrijevic and Huang Ping, (eds.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2017, pp. 498-514.
142. Zakic Katarina, Radisic Bojan, "The Results and Challenges of Chinese "Go Global" Policy", *The Review of International Affairs*, Vol. 68, Issue 1168, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2017, pp. 36-55;
143. Zargada Margianna, „Uzbekistan’s controversial and challenging withdrawal from the CSTO“, *Foreign Policy, Defence & Security*, Vol. 2, January 2013, Institute of International Relations (IIR) Center of Russia, Eurasia & Southeastern Europe (CERESE), pp. 8-11, http://www.academia.edu/4058733/Uzbekistan_s_challenging_withdrawal_from_the_CSTO
144. Zhang X, Zhang S, "China-Mongolia-Russia Economic Corridor and Environmental Protection Cooperation“, *R-economy*, Vol. 3, 2017, <http://r-economy.ru/zhang-x-zhang-s-china-mongolia-russia-economic-corridor-and-environmental-protection-cooperation/>

145. Živojinović Dragan, „Neoklasični realizam u teorijama međunarodnih odnosa“, Godišnjak 2008, Fakultet političkih nauka, str. 367-392.
146. Александров М. В, Советско-китайские отношения 1949-1991. Реалии и перспективы, выпускная бакалаврская работа по направлению подготовки: 46.03.01 – История и археология / Александров, Марк Владимирович – Томск: [б.и.], 2017. Интернет, <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vital:4529>
147. Др Зоран Ћ. Кековић, Јелена М. Динић, „Трансформација националне безбедности: Резилијентност у стратегијама безбедности великих сила као одговор на глобалне безбедносне претње“, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, 2016, стр. 1141-1456.
148. Ковач Митар, Поткоњак Лукић Бранкица и Димитријевић Ненад, „Евроазијске интеграције и њихове рефлексије на Републику Србију“, Војно дело, јесен/2014.
149. Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, „Шангајска организација за сарадњу“, Војно дело, пролеће 2011.
150. Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, Милосављевић Слађан, „Постхладноратовске“ промене безбедносних и стратешких концепција Руске Федерације, Војно дело, Београд, (3) јесен/2013, година LXV.
151. Младеновић Мирослав, Килибарда Зоран, Милосављевић Слађан, „Постхладноратовске“ промене безбедносних и стратешких концепција Руске Федерације“, Војно дело, Београд, (3) јесен/2013, година LXV.
152. Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Мека моћ“ Русије – као услов успеха евроазијске интеграције, Српска политичка мисао број 1/2016 год. 23. vol. 51, Београд.
153. Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Мека моћ» Русије – као услов успеха евроазијске интеграције“, Српска политичка мисао, број 1/2016 год. 23. vol. 51, Институт за политичке студије, Београд

154. Младеновић Мирослав, Пономарева Јелена, „Кина-Америка-Русија - глобални троугао 21. века“, Социолошки преглед, вол. 45, бр. 4, Српско социолошко друштво, Београд
155. Младеновић Мирослав, Цветковић Владимир, „Савремени руско-кинески односи“, Годишњак Факултета безбедности, Универзитет у Београду Факултет безбедности, 2015, Београд
156. Младенович Мирослав, Современные российско-китайские отношения: взгляд из Сербии, излагање (штампано у целини) у: Развитие российско-китайских отношений: новая международная реальность, Часть 2, Издательство БГУ, Иркутск, 2016, ISBN 978-5-7253-2894-3, стр. 33-39.
157. Россия и Китай подписали газовый контракт на 400 млрд долларов, 21 мая 2014, Internet, <http://www.tvc.ru> <http://www.tvc.ru/news/show/id/40140/news/show/id/40140>
158. Россия и Китай подписали соглашение о поставках газа через Алтай, 09.11.2014, <http://top.rbc.ru/economics/09/11/2014/545f5ccbcbb20fbfdc0c37b1>
159. Савичев Ю.Н, “Геополитическая ситуация в Центрально-Азиатском регионе и политика РФ”, Интернет, journals.rudn.ru/russian-history/article/download/14372/13510
160. Соков Кирилл, „Казахстан: во что инвестирует Россия“, Ритм Евразии, 28.10.2016, <https://www.ritmeurasia.org/news--2016-10-28--kazakhstan-vo-chto-investiruet-rossija-26524>

Документи:

1. “Договор между Республикой Узбекистан и Российской Федерацией о стратегическом партнерстве“, Ташкент, 16 июня 2004 года, http://lex.uz/pages/getpage.aspx?lact_id=1307741
2. „Договор о коллективной безопасности“ от 15 мая 1992 года, Интернет, http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=126

3. Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой, 17 июля 2001 г. в "РГ" – Федеральный выпуск №2746, Internet, <http://www.rg.ru/2009/03/20/russia-kitai-dok.html>
4. „Конституция Туркменистана“, Меджлис Туркменистана (Парламент), <http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner/turqmenistan.pdf>
5. „О Содружестве Независимых Государств“, Исполком СНГ, <http://cis.minsk.by/page.php?id=174>
6. „Совместное коммюнике по итогам 21-й регулярной встречи глав правительств России и Китая“, Правительстве Российской Федерации, 7 ноября 2016, <http://government.ru/info/25224/>
7. Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики, 25.04.1996, Internet, <http://www.abirus.ru/content/564/623/627/634/636/11261/11269.html>.
8. „Устав Организации договора о коллективной безопасности“ от 7 октября 2002 года, Интернет, http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=124
9. „Федеральный закон от 13.07.2015 г. № 212-ФЗ О свободном порте Владивосток“, Вступил в силу с 11 октября 2015 года, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/39906>
10. Организация Объединенных Наций Свидетельство о регистрации № 41878, Интернет, http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=128
11. Соглашение Косыгин Чжоу Эньлай, Интернет, https://www.e-reading.club/chapter.php/130971/7/Galenovich_-_Rossiya_i_Kitaii_v_XX_veke_granica.html
12. General Administration of Customs People's Republic of China, China Customs Statistic Details, <http://english.customs.gov.cn/newsroom/statisticsdetail/4728765b-001b-4a5b-b3cf-3c904bd38782>
13. Российско-Китайская совместная декларация о многополярном мире и формировании нового международного порядка, Москва, 23 апреля

- 1997 года, "Дипломатический вестник" N 5, май 1997 года, Интернет, <http://docs.cntd.ru/document/1902155>
14. Дополнительное Соглашение Между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой о Российско-Китайской Государственной Границе на ее Восточной Части, 14.10.2004, Собрание законодательства Российской Федерации, . 8 августа 2005 г. N 32. Ст. 3270, Бюллетень международных договоров, . 2005. N 11. С.76 – 79, Интернет, http://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-162/46132
 15. Соглашение между Союзом Советских Социалистических Республик и Китайской Народной Республикой о советско-китайской государственной границе на ее Восточной части, 16.05.1991, Министерство иностранных дел Российской Федерации, Интернет, http://www.mid.ru/ru/maps/cn/-/asset_publisher/WhKWb5DVBqKA/content/id/538486
 16. Conclusion of the "Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance", Ministry of the Foreign Affairs of the People's Republic of China, Internet, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18011.shtml
 17. „Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance“, February 14, 1950, Moscow, "The World and Japan" Database (Project Leader: TANAKA Akihiko), Database of Japanese Politics and International Relations, National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS); Institute for Advanced Studies on Asia (IASA), The University of Tokyo, Internet, <http://worldjpn.grips.ac.jp/documents/texts/docs/19500214.T1E.html>
 18. „Principes généraux pour le règlement de questions pendantes, Chine – Russie (sovietique)“, Mai 31, 1924, Société des Nations Recueil de Traités, XXXVII:176, Интернет, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/LoN-cumulative%20index-01.pdf>
 19. Российско-Китайская Совместная Декларация о Многополярном Мире и Формировании Нового Международного Порядка, Москва, 23 апреля

- 1997 года, Internet, http://www.organic-s.ru/mi_znaem/kodeksi58022.html
20. Россия и Китай подписали газовый контракт на 400 млрд долларов, 21 мая 2014, Internet, <http://www.tvc.ru> <http://www.tvc.ru/news/show/id/40140/news/show/id/40140>
21. Россия и Китай подписали соглашение о поставках газа через Алтай, 09.11.2017, <http://top.rbc.ru/economics/09/11/2014/545f5ccbcb20fbfdc0c37b1>
22. Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики, 25.04.1996, Internet, <http://www.abirus.ru/content/564/623/627/634/636/11261/11269.html>
23. Совместная декларация Российской Федерации и Китайской Народной Республики, 25.04.1996, Internet, <http://www.abirus.ru/content/564/623/627/634/636/11261/11269.html>
24. Совместное заявление Президента Российской Федерации и Президента Республики Казахстан о сотрудничестве в области мирного использования атомной энергии, 12 января 2006 г, Министерство иностранных дел Российской Федерации, http://www.mid.ru/ru/maps/kz/-/asset_publisher/44tjMzWwjAFr/content/id/414892
25. Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Правительством Российской Федерации о транзите нефти (г. Санкт-Петербург, 7 июня 2002 года), https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1031334#pos=1;-102
26. Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в газовой отрасли (г. Москва, 28 ноября 2001 г.), http://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=1026249
27. „Agreement on the New Development Bank – Fortaleza“, July 15, 2015, <https://www.ndb.int/wp-content/themes/ndb/pdf/Agreement-on-the-New-Development-Bank.pdf>

28. "Declaration on the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization", The Shanghai Cooperation Organisation (SCO), eng.sectsco.org/load/193054/
29. "COUNCIL REGULATION (EU) No 833/2014 of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine", Official Journal of the European Union, L 229/1, 31.7.2014, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014R0833>
30. „Charter of the Shanghai Cooperation Organization“, The Shanghai Cooperation Organisation (SCO), eng.sectsco.org/load/203013/
31. „NATO – PARTNERS“, NATO, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm>
32. „The Dumbarton Oaks Conference“, Bulletin of International News, Vol. 21, No. 22 (Oct. 28, 1944), Royal Institute of International Affairspp. 907-916, <http://www.jstor.org/stable/25643706>
33. „Treaty on Long-Term Good-Neighborliness, Friendship and Cooperation Between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization“ in: Key Normative Documents of the Shanghai Cooperation Organization, <https://www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/Reports/SCO/2011-HRIC-SCO-Whitepaper AppendixA-SCO-Docs.pdf>
34. A Long-Term Policy for China-Europe Relations, Communication of the Commission of the European Communities, COM (1995) 279 final, Brussels, 5 July 1995, http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/com95_279_en.pdf
35. A maturing partnership - shared interests and challenges in EU-China relations, Communication COM (2003) 533 of 10.9.03, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=LEGISSUM%3Ar14207>
36. Building a comprehensive partnership with China, Communication from the Commission, COM (98) 181 final, 25 March 1993. [EU Commission - COM Document], <http://aei.pitt.edu/id/eprint/4353>
37. Declaration on the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization, eng.sectsco.org/load/193054

38. <https://guam-organization.org/en/about-the-organization-for-democracy-and-economic-development-guam/>
39. Memorandum of Understanding between the Secretariat of the Shanghai Cooperation Organisation and the Secretariat of the Collective Security Treaty Organisation (Dushanbe, 5 October 2007), Shanghai Cooperation Organisation, <http://eng.sectsco.org/cooperation/>
40. Resolution 2758 (XXVI), Restoration of the Lawful Rights of the People's Republic of China in the United Nations, General Assembly, 25 October 1971, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/327/74/IMG/NR032774.pdf?OpenElement>
41. The Agreement between the Republic of Kazakhstan and the People's Republic of China on the Kazakh-Chinese State border, April 26th, 1994, <http://mfa.gov.kz/en/content-view/delimitatsiya-i-demarkatsiya-gosudarstvennoj-granitsy>
42. Trade agreement EEC-China, signed 2 May 1978, EU-China relations: chronology, EEAS http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/chronology_2008_en.pdf
43. UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction 2009, Geneva, May 2009, United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR), <http://www.unisdr.org/we/inform/terminology>
44. United Nations Resolutions on the Former Yugoslavia, http://www.aphref.aph.gov.au_house_committee_jfadt_bosnia_bos_app4.pdf
45. Veto List, UN Documentation Research Guide, <http://research.un.org/en/docs/sc/quick>

Медијски извори:

1. “«Газпром» и CNPC заключили тридцатилетний договор на поставку газа“, RT, 21 мая 2014, <https://russian.rt.com/article/32888>
2. “EU sanctions against Russia over Ukraine crisis“, Highlights, Newsroom, https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en

3. "Power of Siberia", Gazprom, <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/>
4. "Russia-EU Strategic Partnership", The Ministry of Foreign Affairs of Russia, <https://www.rusemb.org.uk/resp/>
5. "Sino-Russian Hydropower", Saving Transnational Rivers, <https://www.transrivers.org/projects/sino-russian-hydropower/>
6. "The Shanghai Cooperation Organization: Prospects For A Multipolar World", Global research, May 22, 2009, <https://www.globalresearch.ca/the-shanghai-cooperation-organization-prospects-for-a-multipolar-world/13707>
7. "Uzbek President in China to Sign \$20 Billion in Agreements, Talk Security", Radio Free Europe, May 10, 2017, <https://www.rferl.org/a/uzbekistan-president-china-visit/28480763.html>
8. "Uzbekistan and China discussed the opportunities for partnership in the sphere of energy", Hydropower, Caspian and Central Asia, 8 September 2017, <https://www.hydropowercongress.com/en/news/uzbekistan-china-discussed-opportunities-partnership-sphere-energy/>
9. „11th Plenary Session of the China-Russia Friendship Committee for Peace and Development Held in Moscow“, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 2017/07/05, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1478471.shtml
10. „Accession of India, Pakistan to SCO carries historical significance: SCO leaders“, Xinhua, 2017-06-09, http://www.xinhuanet.com/english/2017-06/09/c_136353604.htm
11. „Belarus becomes observer in Shanghai Cooperation Organization“, Belsat, 2015.07.10, <http://belsat.eu/en/news/belarus-becomes-observer-shanghai-cooperation-organization/>
12. „Bilateral Trade between Russia and China - Russia China Trade Statistics“, Exportgenius, 20 September 2017, <https://www.exportgenius.in/blog/bilateral-trade-between-russia-and-china-russia-china-trade-statistics-109.php>

13. „China accounted for over half of cross-border online sales in Russia in 2016“, China Internet Watch, March 20, 2017, <https://www.chinainternetwatch.com/19986/russia-cross-border-2016/#ixzz5GpnUBgrS>
14. „China and Russia to Cooperate in Aerospace Industry“, Asia Today, 08/31/2017, https://www.huffingtonpost.com/entry/china-and-russia-to-cooperate-in-aerospace-industry_us_59a8a411e4b0bef3378cd75d
15. „China in Focus: Lessons and Challenges 2012“, OECD, <http://www.oecd.org/china/50011051.pdf>
16. „China, Russia agree to expand energy cooperation“, Xinhua, 2017-09-20, http://www.xinhuanet.com/english/2017-09/20/c_136624800.htm
17. „China-EU - international trade in goods statistics“, Eurostat Statistics Explained, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics
18. „Completion of Power start-up of Tianwan NPP Unit №3 (China)“, Rosatom, 30/12/2017, <http://www.rosatom.ru/en/press-centre/news/completion-of-power-start-up-of-tianwan-npp-unit-3-china/>
19. „CPC incorporates 'Beautiful China' into two-stage development plan“, Xinhua, http://europe.chinadaily.com.cn/china/2017-10/18/content_33404345.htm
20. „Katusha TV Channel to Introduce Russian Culture to Chinese People“, Russia-IC, 04/07/2017, <http://russia-ic.com/news/show/23615/#.Wwa4s-6FMnQ>
21. „Kyrgyzstan“, World Directory of Minorities and Indigenous Peoples, <http://minorityrights.org/country/kyrgyzstan/>
22. „Manas Air Base and the U.S.Military in Kyrgyzstan“, Kyrgyzstan - Government, Infrastructure, Economics in Kyrgyzstan, Facts and Details, http://factsanddetails.com/central-asia/Kyrgyzstan/sub8_5d/entry-4793.html
23. „Military Exercises“, Ministry of National Defense of the People's Republic of China, <http://eng.mod.gov.cn/MilitaryExercises/index.htm>.

24. „Officials pledge closer cooperation between China's northeast, Russia's Far East“, Xinhua, 2016-10-20, http://www.xinhuanet.com/english/2016-10/20/c_135769400.htm
25. „Putin, Xi Jinping sign mega gas deal on second gas supply route“, RT, 9 Nov, 2014, <https://www.rt.com/business/203679-china-russia-gas-deal/>
26. „Russia and China announce new joint investment programs exceeding \$12 billion“, East West Digital News, July 18, 2017, <http://www.ewdn.com/2017/07/18/russia-and-china-announce-new-tech-investment-programs-over-12-billion/>
27. „Russia and China in East Asia in the next 20 years“, China Policy Institute: Analysis, December 12, 2017, <https://cpianalysis.org/2017/12/12/russia-and-china-in-east-asia-in-the-next-20-years/>
28. „Russia to deliver Sukhoi Su-35 fighter jets to China“, Defense News, Dec. 15, 2016, <https://www.upi.com/Defense-News/2016/12/15/Russia-to-deliver-Sukhoi-Su-35-fighter-jets-to-China/1041481829463/>
29. „Russia writes off \$890 million debt to Uzbekistan“, Associated Press, 10 December 2014, <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2868786/Russia-writes-860-million-debt-Uzbekistan.html>, 05-01-2018.
30. „Russia, China in formal pact for heavy-lift helicopter“, Flight Global, 28 June, 2016, <https://www.flightglobal.com/news/articles/russia-china-in-formal-pact-for-heavy-lift-helicop-426748/>
31. „Russia, China to hold joint naval drills in Yellow Sea“, <http://tass.com/defense/1001880>
32. „Russian-Chinese joint air defense drills kick off in Beijing“, http://eng.chinamil.com.cn/view/2017-12/12/content_7864169.htm
33. „SCO can play major role in Silk Road, Xi says in Russia“, China Daily, 2015-07-09, http://www.chinadaily.com.cn/world/2015xiatbricssco/2015-07/09/content_21228437.htm
34. „SCO joint anti-cyber terrorism exercise held in Xiamen“, CGTN, 2017-12-06, https://news.cgtn.com/news/326b7a4d30637a6333566d54/share_p.html

35. „Silk Road Fund, General Electric set up energy infrastructure investment platform“, Xinhua, 2017-11-09, http://www.xinhuanet.com/english/2017-11/09/c_136740727.htm
36. „Tajik-Russian cooperation discussed in Dushanbe“, Asia-Plus, February 14, 2017, <https://asiaplustj.info/en/news/tajikistan/politics/20170214/236646>
37. „The next ten years of BRICS – will the relationship last?“, World Economic Forum, 03 Oct 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/brics-first-next-ten-years/>
38. „The Shanghai Cooperation Organisation (SCO) has decided to grant Afghanistan observer status“, Pajhwok, 07 June 2012, <https://www.pajhwok.com/en/2012/06/07/sco-accepts-afghanistan-observer>
39. „Tunel ispod Bosfora spojiu Evropu i Aziju“, Balkans Aljazeera, 29. oktobar 2013 <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/tunel-ispod-bosfora-spojio-evropu-i-aziju>
40. „What is BRICS“, BRICS, <https://www.brics2017.org/English/AboutBRICS/BRICS/>, 24/04/2018.
41. „Yamal, Largest China-Russia Cooperative Project, Now Supplies China With Arctic LNG“, Yicaiglobal, <https://www.yicaiglobal.com/news/yamal-largest-china-russia-cooperative-project-now-supplies-china-arctic-lng>
42. „Руси потискују Американце“, Васељенска ТВ, 22. септембра 2012, <http://www.vaseljenska.com/vesti/rusi-potiskuju-amerikance/>
43. China Statistical Yearbook 2017, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017/indexeh.htm>
44. Facts and figures on EU-China trade, European Commission, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144591.pdf
45. <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/chn/>
46. <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/rus/>
47. Li Yang, "Russia-China Gas Deal 20 Years in the Making", China Daily, 2014-05-24. http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2014-05/23/content_17537871.htm

48. Rusija i Kina uložile veto na rezoluciju o sankcijama Siriji, N1, 28.02.2017
<http://rs.n1info.com/a231490/Svet/Svet/Rusija-i-Kina-ulozile-veto-na-rezoluciju-o-sankcijama-Siriji.html>
49. Russia-China trade volume exceeds expectations, hitting \$84bn“, RT, published time: 12 Jan, 2018 10:49, <https://www.rt.com/business/415692-russia-china-trade-turnover/>
50. “Russia's Trade With China Up 22%“, The Moscow Times, Oct. 17 2017, <https://themoscowtimes.com/articles/russias-trade-with-china-up-22-to-59285>
51. “Mongolia Receives Observer Status IN SCO“, Sputnik, 17.06.2004, <https://sputniknews.com/onlinenews/2004061739763081/>
52. “Russia-China Bilateral Trade Up 30% In Q1 2017“, Russia Briefing, Posted on May 4, 2017, <https://www.russia-briefing.com/news/russia-china-bilateral-trade-30-q1-2017.html/>
53. „Yangtze, Volga help ties bloom“, China Daily, 2017-06-17, http://www.chinadaily.com.cn/business/2017-06/17/content_29781337.htm
54. „Yangtze, Volga help ties bloom“, China Daily, 2017-06-17, http://www.chinadaily.com.cn/business/2017-06/17/content_29781337.htm
55. „China’s Military Spending“, A China File Conversation, March 6, 2018, <http://www.chinafile.com/conversation/chinas-military-spending>
56. „China invests in Russian solar power“, Eurasia Network, May 27, 2017, <https://eurasianetwork.eu/2017/05/27/china-invests-in-russian-solar-power/>
57. “China establishes yuan-ruble payment system“, Reuters, October 12, 2017 <https://www.reuters.com/article/us-china-yuan-rouble/china-establishes-yuan-ruble-payment-system-idUSKBN1CH0ML>

БИОГРАФИЈА – Мр Ивона Лађевац

Мр Ивона ЛАЂЕВАЦ рођена је 31. августа 1974. године у Нишу. Основну школу завршила је у Ћуприји, а средњу у Параћину.

Дипломирала је и магистрирала на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Запослена је у Институту за међународну политику и привреду од 2001. године.

Од септембра 2017. начелница је Регионалног центра „Појас и пут свиле“ Института за међународну политику и привреду.

Објавила је две монографије (једну коауторску) и више десетина чланака у научним часописима у земљи и иностранству.

Уредила је више тематских зборника радова.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Ивона Г. Лађевац

број уписа 7/16

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Стратешко партнерство Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 12. 6. 2018. године

Ивона Г. Лађевац

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора Ивона г. Лађевац

Број уписа 7/16

Студијски програм Студије наука безбедности

Наслов рада Стратешко партнерство Руске Федерације и Народне Републике
Кине

Ментор Проф. др Мирослав Младеновић

Потписани Ивона Г. Лађевац

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 12.6. 2018. године

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Стратешко партнерство Руске Федерације и Народне Републике Кине у контексту глобалне безбедности

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 12.6. 2018. године

Докторанд

1. Ауторство - Дозвољавање умножавања, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољавање умножавања, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољавање умножавања, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољавање умножавања, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. Ауторство – без прераде. Дозвољавање умножавања, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољавање умножавања, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.